

צ'בזטי מוזהר"ן

קמא

דף צב: צג::

עם

ביאור חברותא

ללימוד בעיון

תורה עט

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר

(ה"מ שמו שמה)

צב: ליקומי

ויתן עוז למלכו עה במח בה' עמ

מוהר"ן

הדברים מסודרים כראוי ואין הלשון מתוקן. "ואעפ"כ כולם נכוחים למכין וישרים למוציא דעת: גמ מבואר מתורה זאת, שהדיבור הולך עם האדם אפי' למקומות המטונפים, כמו האם ההולכות¹ עם הולד לכל מקום שהוא הולך, וע"כ נקרא הדיבור **אם הבנים** [2]. וזהו [1] כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד, היינו שאפילו אם האדם מונח ח"ו במקום שהוא, אפילו בשפל המדרגה מאד, אפילו במקומות המטונפים, אעפ"כ ע"י הדיבור יכול להזכיר א"ע בהש"י. דהיינו שאפילו אם הוא במקום שהוא, אם יתחזק גם שם לדבר עכ"פ דיבורים קדושים של תורה ותפלה והתבודדות, יכול להזכיר א"ע בהש"י, אפילו שם במקומות הנמוכים שהם בחינות מקומות המטונפים, אפילו אם נפל למקום שנפל, כי הדיבור אינו מניח אותו לשכוח את הש"י. בבחינות כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד, שכל זמן שיש בו הדיבור של הש"י שהוא הדיבור דקדושה, זה הדיבור אינו מניח אותו להיות נשכח מהש"י, כי הדיבור זוכר ומזכיר אותו להתחזק בהש"י במקום שהוא. והבן הדבר היטב, "מגודל כח הדיבור. והוא עצה נפלאה ונוראה למי שחפץ באמת לכל יאבד עולמו לגמרי ח"ו:

עוד מבואר מזה גודל מעלת עסק התורה הקדושה, שהוא עיקר החיים של האדם. כי אלמלא כנפי ריאה דנשבי על לבא הוי לבא אוקיד כל גופא, וכנפי ריאה הוא בחינות התורה כנ"ל. היינו כי יש באדם שני מיני תבערות מדורת אש, לטוב ולהיפך. ושניהם אינם טובים, כי לפעמים לב האיש הישראלי בוער מאד מאד להשי"ת **כיקד יקוד אש** [3], אבל הוא יותר מדאי עד שהי' אפשר להיות אוקיד כל גופא. ואע"פ שבווער להשי"ת, אעפ"כ מאחר שהוא יותר מדאי אינו טוב. וא"א לקרר ולצמצם ההתלהבות הזאת, שיחי' במדה, כ"א ע"י התורה. כי כשיעסוק בתורה תגין התורה עליו ותציל אותו שיוכה לצמצם ההתלהבות שיחי' כראוי. וכן יש ח"ו להיפך, כי לפעמים בוער האדם אל תאוות עוה"ז כ"כ, עד שג"כ הי' אוקיד כל גופא ח"ו. אבל כשלומד תורה היא מנגת עליו ומצלת אותו גם מהתלהבות האש הרע הזה של התאוות, שהי' רוצה לשרפו לגמרי ח"ו. נמצא שבלא התורה ח"ו, לא הי' האדם מתקיים כלל, כי הי' נשרף ומתבטל מריבוי התבערות שיש בכחו, לימין יותר מדאי, או לשמאל ח"ו. וזהו אלמלא כנפי ריאה שהיא התורה דנשבי על לבא, הוי לאלבא אוקיד כל גופא ע"י שני מיני תבערות הנ"ל, ורק התורה מצלת מזה כנ"ל. והבן הדברים למעשה):

עמ [2] (תהלים לו) **במח בה' ועשה טוב שכן ארץ זרעה אמונה**. הנה הכלל שצריך כל אדם לראות שמצידו לא יהי' עיכוב משיחה, דהיינו לעשות תשובה שלימה ולתקן מעשיו. ובכל צדיק וצדיק מי שהוא צדיק באמת, יש בו התגלות משיחה ואעפ"י שאין בו התגלות משיחה

מלכות שהוא שרשו כנ"ל: וגם זהו בחי' רוח"ק, כי מה שאדם חי אינו כ"א מהמת שנושם נשימות. ומה היא נשימה, שמוציא ומכניס הרוח [4] וזהו בחי' החיות **רצוא ושוב** (יהוה"א) ולכן כשאדם דבוק למלכות קדישא, ומדבר תורה או תפלה, מוציא ומכניס רוח הקדושה. וזהו (שם לו) **ורוח הרשעה אתך בקרבכם**, היינו קרב שלכם, כשהוא נושם נשימה של קדושה, אזי ורוח **הרשעה אתך**, היינו רוח הקודש. וזה (בראשית א) **ורוח אלקים מרחפת על פני המים**, היינו כשלומד תורה, כי מים זו תורה (2) כידוע, אזי ורוח אלקים שהוא רוח"ק, **מרחפת** והופך עליו ושוואב רוח חיים. כי בלא תורה א"א לחיות [5], כמ"ש (בת"ז תיקון י"ג ד' כז ע"ב) [6] אלמלא כנפי ריאה דנשבי על לבא יהוי אוקיד כל גופא. וריאה דא מיא [זוהר פנחס ריח:], ומיא דא תורה, כי כשהאיש הישראלי בוער בלבו להשי"ת, היה כאפשרי להיות אוקיד כל גופא. אבל כשיתלכש באותיות התורה או תפלה, מנגת ומצלת עליו [7]. וכן ח"ו להיפך, כשבווער אל תאוות עוה"ז הוה אוקיד גם כן כל גופא. אבל כשאחר כך לומד תורה או עושה מצוה, היא מנגת ומצלת עליו ויכול לחיות, כי שואב רוח חיים שהוא רוח"ק ממדת מלכות שהוא שרשו. ולכן רשעים כחיהם קרוים מתים (ברכות יח ע"ב), כי מהמת שנפסק מחבל דקדושה, מאין יהי' לו חיות, ושוואב רוח של שמות, כי דבוק אל מלך זקן וכסיל (קהלת ד), וזהו שארז"ל (סוטה ג') **אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שמות**. אבל להיפך נכנס בו רוח"ק. ורוח"ק הוא בחינות מלכות, כמו שאמר הכתוב (אסתר ה) **ותלכש אסתר מלכות**, דרז"ל (מגילה יד:ו) שלבשתה רוח"ק. ובחי' תחי' ג"כ, כשפרש"י (בראש"י מ"ה) על פסוק **ותחי רוח יעקב** ששרתה עליו רוח"ק. וזהו בחי' של משיחה, כי כתוב אצלו (ישעי' יא) **לא למראה עיניו ישפוט וכו'** אלא הכל ברוח"ק. כי אזי יתקון פרצוף מלכות בשלימות ונתקבץ כל הבחי' מלכות אל שרשו. **והיתה להי' המלוכה** [8], **והיה ה' למלך על כל הארץ** [9], ונוכל להכיר את בוראינו למעלה מכל העולמות בלא שום לבוש וציור ותמונה. וזהו (תהלים מז) [10] **כי ה' וכו' מלך גדול על כל אלקים**, היינו כשמדת מלכות יהיה גדול ויתעלה אורה מהמת תיקון מעשינו, אזי נוכל להכיר את בוראינו על כל, דהיינו למעלה מכל העולמות, ולא כמו עכשיו, כי עכשיו הוא בהתלבשות עולמות כנ"ל:

וזהו ויתן עוז למלכו [11], היינו כשיתן עוז והארה למדת מלכות אזי וירם קרן משיחו. כי כל אחד יתקן בחינות משיחה שלו וילך ממדרגה אל מדרגה מעט מעט, עד שיתקן הארת פרצוף מלכות בשלימות, וזהו בחינות משיחה כנ"ל:

י'גם דברים אלה אינם מסודרים יפה, והסר בהם ג"כ. וכפי הנראה המכוון מהם, שמדבר ממעלת הדיבור דקדושה, כי הדיבור דקדושה הוא בחינות השכינה, והוא בחינות רוחו של משיחה, בחינות רוח הקודש בחינות תחי' בחינות יהוד קוב"ה ושכינותי'. וכל זה מבואר מתוך דברי התורה הנ"ל. רק שאין

תורה אור

יהוה"א (יד) ונתתי רצוא ושוב כמראה הקיץ: יהוה"א (יט) ונתתי להם לב אחר ורוח חדשה אתן בקרבכם ונסיתי לב האדם מבשרם ונתתי להם לב בשר: בראשית א (כ) והאריך היתה תהו ובהו והשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים:

קהלת ד (יג) טוב ילד מסכן וחקם מטלף וכן וכסיל אשר לא ידע להזהר עוד: אסתר ה (א) ויהי ביום השלישי ותלכש אסתר מלכות ותעמד בתצר בית המלך הפנימית נכח בית המלך והמלך יושב על פסא מלכותו בבית המלכות נכח פתח הבית:

בראשית מה (כו) וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אלם ויבא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אתו ויתן רוח יעקב אביהם: ישעיה א (ג) וברחו בראת יהוה ולא למראה עיניו לשפוט ולא למשפט אוניו וכיה:

עובדיה א (כא) וקלו מושעים בחר ציון לשפט את הר עשו ויהיה ליקון המלוכה:

זכריה יד (ט) והיה ליקון למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ליקון אחד ושמו אחד:

תהלים (ג) כי אל גדול יקון ויקלף גדול על כל אלהים:

תהלים מז (ג) כי יקון עליון נגדא קלף גדול על כל הארץ:

שמואל-א ב (ו) והיה יתרו מריבו (מריביו) קלו וקליוו) בשמים ירעם והיה ידיו אפסי ארץ ויתן עז למלכו ויחר קרן משיחו:

תהילים קיג (ט) מושיבי עקרת הבית אם תהנים שמהה הללויה:

ירמיהו לא (יט) הבן קיור לי אפרים אלה ילד שעשעים כי מדי דברי בו זכר אוקרנו עוד על פן המו מעי לו רחם ארתמנו נאם ליקון: שיעורו י' (טז) לכן ישלה הארון ליקון צבאות במשפתי רון ונתת פכדו יקד יקד כיקוד אש:

תורה עט

תהילים לו (ג) בטה ביהוה וצעה טוב שקן ארץ זרעה אמונה:

^א נקט תחילה מוציא רוח וכן נקט בתורה 'א' אות ג' וכן בסוף תורה קח ובהיי' מוהר"ן לו וישין טוהי קט כלה שמהלך כחנהה פין טוהא שמניס ומולא כעלל תשובה שמואל (מנסיס)

^ב **עיין תענית ז' ב"ק סב** [4] צ"ל ב"ק יז ופב]

^ג עין ברכות סא: מ"ש ר"ע לפפוס משל משועל ודגים

^ד בדפים שלנו כה. ועיין גם תיקון כה דף ע. וזהו רע"מ פנחס דף רכו: ולעיל תורה ס' [דף עא: תורה צב [דף צה:]] ותורה רכה [דף קיד.]. ותורה ח' תנינא אות יב.

^ה גם בדפויד ותורלד - על לבא הוי אוקיד, ומתורלו - על לבא הוי לבא אוקיד

^ו לשון הגמ' סוטה כא. מנגא ומצלאל

^ז גם בדפויד דרז"ל, בתורלד ומתורלו - ודרז"ל

^ח * עובדיה א כא

^ט * זכריה יד ט'

^י צ"ע ועיין תהלים צה ג'

^{יא} גם בדפויד - על כל אלקים, בתורלד ומתורלו - על כל הארץ (וצ"ע כי אפשר כוונת רבינו לפסוק בתהלים צה ג')

^{יב} שמואל-א ב' ה"ל בתחילת התורה

^{יג} מכאן עד סוף התורה הוסיף מוהר"ג בתקפא

^{יד} בתשכט - אעפ"כ

^{טו} גם בתורלד - והולכות, ומתורלו - ההולכות

¹⁰ לשה"כ תהלים קיג

¹¹ ירמיהו לא יט

¹² בתשכט - מגדול (במנוקדים תוקן)

¹³ לשה"כ ישעיהו י' טז

¹⁴ בתקפא לא ברור ונדאה גיפא, בתורלד ומתורלו גופא

¹⁵ בתשכט - הוי אוקיד (חיבת לבא נחוק. במנוקדים תוקן)

¹⁶ תורה זו מלשון החברים כנ"ל בסוף תורה קח. לא ידוע היכן ומתי נאמרה. שיחות השייכות לה עיין חיי מוהר"ן סימן לו וסימן רנה ובספר טובות זכרונות אות ו'

ליקוטי

יש בו מדה של משיח שהוא בחינות^א משה, כמו"ש בזה"ק (בראשית דף כה ע"ב) משיח דא משה, כמו שאפרש. כי משה מסר נפשו בעד ישראל ^[2], כי ידע שפלותו באמת ^[2], וידע השיבות וגדולות ישראל, כמו שכתוב (במדבר יב) **והאיש משה עניו מאד מכל האדם**, ומחמת זה מסר נפשו והיותו בעדם. לכן מי שהוא צדיק באמת, ויודע שפלותו, ויכיר השיבות ישראל, יכול למסור את נפשו בעדם. ואימתי יכול לראות שפלותו, בשבת. כי בשבת הוא שיון בת ^[1], שיון תלת גוונין דעינא, ב"ת השבת, כי שבת הוא שיון בת ^[1], שיון תלת גוונין דעינא, ב"ת בת עין, ועי"כ בשבת יכול לראות שפלותו. וזהו **שבו איש תחתיו** הנאמר בשבת (שם), היינו תחת מדרגתו ^[1], שפל ממה שהוא. ועי"כ **אל יצא איש ממקומו** ^[1], היינו למעלה ממדרגתו כגון עושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפינהם (סוטה כב:). ואימתי יכול לראות שפלותו בשבת, כשעושה תשובה שלימה שהיא שבת. כמו שכתוב (דברים ל) **ושבת עד ה' אלקוד**, אתוון דדין כאתוון דדין. כי יש שני תשובות. אחת, יש בני אדם שעושים מושא ומתן, והולכין בהבלי עוה"ז. ובאמצעות נופל לו הרהורי תשובה, ואח"כ הוור למקומו הראשון, וזהו בחינות החיות **רצוא ושוב**, (יהוקאל א) שאין לו נייחא, כי פעם טמא ופעם טהור, כשר ופסול אסור ומותר, וזהו בחינות ששת ימי חול. אבל תשובה שלימה הוא בחינות שבת, שיש לו נייחא. כי בא שבת בא מנוחה ^[1], שיש לו מנוחה מכל וכל, ונדחה הרע לגמרי. ותדע נאמנה שתשובה שלימה הוא בחינות שבת, כי אי' במ"ר (בראשית פ' כב) כשפגע אדה"ר לקין ושאל לו מה נעשה בדינך, והשיב לו שעשה תשובה, אמר "אם כך תקוף הילא דתשובה, פתח ואמר "מזמור שיר ליום השבת ^[2]. ולכאורה מה ענין שבת אצל תשובה. אבל לפי דברינו מכוון היטב, כי כשעושה תשובה שלימה ונדחה הרע לגמרי ויש לו נייחא, זהו בחינות שבת, ובחי' שדי, ובחי' מט"מ. כי מה הוא שדי, שאמר לעולמו די והגיגה יב. ב"ר פ' מו ^[2]. ובחינות שבת ג"כ כך, כמו שכתוב (בראשית ב) **וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו**, ואמר די. ובחינות מט"מ הוא ג"כ בחינות שדי כנודע ^[1]. וזהו שכתב"י בזה"ק (בראשית דף כז.) על פסוק ^[2] **ויקה את האדם ויניחהו בגן עדן וכו'** ויקח מאן נטל לי, אלא נטל ליה מארבע יסודין דילי ^[2] וכו', ^[2] בזמנא דתב בתיובתא ומתעסק באורייתא, קוב"ה נטל לי מתמן. ועלי' אתמר ^[2] **ומשם יפרד**, אפריש נפשיה מתאוה דילהון וכו' ^[2]. לעבדה בפיקודין דעשה, ולשמרה בפיקודין דלית וכו', ואי עבר על אורייתא אתשקיי ממרירי² דאילנא רע, דאיהו יצה"ר, ואם תייבין בתיובתא, אתמר בהון ויורהו ה' עין, דא עין החיים, ובי' **וימתקו המים** ^[2]. ודא משה משיח דאתמר ביה ^[2] **ומטה האלקים בידו**. מטה דא מט"מ, מסמרי' חיים ומסמרי' מיתה עכ"ל. וזה כמו שפירשנו, היינו כשעושה תשובה שלימה,

בטה בה' עט

מוהר"ן צנ.

שידחה הרע לגמרי ונעשה כולו טוב, זהו בחינות משה משיח, דאיתמר בי' **ומטה האלקים בידו** כלהפוך. ומטה דא מט"מ² מסמרי' חיים ומסמרי' מיתה ^[2]. כי מט"מ הוא בחינות משנה ^[2], וזהו בחינות ששת ימי החול ^[2], שהם בחינות ששה סדרי משנה שכלולים מששה בחי' כשר ופסול ממא וטהור אסור ומותר כנודע ^[2]. ועי"כ אלו בני אדם שאינם קבועים עדיין בעבודת הבורא ית' ואין תשובתם שלימה עדיין, רק לפעמים נופל לו הרהור תשובה ומתחיל קצת בעבודתו ית' ואח"כ נופל מזה והוור למקומו, ואח"כ הוא הוור ונתעורר והוור ונופל, וכן משתנה בכל פעם משוב לרע ומרע לטוב. זאת התשובה היא בחינות ששת ימי החול שהם בחינות כשר ופסול וכו' כנ"ל, כי הוא ג"כ פעם כשר ופעם פסול פעם טמא ופעם טהור וכו' כי אין לו נייחא. אבל כשעושה תשובה שלימה, זהו בחינות שבת, כמו שפירשנו. וזהו בחי' משה משיח, שהיה בידו להפוך מרע לטוב, ונדחה הרע לגמרי, וזהו בחינות שדי, ויש לו נייחא מכל וכל. ובחי' מט"מ ג"כ בחינות שדי, אע"פ² שאמרנו שבחינות מט"מ הוא משנה, זהו בששת ימי החול. אבל כשבא שבת בא מנוחה, **וישבות מכל מלאכתו** ^[2], וזהו בחי' שדי. לנאזי נכלל מט"מ כבחי' שדי¹. היוצא לנו מזה, לכשעושה תשובה שלימה שהוא בחי' שבת כמו שאמרנו, עי"ז יכול לראות שפלותו כנ"ל: וזה הוא **בטה בה'** ^[2], לשון השקט וכמה, שיש לו מנוחה מכל וכל. **ועשה טוב**, היינו שנתהפך מרע לטוב גמור. **שכן ארץ היינו בחינות נפש**, כד"א ^[2] **נפשי כארץ וכו'**, היינו שהנפש יש לו נייחא, מחמת שעשה תשובה שלימה כנ"ל. וכשעושה תשובה שלימה הוא בחינות שבת, ויכול לראות שפלותו, והשיבות וגדולות² ישראל. וזהו ^[2] **ורעה אמונה**, היינו שיכול להיות כמו רעיא מהיומא ^[2], שיכול למסור את נפשו בעד ישראל ²⁰.

שייך לעיל. לעיין שפלות, שהוא בחינות **שבו איש תחתיו**, דהיינו שמהזיק עצמו שפל למטה תחת מקומו ומדרגתו. שוב שמעתי משמו ז"ל, בענין זה. שעיי"ז שזוכין לראות שפלותו באמת, עיי"ז אין שום אדם יכול להוציאו ולדחותו ממקומו, דהיינו לקפה פרנסתו ח"ו. כי מאחר שהוא עניו ושפל באמת הוא כבחי' אין, ואינו תחת המקום כלל ^[2], עי"כ בוודאי אין יכולין לדחותו ממקומו. וזהו **שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו**, היינו עיי' שזוכין לשפלות שזהו בחינות **שבו איש תחתיו**, שמהזיק עצמו תמיד בשפלות למטה תחת מקומו ומדרגתו כנ"ל, עיי"ז **אל יצא איש ממקומו**. כי שום אדם לא יוכל להוציאו ממקומו דהיינו לדחותו מפרנסתו ח"ו כנ"ל. וז"ה שארז"ל (סנהדרין פא) כל היורד לאומנות חבירו כאלו בא על אשת איש וכו', כי מאחר שיוור לאומנות חבירו, ורוצה לדחות חבירו ממקומו ומפרנסתו,

תורה אור
במדבר בהעלותך יב (ג)
והאיש משה עניו מאד
מכל האדם אשר על פני
הארץ: ס
שמות בשלח טו (כט) ראו כי
יקח נתן לכם השבת על פני
הוא נתן לכם ביום הששי
לכם ויקים שבו איש תחתיו
אל יצא איש ממקומו ביום
השביעי:
דברים נצבים ל (ב) ושבט
עד יקח אלתיך ושמעת
קולו ככל אשר אנכי מצוה
היום אתה וקניזו ככל לבבך
ובקל נפשך:
יהוקאל א (יד) ותחית רצוא
ושבו כקראת הקוק:
תהלים צב (א) מזמור שיר
ליום השבת:
בראשית ב (ו) ויכל אלהים
ביום השביעי מלאכתו אשר
עשה וישבת ביום השביעי
מכל מלאכתו אשר עשה:
בראשית ב (טו) ויקח יקח
אלהים את האדם ויניחהו בגן
עדן לעבדה ולשמרה:
בראשית ב (י) ונתן יצא
מעדן להשקות את הגן ומשם
ישר ויקח לארבעה ראשים:
שמות טו (כה) ויצעק אל
יהוה ויזרח יתקן עץ וישלך
אל הפנים וימתקו הפנים שם
שם לו חק ומשפט ושם
נסתו:
שמות בשלח יז (ט) ויאמר
משה אל יהושע בחר לנו
אנשים וצא הלקח בעמלק
מחר אנכי נצב על ראש
העבקה ומטה האלהים בנדי:
תהלים קמג (ו) פרשתי ידי
אליו נפשי כארץ ציפה לך
סלה:
תהלים לו (ג) בטה ביקח
ועשה טוב שכן ארץ ורעה
אמינה:

^א הקמת התיקונים דף ב: ועיין של"ה שני לוותות הברית מסכת חולים
תורה אור (דף פו. מהדורת תשל"ה)
^ב ועיין הקמת המהרח"ו לשער ההקדמות. ועיין גם זוהר הג"ל
בראשית כו.
^ג מתרוצ - אעפ"י
^ד בראשית ב' ב' הנ"ל
^ה ביאור מוהר"ג בתקפא
^ו מתרוצ - שכשעושה
^ז תהלים לו הנ"ל בתחילת התורה
^ח תהלים קמג
^ט בדפ"ר וגדול, בתולד- וגדולת
^י סוף הפסוק הג"ל בטה בה'
^{יא} כנוי למטה רבינו כוהר ופירושו רועה נאמן
^{יב} עד כאן בדפ"ר וההמשך הוסיף מוהר"ג בתקפא
^{יג} עיין לקמן תורה קסב בשם המגיד ובתורה נח תנינא

¹ עיין לעיל תורה יא את ה'. ועיין ספר אם לבנה לרבי משה זכות
אות א ס"ק י'. ועיין ספר הפליאה (לרבי אביגדור בן יצחק קרא) ד"ה
ויהי אדם שלשים ומאת שנה - מט"ט גמט' שד-, ע"ש.
² בדפ"ר- שכתוב, (ונראה שתוקן ביד אח"כ עי"ש דף קל: צילום 136 סוף
מור א') בתולד ומתולד- שכתוב
³ בראשית ב' טו ועיין לעיל תורה לו אות ב'
⁴ כי נס קודם החטא לא נכנס בגופו לנ"ע
^א ההמשך מדבר בכל אדם וז"ל- כגונא דא יעבר קב"ה לברש
דאתברי מד' יסודין בוננא דתב בתיובתא וכו' הפסע מנכל אחי פטיחתו
כמוכל כמפסקים
^ב בראשית ב' י'
^ג עיין לעיל תורה ה' את ה' מדות רעות הן הרע שבי' יסודות והצדיק
מברין עד שזוכה להיות בבחי' לא יאונה לצדיק כל און
^ד בתולד- ממורין
^ה שמות טו כה
^ו שמות יז ט'
^ז בתשכס - להפוך (מרע לטוב)
^ח בתקפא - מט ט'
^ט עיין זוהר ח"ג דף רנה.
^י זוהר משפטים קטו. ושם רע"ז צו כט: שער המצוות ואתחנן

^א מתרוצ - בחי'
^ב עיין שמות לב מחגי נא ועיין תורה פב תנינא
^ג עיין חיי מוהר"ן אות רעו. ועיין אבות דרבי נתן פ"ט משנה ב'- כד
מוכי שתיין ונפש משה שפלה מהם, ועיין ספר יצירה אין למטה מנוגע.
^ד בתולד- אה
^ה בתולד- נמתק תיבת את (כלשון הפסוק)
^ו תיקון ע' דף קכו:
^ז עיין לעיל תורה יד את ה'
^ח סוף פסוק הג"ל ראו כי ה' וכו' שבו איש וכו'
^ט מתולד - מתדריגתו
^י בתולד- שתי
^{יא} * פרש"י בראשית ב' ב'.
^{יב} בתולד- היא
^{יג} בתולד- נשמת תיבת אס. ובלוח"ט שם תוקן
^{יד} בתקפא- מומר, ועיין בלוח טעויות של תקפא בסוף ח"א שציין שם שמות
זו.
^{טו} תהלים צב א'
^{טז} פסקא ג'

תורה אור
 תהלים כט (יא) יקוק עז
 לעמו יתן ויקר את
 עמו בשלום:
 איוב כה (ב) המשל ופנה
 עמו עשה שלום במרוקו:
 בראשית וישב לו (ב) אלה
 תלדות יעקב יוסף בן שבע
 עשרה שנה היה רעה את
 אהיו בצאן והוא נצר את בני
 בלגה ואת בני זלפה נשי
 אביו ויבא יוסף את דבתם
 רעה אל אביהם:
 בראשית וישב לו (טז) ויאמר
 את אחי אנכי מבקש הגידה
 נא לי איפה הם רעים:
 בראשית מקץ טב (ו) ויוסף
 הוא השליש על הארץ הוא
 המשפיר לכל עם הארץ
 ויבאו אחי יוסף וישתחוו לו
 אפים ארצה:
 בראשית מקץ מא (ג) ויאמר
 וירכב אתו במרכבת המשנה
 אשר לו ויקרא לפניו אברן
 ונתון אתו על קל ארץ
 אפים:
 ישעיה מט (ג) ויאמר לי
 עבדי אלה ישראל אשר קר
 אתפאר:
 תהילים קמו (ב) בונה
 ירושלים יתן נהמי ישראל
 יכנס:
 בראשית יד (יח) ומלכי צדק
 מלך שלם הוציא להם ויזן
 והוא כחן לאל עליון:
 תהילים נח (ב) תמנים אלם
 צדק תדברון מישרים תשפטון
 בני אדם:
 תהילים מב (ט) יוסף יצא
 ויזן חסדו ובלילה שירה
 עמי תפלה לאל תהי:
 תהילים עד (יב) ואלהים
 מלכי מקום פעל מעלות
 בקרב הארץ:
 בראשית מקץ מא (טז) ויאמר
 פרעה אל יוסף אני
 פרעה ובלעדיך לא ימים איש
 את ידו ואת רגלו בקל ארץ
 מפרץ:
 ירמיה ב (ג) קדש ישראל
 ליהיה ראשית תבואתה כל
 אכליו יאשמו וקה תבא
 אליהם נאם יהוה:
 תהילים קלד (ב) שאו ידכם
 קדש ויברכו את יהוה:
 ישעיה מא (ב) מי העיר
 מפניו צדק יקראו רגליו
 יתן לפניו גוים וימלכים ירד
 יתן קצפר תרבו פקש נהך
 קשתו:
 תהלים קמה (יא) כבוד
 מלכותך יאמרו ויגברתך
 ידברו:
 ישעיה יב (ג) ושאבתם מים
 בששון מפני השיועה:
 תהלים קיא (י) ראשית חמקה
 יאת יקוק שכל טוב לכל
 עשיהם תהלו עמדת לעד:

נמצא שהוא רוצה לפגום בחי' שפלות הנ"ל, בחי' שבו איש
 תחתיו וכו' כנ"ל, וע"כ הוא כאלו בא על אשת איש. כי
 אשת ר"ת שבו איש תחתיו, היינו שפוגם בבחי' ענוה
 ושפלות שהוא בחי' שבו איש תחתיו, שע"ז אל יצא איש
 ממקומו כנ"ל :

פ [כ] (תהלים כט) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את
 עמו בשלום.

הנה ידוע שגדול השלום, כשדרו"ל (עוקצין פ"ג) שלא מצא
 הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום. ומה הוא השלום שמחבר
 תרי הפכים [1]. כשדרו"ל (זוהר ויקרא ד' יב ע"ב) בפסוק [2]
עושה שלום במרומינו כי זה המלאך מאש זה ממים שהם תרי
 הפכים כי מים מכבה אש, והקב"ה עושה שלום ביניהם ומחברם
 יחד. והוא בחי' יוסף, כי יוסף מחבר תרי הפכים, חסדים,
 וגבורות. לכן נאמר ביוסף (בראשית לו) **ויבא יוסף את דבתם
 רעה**, הוא בחי' גבורות. כי שמאל דוחה [3], **את אחי אנכי
 מבקש** (שם) הוא בחי' חסדים, כי ימין מקרבת [4], וכתוב (שם
 מב) **ויוסף הוא השליט**, הוא בחי' גבורות. הוא המשפיר לכל
עם הארץ, זה בחי' חסדים. ונאמר אצלו (שם מא) **ויקרא לפניו
 אברך**, ופי' רש"י אב בחכמה ורך בשנים, שהוא מוחין גדלות
 וקטנות ושהם בחי' חסדים וגבורות כידוע [5] :

וזהו בחי' קידוש השם, כי ק"ה הוא גם כן בחי' חסדים
 וגבורות. כי מתחלה הוא נתלהב בשלהובין דרחימותא זהו בחי'
 חסדים. ואח"כ מתגבר על יצרו ומוסר את נפשו למות על
 קידוש השם, זהו בחי' גבורות, שזהו בחי' שלום בחי' יוסף כנ"ל.
 ולכן אפילו פושעי ישראל העירו את נפשם למות [6] על קידוש
 השם. כי ישראל עלה במחשבה וכו' [7], ואפי' פושעי ישראל
 אך שעדיין הוא מכונה בשם ישראל, יש להשי' תענוג גדול
 מוכנו, כמ"ש (ישעיה מט) **ישראל אשר בך אתפאר**. וכשרוצין
 להפריד אותו מבחי' זו ישראל שהוא בחי' ו' כנודע [8], וא"א
 לקרותו בלא ואו שני' שהוא בחי' יוסף, ותיכף ומיד נתעורר בו
 בחי' זו למסור נפשו כנ"ל: [9] פיו, כי כ"א מישראל אפי' פושעי
 ישראל כל זמן ששם ישראל נקרא עליו כי נקרא פושעי ישראל
 פו(כמבואר בסי' י"ד וי"ז) אע"פ שחטא ישראל הוא [10], ומאחר
 שנקרא עדיין בשם ישראל שהוא בחי' ו' כנ"ל ע"כ יש בו בחי'
 יוסף ג"כ, כי **ואו** א"א לקרותה בלא ו' שני'. היינו שישאל
 שהוא בחי' ו' מקושר בו ו' שני' שהוא בחי' יוסף, (וכי ישראל
 ויוסף כהדא אזלי כידוע) (י"י) נמצא שבכ"א מישראל מקושר בו
 בחי' יוסף שהוא בחי' שלום בחי' קידוש השם כנ"ל. וע"כ תיכף
 כשרוצין להעבירו על דת ה"ו להפרידו מבחי' ישראל, נתעורר
 בו תיכף בחי' יוסף שמקושר בישראל שהוא בחי' מסירת נפש
 על קידוש השם. דהיינו שלהובין דרחימותא והתגברות על יצרו
 למות על ק"ה שזהו בחי' שלום בחי' שלום, בחי' יוסף כנ"ל :

כלל העולה שיוסף הוא בחי' השלום, והשלום הוא כלי שע"י
 בא יבא כל ההשפעות והברכות לישראל. וכונתו ית"ש בזה,
 כדי שיוכל כל אדם הישראלי לדבר דיבורים של קדושה לפני
 השי"ת. ומה הוא קדושה חכמה, כי חכמה נקרא קדושה כנודע
 [11]. וזהו כשאדם מדבר בתורה ותפלה בחכמה ושכל, ומבין
 ושומע מה ידבר נקרא קדושה. ויש להשי' תענוג גדול מזה,
 כי נבנה מוזל מוחין שהיא חכמה, והדיבור שהוא בחי' ירושלים.
 וזה בחי' (תהלים קמו) **בונה ירושלים ה'**, כי ירושלים הוא בחי'
 דיבור, כמ"ש (בראשית יד) **ומלכי צדק מלך שלם** ות"א מלכא
 דירושלים, וצדק הוא בחי' הדיבור, כמ"ש (תהלים נח) **צדק
 תדברון**. וה' הוא בחי' מוחין כנודע [12]. אימתי הוא נבנה
 כשגדו ישראל, ר"ל מי שהי' נדהה מבחי' ישראל, ואח"כ
 כינס: [13] **ונחזור** לענינינו, שע"י השלום יכול לדבר דיבורים
 בקדושה ובטהרה כנ"ל. והשלום הוא מחבר תרי הפכים כנ"ל,
 היינו חסדים וגבורות. היינו הוויות שהוא חסדים, כמ"ש (תהלים
 מב) **יומם יצוה ה' חסדו** ואלקים הוא גבורות, כי אלקים הוא
 מלכות כמ"ש (שם עד) **ואלקים מלכי מקדש**, ודינא דמלכותא
 דינא [14]: ולכן ג"כ נאמר ביוסף (בראשית מא) **ומבלעדיך לא
 ירים איש את ידו ואת רגלו**. ידו הוא בחי' מוחין כמ"ש (תהלי'
 קלד) **שאו ידיכם קודש**. וקודש הוא ראשית [15], וראשית הוא
 חכמה מוחא [16]. ורגלו הוא בחי' גבורות כמ"ש (ישעיה מא) **צדק
 יקראו לרגלו**. וצדק הוא הדיבור, ודיבור הוא בחי' גבורות
 כמ"ש (תהלים קמה) **וגבורתך ידברו** [17]. נמצא שכתוב אצל
 יוסף הוי"ג כנ"ל. ויוסף הוא השלום מחבר תרי הפכים להיות
 אחד, ויבוא ישועות וברכות בגשמיות וברחניות, כמ"ש
 (ישעיה יב) **ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה**, ות"א
 ותקבלון אולפן הדת. היינו שע"י התשועה יבוא תורה ואולפן
 חדת מאת הבורא ית' ככל אחד לפי מדרגתו : וזה פירוש
 הפסוק [18], **ה' עוז לעמו יתן, ה' יברך את עמו בשלום**. היינו
 כמו שפירש רש"י, כשה' יברך ברכות על ידי כלי שלום, אוי
עוז שהיא"ה התורה [19] גם כן לעמו יתן, היינו ותקבלון אולפן
 חדת : [20] **ונראה** ביאור הענין, כי ע"י השלום יכולי' לדבר
 דיבורים בקדושה כי השלום מחבר תרי הפכים, חסדים וגבורות
 שזהו בחי' יוסף בחי' מסירת נפש על ק"ה, כנ"ל. ועיקר הקדושה
 הוא חכמה ומוחין דקדושה, כי חכמה נקרא קודש כידוע [21], כי
 קודש הוא בחי' ראשית כ"ש (ירמיה ב) **קודש ישראל לח'**
ראשית תבואתה, כי כל ראשית הוא קודש בכל מקום. וראשית
 הוא בחי' חכמה כ"ש [22] **ראשית חכמה**. וכשאדם זוכה לדבר
 דיבורים קדושים של תורה ותפילה, ומכנים כל מוחו וחכמתו
 ודעתו בתוך הדיבורים, דהיינו שמקשר מהשבתו היטב
 להדיבורים, ומבין ושומע מה שהוא מדבר, זהו בחי' קודש, ויש
 להשי' תענוג גדול מזה. וזהו בחי' שלום, שהוא בחי' התחברות
 הוי"ג כי הוא מחבר ומקשר החכמה והמוחין

2 מתרצו - מזה
 22 עיין לעיל תורה נג. ושער הפסוקים לך לך הובא בדעת ותבונה סוף פרק ל'
 23 תרלד ומתוצו - כונס
 24 * גיטין י: [ולעיל תורה נו אות ה [דף סו]. ובתורה עד דף ע.ז.]
 25 גם דפוס ומבלעדיר, (וכן הוא לקמן בלשון מוהר"ן בתרלד - ובלעדיך [כלשון הפוסק])
 26 ירמיהו ב' ג'
 27 כמ"ש ראשית חכמה תהלים קיא י' משלי ד' ז'. ועיין לעיל תורה א'
 28 תורה רז ולעיל תורה לח אות ג'
 29 בתקפא - וברחניות, בדפוס תרלד ומתולד - וברחניות
 30 גם בדפוס תרלד - כל, ומתולד - לכל
 31 תהלים כט ה"ל בתחילת התורה
 32 בתרלד - שהוא
 33 עיין זכחים קטו.
 34 מכאן עד הסוף הוסיף מוהר"ן בתקפא
 35 בתרלד - יכולי'
 36 כנ"ל
 37 * תהלים קיא י' [משלי ד' ז']
 38 מתרצו ותפלה

8 בתקפא - שני ז. בתרלד ומתולד - שע"י (צ"ע אולי כונת מוהר"ן ששל זה נאמר שבו וכו')
 9 לא ידוע היכן ומתי נאמרה תורה זו
 10 דפוס של תורה פ בצילום 136 ריש טור ג'
 11 עיין לעיל תורה לג אות ה'
 12 איוב כה ב'
 13 * סוטה מז
 14 * סוטה שם
 15 ביאור מוהר"ן בתקפא
 16 עיין עץ חיים שער כב פ"א
 17 לשה"כ ישעיהו נג יב וע"ש פ"י מצודת ציון הערה למות נפשו ענין שפיכה וכן אל תער נפשי (תהלים
 קמא): ופרש"י ל' ותער כדה (בראשית כד):
 18 * בראשית רבה פרשה א' [פסקא ד']
 19 גם בדפוס תרלד - שהוא, ומתולד - שהיא
 20 קהלת יעקב ערך ו' אות ח' (ו' יומם לתפלת קה"א בחי' וקטול וישאל בחי' תפלת כמ"ש יסאל אשך כן לתפלת)
 21 ביאור מוהר"ן בתקפא
 22 מוהר"ן בתקפא
 23 * סנהדרין מד
 24 מוהר"ן בתקפא
 25 **זוהר וישב קרב:**
 26 * זוהר אחרי דף סא. [בשער הכוונות דרוש א' דקידוש ליל שבת]

מאמר בטח בה' ועשה טוב

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה
תורה זו לשון החברים לא ידוע מתי
והיכן נאמרה

פתיחה

בתורה עת דיבר כיצד זוכים לתקן בחי' משיח בבחי' בניין ותיקון המלכות, דהיינו בחי' משיח בן דוד. וכאן בתורה עט הדגש הוא על מדת הענוה ושפלות בחי' משה משיח. ומבאר שצריך כל אדם לראות שמצדו לא יהיה עכוב משיחא, דהיינו לעשות תשובה שלמה ולתקן מעשיו, לבטל הישות וגאווה בתכלית עד שידחה הרע ממנו לגמרי בחי' שבת ועי"ז ידע שפלותו ויכיר וגדולת וחשיבות ישראל יוכל למסור נפשו וחיותו בעדם, שהיא מדתו של משיח. מבואר שכדי שלא יהיה מעכב משיח צריך להשתדל בכל כוחו שתהיה בו התגלות משיח דהיינו שיהיה ראוי להיות משיח, או עכ"פ מדת משיח דהיינו לדחות הרע מעצמו עד שלא יהיה בו אלא בכח בלבד ויזכה גם הוא לשפלות בחי' משיח אע"פ שאינה כמשיח בעצמו.

ליקוטי הלכות

י"ד סימני עוף טהור ב' מבאר שא"א לזכות לתשובה שלימה בחי' שבת אלא ע"י צדיק אמיתי שכבר זכה לזה. כי כל עבודתנו היא לברר טוב מרע ולהעלות הניצוצות שנפלו ונתערבו בקליפות ומי שלא זכה לתשובה של בחי' שבת הוא בעצמו מעורב טוב ורע ולא יכול לברר טוב אלא בכח הצדיק שכבר זכה לבטל מעצמו את הרע. חו"מ טוען ונטען ב' מודה במקצת בחי' תערוכות טוב ורע לכן תקנו לו שבועה שהיא בחי' שבת לתקנו עי"ז אבל כופר בכל אין לו תקנה בשבועה בחי' שבת, אבל בדורות אחרונים מצאו הצדיקים למוד זכות גם לרשע כגון מלוה ישנה יש לו עליו כדי להעלות מהקליפות גם את הרע ממש

שיחות השייך לתורה זו

סיפר לי איש אחד מאנשי שלומנו כשאמר רבינו זכרוננו לברכה התורה "בטח בה" בסימן ע"ט, באותו העת היה הולך בביתו אנה ואנה כדרכו ואחז מטה בידו. ואמר ומטה אלקים בידי ודחק ומשך תיבת בידו. כלומר שבידו המטה אלקים להטות כרצונו כי רומז שם בהתורה הַנְּזַכֵּר-לְעֵיל שמה אלקים מרמז על הבחירה שהוא בחינת מט"ט מסטרא חיים ומסטרא דמוות וכו'. כמבואר במאמר התיקונים המבואר שם בהתורה הַנְּזַכֵּר-לְעֵיל. וקצת מרומז ומובן מדבריו הקדושים הַנְּזַכֵּר-לְעֵיל שהתפאר שזכה לכבוש הבחירה בידו והמטה בידו להטותו כרצונו. אשרי הזוכה לזה אשרי לו. עיין בהתורה הַנְּזַכֵּר-לְעֵיל מה שמבואר שם על פסוק זה "ומטה אלקים בידי". שזה בחינת שכבר זכה לכבוש הבחירה ויש לו נייחא בחינת שבת. ובידו להפוך מרע לטוב. כי כבר יש לו נייחא ושביטה מן הרע שנתבטל לגמרי אצל הצדיק הזה הזוכה למדרגה הזאת: (- חיי מוהר"ן, סימן ל"ו).

ספר לי איש אחד מאנשי שלומנו כשאמר רבינו זכרוננו לברכה התורה בטח בה' בסימן ע"ט באותה העת היה הולך בביתו אנה ואנה כדרכו ואחז מטה בידו, ואמר ומטה אלקים בידי. ודחק ומשך תבת בידו, כלומר שבידו המטה אלקים להטות כרצונו. כי מרמז שם בהתורה הַנְּזַכֵּר-לְעֵיל שמה אלקים מרמז על הבחירה שהוא בחינת מט"ט מסטרא חיים ומסטרא מות וכו'. כמבואר במאמר התיקונים המבואר שם בהתורה הַנְּזַכֵּר-לְעֵיל. וקצת מרמז ומובן מדבריו הקדושים הַנְּזַכֵּר-לְעֵיל שהתפאר שזכה לכבוש הבחירה בידו והמטה בידו להטותו כרצונו אשרי לזה אשרי לו: עיין בהתורה הַנְּזַכֵּר-לְעֵיל מה שמבואר שם על פסוק זה ומטה אלקים בידי, שזה בחינת שכבר זכה לכבוש הבחירה, ויש לו נייחא בחינת שבת, ובידו להפוך מרע לטוב כי כבר יש לו נייחא ושביטה מן הרע שנתבטל לגמרי אצל הצדיק הזה הזוכה למדרגה הזאת: (חיי מוהר"ן סימן רנה)

וזה בחינה מה שנוצטוו לאחר מחלקת קרח לקח המטות של כל נשיאי ישראל ומטה אהרן וכו', ויבא משה אל אהל העדות והנה פרח מטה אהרן לבית לוי וכו'. מטה הוא בחינת הבחירה שהוא בחינת מטה שמה לצד זה או לצד זה. וזהו בחינת מטה משה שנתהפך ממטה לנחש ומנחש למטה, כמובן בתיקונים, וכמובא בדברי אדונינו מורנו ורבינו זכרוננו לברכה בהתורה בטח בה' ועשה טוב בסימן עט. ומשה זכה במראה הסנה להפשיט גופו לגמרי, כמובא בתיקוני זר, ואז נאמר בו אחר כך, ומטה האלקים בידי, 'בידי' דיקא שהיתה הבחירה בידו לגמרי בבחינת צדיקים לכן ברשותו, כמובא בהתורה בטח בה' עין שם. וכן אהרן בודאי זכה גם כן לזה, כי משה ואהרן שניהם שקולים זה בזה, כמו שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה. וזה שאנה ה' יתברך להראות אות ומופת נורא על ידי המטות דיקא, להורות מעלת אהרן שאף על פי שזכה לתכלית השלמות שכבר שבר הבחירה לגמרי וזכה שמה שלו, דהיינו הבחירה, הנה בבחינת מטה משה בבחינת מטה האלקים בידי, דהיינו שכבר

לבו ברשותו לגמרי בבחינת לא יאנה לצדיק כל און ואינו מתירא עוד מהיצר הרע הגשמי של תאות עולם הזה כלל, אף על פי כן עדין אינו מסתפק עצמו בזה רק עדין הוא עובד ה' יתברך במסירת נפש נפלא וזוכה בכל פעם לשבר היצר הרע שלו שהוא מלאך הקדוש בחינת דינים. ועל ידי זה גם עתה אחר ששבר הבחירה הגשמיית והמטה בידו כנ"ל, אף על פי כן עדין הוא עולה מדרגא לדרגא והוא גדל וצומח בכל פעם בבחינת צדיק פתמור יפרח וכו'. וזהו בחינת פי פרח משה אהרן לבית לוי ויצא פרח ויצץ ציץ וכו', דהיינו שגם אחר ששבר הבחירה ומטה האלקים בידו כנ"ל, אף על פי כן הוא פורח וצומח פי אינו עץ יבש, חס ושלום, ואינו עומד על מדרגה אחת, רק הוא צץ ופורח בעבודתו יתברך מדרגא לדרגא, פי גם הצדיקים ששברו היצר הרע הגשמי שזהו בחינת ומטה האלקים בידו, גם הם עדין יש להם יצר הרע של מעלה הנ"ל וצריכים לשברו, וכשיש להם מלחמות עדין בודאי הם עולים עדין מדרגא לדרגא בחינת ויצא פרח ויצץ ציץ וכו'. ועל פן נתן זאת לסימן, והיה האיש אשר אבחר בו משהו יפרח, להורות שהוא פורח ועולה עדין מדרגא לדרגא וזהו מעלתו על שאר נשיאי ישראל, פי גם בין הצדיקים הגדולים האמתיים בחינת נשיאי ישראל, יש חלוק גדול בינם לבין הצדיק הגדול מהם הרבה, בחינת משה ואהרן וכו'. וכנ"ל, הפך דעה רעה של קרח ועדתו שכפרו בזה ואמרו, כי כל העדה כלם קדושים וכו' ומדוע התנשאו וכו' כנ"ל: (ליקוטי הלכות שלוח הקן הלכה ד אות טו)

וזה בחינת כל העשר מכות שהביא עליהם משה שהראה להם שכל הרוח חיים של כל הדברים שבועולם הם אצלו, ועל כן יכול לעשות בעולם כמו שרוצה ולשנות ממים לדם ואחר כך לחזור מדם למים וכו', פי ממנו כל החיות של כל הדברים שבועולם. ועל כן בודאי יכול למשל בעולם ולשנות הטבע כרצונו ועל כן בתחלה הראה להם מופת המטה שנהפך לנחש ואחר כך מנחש למטה, פי מטה משה מרמו שבכר שבר הבחירה וקדש את עצמו לגמרי מאחיות עץ הדעת טוב ורע ואין נאחו בו שום רע משום מדה, שזהו בחינת ומטה האלקים בידו, כמבאר בתקונים ובדברי רבנו זכרוננו לברכה, עין שם בסימן עט. ועל כן הראה להם על ידי המטה דיקא שהוא יכול להוריד את עצמו לתוך הצנור הרע שלהם, שהוא בחינת נחש הקדמוני, שמשם כל המדות רעות וכל הצנורות של כל הרשעים. ואחר כך יצא משם בשלום, פי אחר כך יחזור מנחש למטה, רק שירד לשם להכניע ולשבר הרע שלהם בבחינת ויבלע מטה אהרן את מטתם. (ליקוטי הלכות העושה שליח לגבות חובו הלכה ג אות ד)

על המובא בתורה ע"ט חלק ח"א שהשש בחינות בשר ופסול, טמא וטהור, אסור ומותר, הם בחינת ששת ימי החול, ושבת הוא בחינת תשובה שלימה וכו'. אמרו אנשי-שלומו שזמה נשמע שגם התשובה בבחינת ששת ימי החול, היינו מזה שהאדם הוא פעם בבחינת בשר ופעם פסול, פעם טהור ופעם טמא, לרוב העליות והירידות העוברים עליו, אף-על-פי-כן, גם תשובה כזו היא בחינת תשובה. וכשלא יתיאש יגיע סוף כל סוף לבחינת תשובה של שבת, היינו לתשובה שלימה ואמיתית: (- שיש"ק ח"ד, סעף מ"ז).

על המובא בתורה ע"ט חלק ח"א מענין בשר פסול אסור מותר וכו'. היה אומר הרב החסיד ר' לוי יצחק בנדר זכרוננו-לברכה, שזהו הנאמר בשבח כנסת ישראל: "גמלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה" (משלי לא, יב), היינו טוב בתכלית, ללא שום שבירה כלל וכלל כל ימי חייה, שזהו בחינת כולו שבת כולו טוב, וכמבואר פנים. (מעדני מלך)

... וצריך כל אדם להשיג בעינא פקחא לראות שפלותו ורוממות השם יתברך ובודאי לא יבוא לגדלות וכפירות. וזהו על ידי שבת על ידי שמקבלין שבת בכבוד גדול ובקדושה כראוי. כי שבת הוא בחינת עין שעל ידי זה זוכין לראות שפלותו ורוממות השם יתברך. כי שין של שבת הוא תלת גונין דעינא (תמוז) ובית, הוא בחינת בת עין. ועל ידי זה זוכין לראות שפלותו. עין במקום אחר שם מבאר יותר מזה (לקוטי מוהר"ן חלק ראשון ע"ט). נמצא שעל ידי שמירת שבת נצולין מגדלות ואזי זוכין לאמונה כנוצר לעיל: וזהו שאמרו רבותינו זכרוננו לברכה (שבת קיח:): 'כל השומר שבת כהלכתו אפלו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו'. כי על ידי שבת משריין ומבטלין הכפירות שהם עבודה זרה וזוכין לאמונה כנוצר לעיל: (שיחות הר"ן אמצע סימן רסא)

עד כאן השיחות

להקדמה ראשי פרקים עם ביאור קצר

- א. צריך כל אדם לראות שמצדו לא יהיה עבוב משיחא,
- ב. מי שהוא צדיק באמת, (שזכה לתשובה שלימה והרג את יצה"ר הגשמי) יש בו התגלות משיח.
- ג. ומי שהוא צדיק באמת, והכניע הרע, אבל לא נדחה הרע ממנו לגמרי, אלא הוא בכח, אף על פי שאין בו התגלות משיח, יש בו מדה של משיח. ומסתמא מי שתשובתו רצוא ושוב, גם הוא כשמוסר נפש על כל אחד מישראל יש בו הנהגה של משיח, אע"פ שאינה מדת משיח, כי לא זכה לעשות זאת מתוך שפלות עד שיכיר גדולת ישראל אלא מתוך אמונת חכמים.
- ד. מדה של משיח, הוא בחינת משה
- ה. דהיינו שידע חשיבות וגדלות ישראל, ועי"ז ידע שפלותו באמת, ומחמת זה מסר נפשו וחייתו בעדם.
- ו. שבת הוא הזמן המסוגל לאדם לראות שפלותו, דכתיב בה שבו איש תחתיו, רמו שבשבת אדם יכול להרגיש שפל תחת מדרגתו. (כי בחול זוכה ע"י תשובה שלמה לדעת שפלותו, אבל בשבת ע"י קדושת השבת, יכול ראות שפלותו)
- ז. לשפלות זוכים ע"י תשובה שלימה, ביטל הישות וגאוה בתכלית עד שנדחה הרע לגמרי שהיא בחי' שבת מיצה"ר
- ח. ושבתי ש' בת בחי' ג' גונין ובת עין, דהיינו ששבת מסוגל לראיה שכלית טובה, אזי יכול ראות שפלותו

- ט. יש שתי תשובות אחת בחי' רצוא ושוב, שהוא פעם טהור פעם טמא כשר ופסול אסור ומותר, ואחת בחי' שבת שנדחה הרע לגמרי, ניחא מיצה"ר הגשמי, בחי' לבי חלל בקרבי, שהרג את היצה"ר. (ויש תשובה שאע"פ שלא נדחה הרע ממנו לגמרי אבל הוא נכנע ואין לו ביטוי אלא נמצא רק בכח.
- י. ותדע נאמנה שתשובה שלימה היא בחי' שבת ממעשה רב המבואר במדרש שאדם הראשון כשלמד מקין כח התשובה אמר מזמור ליום השבת דייקא.
- יא. ותשובה בחי' שבת היא בחי' שדי ובחי' מטט' שדי הוא בחי' שבת כי בשבת אמר לעולמו די
- יג. ושבת בחי' שדי ומטט', אע"פ שמטט' על ידו הקב"ה מנהיג את עולמו בחול והוא בחי' ההטיה לטוב ולרע בחי' טהור וטמא כשר ופסול אסור ומותר. אבל בשבת הוא נכלל בשבת ואזי הוא בחי' שבת. (נראה לפרש כי גם בשבת יש שש צדדים הנ"ל אלא שבשבת המלאכות מבוררות מה אסור ומה מותר, ולא כבחול שצריך לבררן, דהיינו לעשות אותן, אבל לשם שמים, ע"י שמאיר מקדושת השבת אליהן)
- יד. ומטט' גם הוא בחי' שדי בחי' די וגבול שיש בין כל מלאכה ומלאכה.
- טו. ותשובה שלימה שנדחה הרע היא בחי' שבת בחי' ג"ע, זה רמוז בזהר בראשית כז. שם מבואר שאדם הראשון כשרצה הקב"ה להכניסו לג"ע לעסוק שם בתורה הפריש אותו מד' יסודות כי מהן משתלשל כל התאוות רעות, והכי נמי כל העוסק בתורה כראוי אזי הקב"ה מוציא אותו מד' יסודות ותאוות הקשורות להן, ונעשה ראוי להמצא בג"ע בחי' שבת מיצה"ר.
- טז. והיינו כנ"ל שע"י תשובה שלימה נדחה הרע ונעשה כולו טוב ואזי בחי' משיח שלו מתוקן בבחי' "ומטה האלקים בידו" שנאמר במשה משיח (בשעה שהחליש את עמלק) דהיינו בין שנדחה הרע אזי היה מטה הבחירה בידו לבחור בטוב, בלא מלחמה עם היצה"ר. (משה דייקא אבל יהושע יצא להלחם בעמלק, מכח משה שכבר זכה לבחי' שבת, שהמטה בידו)
- יז. וע"י תשובה שלימה שזוכה בשבת לראות שפלותו באמת, אזי א"א לקפח פרנסתו ולדחותו ממקומו, כי הוא בחי' אין, שלא תופס מקום, רק הוא מעל המקום.

קושיות

- א. רבנו מדבר בכמה תורות ממשיח ובכל תורה מדבר מבחי' אחרת שלו כגון בתורה עח דיבר מבניין ותיקון המלכות ובתורה לב תנינא משמירת הברית ובתורה טו מביטול מדת הכעס. ובתורה נד מבחי' עין טובה של דוד שהוא משיח ובתורה ב' שמקבל חיותו מנוקבא דפרדקשא והוא משה משיח שרק בכוחו להקים את משכן התפלות ומעשים טובים של ישראל. בתורה עח מתיקון המלכות בשלימות. בתורה סא תנינא מהדעת הגדול של משיח עד שהקב"ה יאמר לו בסוף האלף השישי אני היום ילידתך. ולכאורה צ"ע א"כ מה שמבאר כאן שצריך שמצידי לא יהיה עיכוב משיח ומבאר כיצד לזכות לבחי' משיח, קשה שהרי לכאורה עדיין חסר לי כל הבחינות משיח שלא מבוארות כאן אלא בתורה אחרת. ונראה לתרץ שבאמת בשזוכה באחת מבחי' משיח, אם זכה בה בשלימות אזי זוכה גם בכל השאר בחי', כי יש בפרט מה שבכלל, והוא כמו הנכנס לבית שיש בו כמה פתחים, כך אפשר להיכנס לבחי' משיח מכל בחי' שלו, כי כשמברר היטב את אותה בחי', לקיים אותה בשלימות, אזי ממילא מתקיים בו גם שאר הבחינות. וכגון תורה לב תנינא ניאוף קשור הדק היטב לשפלות המבואר כאן, כמבואר בתורה קל. וכעס קשור הדק היטב לניאוף כמבואר בשיחות הר"ן רמט. ותיקון המלכות המבואר בתורה עח בוודאי קשור לשפלות ותיקון הברית וביטול הכעס (ע"ז) והיא מדתו של דוד המלך שהוא בעצמו משיח בן דוד.
- ב. מה ההבדל בין התגלות משיח למדת משיח נראה שהתגלות משיח היא צדיק שראוי להיות בעצמו משיח אם ישראל היו ראוים לזה, אבל מדת משיח יש גם בצדיק שלא זכה לשלימות כזו כי לא זכה לדחות הרע לגמרי אלא נשאר בו אבל רק בבחי' בכח ולא בפועל.
- ג. מי שהוא צדיק באמת ויודע שפלותו – צ"ע מדוע נקט יודע שפלותו ולא מרגיש שפלותו. אולי כי מרגיש שפלותו יכול להיות עונה פסולה כמבואר בתורה קצז ששפלות בלא חכמה היא עונה פסולה
- ד. ובשבת רואה שפלותו – צ"ע כיצד אפשר לראות שפלות, האם רואה את חשיבותו בשמים ביחס לחשיבות כל אחד מישראל? ועיין בסוף התורה שרבנו אומר יוצא לנו מזה שע"י תשובה בחי' שבת יכול לראות שפלותו, משמע שזה מסקנת התורה למעשה וצ"ע.
- ה. לשון רבנו מי שהוא צדיק באמת, ויודע שפלותו, ויכיר חשיבות ישראל, יכול למסר את נפשו בעדם. צ"ע סדר הדברים מדוע מקדים ידיעת שפלותו להכרת חשיבות ישראל? מדוע לא להפך שע"י שמכיר גדולתם יודע שפלותו שאין לו חשיבות יותר מהם. התיורן נ"ל כי שפלות לא מתחילה מידיעה, כי רק אחרי תשובה שלימה שבה ביטל כל ישותו וגאווה הבא מצד חומר הגוף וד' יסודות רעות שבהם נולד, אזי שייך אצלו שפלות, ואזי יכול לבא לידיעת שפלותו ועי"ז להכיר חשיבות כל אחד מישראל וזולתו.
- ו. רבנו מדבר משתי תשובות וצ"ע כי מבואר שהתגלות משיח היא תשובה של שבת, אבל מדת משיח לא מסתבר שהיא תשובה של רצוא ושוב, ועל כן צריך לומר שיש עוד תשובה אמצעית שלא באר אותה, וא"כ מה היא. נ"ל ע"י המבואר בתורה ח' שיש צדיק שאין עבירה בידו שהכניע יצרו לגמרי אבל לא ביטל אותו ובכח עדיין נשאר בו היצה"ר, וצדיק זה אין התגלות משיח אבל יש בו מדת משיח.
- ז. צ"ע אם התנאי למסירת נפש בעד ישראל היא תכלית השפלות מה מתכוון רבנו שנלמד למעשה אנו שאנו רחוקים עדיין משפלות כזו.

ח. כיון שמדבר ממדת משיח מדוע מדבר רק ממשה רבנו ולא מדוד המלך שהרי משיח נקרא בן דוד ובפרט שבכל התורה הזו מדבר כמעט רק משפלות לא מענוה. נ"ל כי יש כמה מדות במשיח ולעיל בתורה עח דיבר מהמידה המיוחדת לדוד שהיא תיקון המלכות וכאן מדבר ממדה המיוחדת למשה רבנו, ובאמת אע"פ שמדבר משפלות כוונתו לענוה של משה. עיין לקמן בסוף ההקדמה.

ט. במה שפירש רבנו אמר חז"ל היורד לאמנו חברו כאילו בא על אשתו, שהכוונה שהתכוון לפגום בשפלותו ועי"ז יוכל לדחותו ממקומו, צ"ע שנראה שמעמיד את כל המאמר דווקא ביורד לאמנות של צדיק אמיתי שזכה לשפלות שהיא בחי' אין. וגם צ"ע איך יכול לפגום בשפלות של חברו, בפרט איך יכול לעשות זאת ע"י שיוורד לאמנותו.

הקדמה

יסוד כל התורה הזו היא שצריך אדם לראות שמצדו לא יהיה עיכוב משיח. וזה ע"י שיזכה בעצמו למדת משיח. וזה ע"י שיעשה תשובה שלימה עד שידחה הרע שבו לגמרי, בחי' שבת מנוחה מיצה"ר גשמי. כי עיקר מדת משיח היא שפלות, וזוכים לה רק ע"י תשובה שלימה, דהיינו ביטול הישות והגאווה שהיא עיקר הרע, שרש כל העוונות, וכשזוכה לדחות מעצמו את הרע הזה, אזי זוכה לדעת שפלותו ויכול להכיר גדולת וחשיבות ישראל, ואזי יכול מסור נפשו בעדם, שזו תכלית השלימות של ביטוי השפלות.

וא"א לזכות לזה אלא ע"י צדיק הדור שכבר זכה לזה כמבואר בלק"ה סימני עוף טהור ב' א' 21. כי בשפלות יש הרבה דמיון ועד שלא רואים צדיק שיש לו שפלות אמיתית, ולראות עד כמה מוסר נפשו על כל אחד מישראל ומכבד ומחשיב כל יהודי אפילו הקל שבישראל ומקבל יסורין עבורו א"א לצאת מהדמיון בזה. לבד מהעצות של הצדיק שעיקרן להוציא את האדם מהמדמה הפגום, כמבואר בתורה ח' תנינא. נמצא מי שלא משתדל בזה, ברצון תפלה ומעשים, ובחיפוש הצדיק שיכול עזור לו בזה, הוא מעכב ביאת משיח, (כמ"ש בתיקון חצות כל מי שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו ובית המקדש היא הדעת כחז"ל ברכות לג. כל מי שיש בו דעת כאילו נבנה בית המקדש בימיו. ועיקר הדעת היא השפלות כמבואר במדרש ויקרא רבה א' טו שמי שאין לו דעת דהיינו שפלות להבין אינו ראוי להכנס לאהל מועד נבלה טובה ממנו).

התגלות משיח ומדת משיח

רבנו מבאר כאן שתי מדרגות דהיינו מי ששקוע בהבלי עוה"ז ומדי פעם מתעורר לשוב ותשובה כזו היא בחי' רצוא ושוב. ומסתמא כלול בה גם מי שבדרך כלל הוא בהתעוררות של תשובה אלא שיש לו נפילות וחזור לסורו שגם זו תשובה בחי' רצוא ושוב. ותשובה שניה מבאר רבנו שהיא מי שתשובתו שלימה עד שנדחה ממנו הרע למרי בבחי' לבי חלל בקרבי, ואין לו ניסיון בתאוות גשמיות. והוא בחי' תשובה של שבת שהיא מדת משה משיח.

נראה שדילג כאן רבנו על מדרגה נוספת של תשובה (המכונה במ"א אתכפיא), עיין תורה ח' אות ה' 11 שיש צדיק שאין בידו עבירה אבל הרע עדיין בכח וירא שמא יפול. כי עדיין לא נתבטל ממנו הרע של ד' יסודות. וכמבואר אצלינו שצדיק גמור הוא בחי' שבת שנדחה הרע לגמרי. נמצא שיש צדיק שאינו בחי' שבת, אבל גם לא בחי' רצוא ושוב. כי כבר לא נופל לעבירה כלל אלא רק ירא מעבירה.

3 עיין לק"ה סימני עוף טהור ב' א' – כי אף על פי שמפרש בתורה כל המצוות עם כל זאת מהתורה בעצמה אין יכולים לידע דבר, כי אם על ידי הצדיקים והחכמים אשר להם נמסרה התורה שבעל פה אשר הם יודעים פרטי כל דבר ודבר איך להתנהג בכל דבר ודבר כפי צרך הברור של אותו דבר. וזה עשה ה' יתברך בכונה ולא באר כל דבר בפרוש בתורה שבכתב, רק צוה לסמך דיקא על חכמי הדור, כי באמת בכל דור ודור צריכים לברר ברוחם חדשים עד ביאת משיח כמובא. וברור כל דבר אי אפשר כי אם על ידי הצדיקים שהם חכמי הדור, אשר הם כבר דחו הרע לגמרי כנ"ל, אבל אנשים אחרים אשר עדין לא דחו הרע לגמרי והם פעם כשר וכו' כנ"ל אין להם כח לברר כנ"ל. ואפלו על ידי התורה אין בידם כח לברר, כי זכה נעשה לו סם חיים, לא זכה נעשה לו סם המות, חס ושלום, ועל כן בלעדי הצדיקים האמתיים שבכל דור ודור אין אנו יכולים להרים ידנו ורגלינו לעשות איזה דבר בכשרות, כי אין אנו מבינים דרכי התורה כלל כי אם על ידי הצדיק האמת, כי לא זכה וכו' כנ"ל, מאחר שעדין לא זכינו לדחות הרע לגמרי וכו' כנ"ל:

...כי אנשים פשוטים אשר עדין לא זכו לתשובה גמורה בשלמות כנ"ל, ואין להם נוחא עדין כנ"ל; הרי הם בעצמם עדין בבחינת עץ הדעת טוב ורע, כי עדין הם מערבים פעם כשר וכו' כנ"ל. ועל כן בודאי אין בידם לברר הטוב מן הרע, כי אם הצדיק האמת אשר בכל דור, אשר כבר דחה הרע לגמרי והוא בבחינת שבת כנ"ל.

3 עיין תורה ח' אות ה' – וזהו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (ברכות ז): והכתיב: "אל תתחר במרעים" (תהלים ל"ז) מי שלבו נוקפו אומר כן, פרש רש"י: "הי'רא מעברות שבגידו" שבגידו דיקא. וזהו שאמרנו, כי באמת אין לו שום עברה, רק שהוא ירא עדין מעברות שבגידו וכחו לעשות, כי הרע עדין בכח, כי לא זכה עדין לבחינת לא יאנה לצדיק כל און, ואינו בטוח עדין שלא יארע לו מכשול עברה, חס ושלום, ועל כן אסור לו להתגרות ברשעים כנ"ל: וזהו: "תחריש בבלע רשע צדיק ממנו" (תבקי' א), ואמרו רבותינו, זכרונם לברכה (בבא מציעא עא): "צדיק ממנו בולע" בולע דיקא, כי הוא בולע אותו ממש באריכות הרוח שלו, שהוא גדול בשעתו; אבל צדיק גמור אינו בולע, כי אין לבו נוקפו מחשש מכשול עברה כנ"ל, כי כבר בטל הרע לגמרי מכל המדות והתאוות של כל הארבעה יסודות. ועל כן זה הצדיק גמור וכל הנלזים אליו מתרים להתגרות ברשעים, כי זה הצדיק יכול לירד לתוך כל הצנורות של כל המדות רעות שלהם, שהגבירו על עצמם ולשגרם ולבטלם, ועל ידי זה הוא משפיל רשעים עדי ארץ, כנ"ל:

ונ"ל שרבנו רמז למדרגה זו בתחילת התורה, במה שאמר שבכל צדיק וצדיק, מי שהוא צדיק באמת, יש בו התגלות משיח. ואף על פי שאין בו התגלות משיח, יש בו מדה של משיח. מבואר שיש צדיק אמיתי, ואעפ"כ אין בו התגלות משיח, אלא רק מדת משיח. ואי אפשר לומר שכוונתו למי שתשובתו רצוא ושוב כי זה לא נקרא צדיק אמיתי. לכן נראה פשוט שכוונתו לשני צדיקי אמת, אחד שזכה לבחי' שבת שנדחה הרע לגמרי, ואחד שלא נדחה הרע לגמרי, אבל הוא גם לא נופל לעבירה אלא רק ירא מעבירה כי היא אצלו בבחי' בכח. כנ"ל בתורה ח'.

כי התגלות משיח הכוונה לצדיק גמור בחי' שבת מייצה"ר גשמי יש בו ממש התגלות משיח מצד מעשיו ואם היו ישראל ראויים לזה היה הוא המשיח, וכמבואר בסנהדרין צח: (בענין משיח) אמר רב נחמן אי מן חייא הוא כגון אנא שנאמר" והיה אדירו ממנו ומושלו מקרבו יצא", אמר רב אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש, אי מן מתיא הוא כגון דניאל איש חמודות. ועיין כבבי אור (שיחות וספורים אות לו הובא בשיש"ק ח"א תמח ובשיש"ק החדש ח"ג תשיז) שרבנו אמר זאת על עצמו. ראה שיש"ק ח"ג אות תלה ושיש"ק ח"א אות קכט – שרפנו הקדוש אָמַר שְׁכָבַר הַכִּיָּן פְּלִים לְמִשִּׁיחַ צְדָקְנוּ, וְאָמַר שְׁמַמְנוּ כְּבָר לֹא יִהְיֶה עוֹד חֲדָשׁוֹת עַד מִשִּׁיחַ צְדָקְנוּ שְׂיָבֹא בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ וְתִהְיֶה גְאֻלָּה שְׁלָמָה, אָמֵן. ובחיי מזהרין סימן רסו רבנו אמר כל מה שמשיח יעשה טובות לישראל אני יכול לעשות רק החילוק שמשיח יגזר אומר ויקם ואני.... משמע שהתגלות משיח היא שיש בכל דור צדיק שיכול להיות משיח שמצידו אין עיכוב אלא רק מצד הכלל, והוא ממש התגלות משיח מצדו.

אבל צדיק אמיתי שעדיין לא נדחה הרע לגמרי, דהיינו שהרע נמצא אבל רק בבחי' בכח, יש בו רק מדת משיח, כי גם הוא יש בו שפלות ורואה גדול וחשיבות ישראל ומוכן למסור נפשו על ישראל, אבל לא כמו משיח ממש, כי אע"פ שאין בידו עבירה, אבל מסירות נפש לפני משורת הדין עדיין הרע שנמצא בו מונע ממנו. ונ"ל שלזה כוון הבעש"ט/ו' שאמר צדיק קטן אוהב רשע קטן וצדיק גדול אוהב רשע גדול ומשיח ילמד זכות אפילו על רשע גמור. דהיינו שצדיק קטן וגדול הם במדרגה זו האמצעית, שהרע בו רק בכח, אבל עדיין תופס מקום בלבו, ועד כמה שתופס מקום בלבו כך מחסר מהמקום של אהבת הרשע, וכמה שזכה לטהר לבו כך יש בלבו מקום לאהוב רשע יותר גדול. ומשיח שידחה הרע לגמרי ילמד זכות גם על רשע גמור. וכדברי רבנו בתורה זו שמשיח ע"י שידחה הרע מלבו לגמרי יראה חשיבות וגדולת כל אחד מישראל ויזכה לשפלות גם כלפי הקטן שבישראל. נמצא שצדיק כזה אין בו ממש התגלות משיח אלא רק מדת משיח.

בענין השתי תשובות

נראה לבאר שקודם התשובה האדם נמצא בעולם העשיה שרובו רע עליו ממונה מלאך סנדלפון/ו' וע"י ההרור תשובה עולה לעולם היצירה שחציו טוב חציו רע עליו ממונה מטט', כי אע"פ שעולם התשובה הוא בינה שהיא כנגד עולם הבריאה שרובו טוב, נראה שלזה זוכה רק כששב בתשובה שלימה כמבואר בתורה ו' שכשמתעורר לשוב אזי תחילה מאיר לו שם אהי-ה מבינה באור גדול, ומיד מסתלק, ומכח הרשימו שלו אדם מתחזק לעמוד בכל הניסיונות, ובזמן הזה של הכנת הכלים, הוא עולה ויורד בבחי' רצוא ושוב, ונראה לבאר שהרצוא הוא עולם היצירה והשוב הוא עולם העשיה כמ"ש רבנו שעדיין עסוק במו"מ והבלי עוה"ז (ונראה שבעולם היצירה שחציו טוב חציו רע יש גם בחי' רצא ושוב, כגון שעסוק במצווה ומחשבתו במצווה אחרת/ו' ומתעורר ועושה תשובה). וכשזכה לתשובה שלימה שכבר הכניע את יצרו הרע בקבע, אבל הוא עדיין נמצא בבחי' בכח ולא בפועל, אזי הוא בעולם הבריאה, ואזי כיון שעשה כל שביכולתו אזי הקב"ה הורג את יצרו כמבואר בתורה ו' אות ב' שמי שמקיים דום לה' אזי מתקיים המשך הפסוק והתחולל לו שהקב"ה מפיל לו חללים חללים בחי' לבי חלל בקרבי, ונדחה הרע לגמרי דהיינו שעולה לעולם האצילות.

רבנו מדבר בתשובה כללית, על תיקון המלכות שלי, עד כמה אני נלחם בכל רגע רק להמליך את הקב"ה על עצמי, ובזה בוודאי א"א מיד לזכות לבחי' שבת, כמבואר בתורה ו' שתחלה צריך להלחם בכוחות עצמו, והקב"ה מנסה אותו בביזיונות ונפילות, עד שזוכה לעמוד בניסיונות, ולכוף את יצרו לגמרי, אזי הוא עולה לעולם הבריאה עולם התשובה. ואז הקב"ה מפיל לו חללים חללים את היצה"ר, ונדחה הרע לגמרי שזה בחי' עול אצילות.

^ד עיין בעש"ט על התורה בראשית אות קכא ובבאר מים חיים שם אות ק'. – בריש ספר מדרש פינחס החדש כתב וזה לשונו, בשם הרה"צ ר' גדליה מליניץ וצללה"ה שאמר בשם רבו הרה"צ המוכיח וצללה"ה אשר משיח יהיה מלמד זכות טוב על כל ישראל אפילו על הרשעים, שהם צדיקים, אז זייא זענין גירעכט, ומחמת הזכות שילמוד זכות עליהם יחזרו בתשובה ועל ידי זה יהיו נגאלים, כי בתשובה נגאלים, והיה אומר, צדיק קטן אוהב רשעים קטנים, וצדיק גדול אוהב רשעים גדולים, אבל משיח יהיה אוהב ומלמד זכות אפילו על רשעים גמורים, וכל מי שמלמד זכות על כל הברואים הוא מבחינת משיח וכו' עיין שם, ולפי שידוע שהרב המוכיח היה נאמן ביתו של הבעש"ט, לכן ברור בעיני שקיבל דבר זה מפי הבעש"ט ז"ע בעזרת ה'.

^ה כמבואר במגלה עמוקות אופן קיא. ואולי מה שהממונה על עולם העשיה שרובו רע הוא דייקא "סדלפון" יש בזה רמז לדור אחרון עקבתא דמשיחא בחי' העקב שעליו מתלבש ה"סנדל", שעיקר הרע המתגבר הוא ה"פון" דהיינו הניסיונות של האי"פון.

^י כי כשמברך ברכת המזון ומחשבתו בהבלי עולם הזה, זה בחי' שוב שהוא בעשיה, אבל כשחושב בדברי תורה, זה שוב שגם הוא ביצירה.

אבל בפרטיות זה תלוי עד כמה האדם חזק, כגון שזלול באיזה מצוה כגון להביט באיפיון והדומה לו, וגלוש ולשוטט ב"רשת" שהוא טומן, ועתה מתעורר לשוב, אזי אם הוא עדיין לפעמים נופל בזה, נמצא שתשובתו היא רצוא ושוב, דהיינו שגם הרצוא שלו הוא רק ביצירה, כיון שעדיין עלול ליפול חזרה לעשייה, אבל אם באמת קבל על עצמו בקבלה חזקה עד שלא יעלה על דעתו לוותר בזה בשום אופן, אזי מיד זכה בזה זו לעלות לעולם הבריאה, שם היצירה רק בכח ונכנע באיתכפיה. ואז כיון שעשה כל שביכולתו אזי הקב"ה הורג את יצרו הרע ונעשה בבחי' לבי חלל בקרבי, ונדחה הרע לגמרי ואזי עולה לאצילות.

למסור נפשו בעד ישראל

מרבנו משמע שמדבר על מסירות נפש שהיא מדרגת צדיקים גדולים מאד שזכו לבחי' משיח, אבל באמת כבר הש"ע מחייב בחינות של מסירות נפש על כל אחד מישראל, כגון ואהבת לרעך כמוך ולא תקום ולא תטור ולא תעמוד על דם רעך שהן גם בחי' של מסירות נפש. ועיין שו"ת מנחת יצחק ח"ה סימן ז'. המחלוקת בדין סיכון עצמו להצלת חברו. ושם מדבר מצד הדין ולא לפנים משורת הדין. ואע"פ שהלוואי וזוכה להרגיש צרת החבר ולשאת בעול חברו שלא לדבר שלא לפגוע בחבר, כי במציאות אנו מאד רחוקים אפילו מהחויב הפשוט שלנו, ואעפ"כ צריך למצא צדיק שישריש בנו אהבת ישראל שלו וכנ"ל בלק"ה שרק ע"י צדיק אמת אפשר לזכות לזה. וזוכה למסירת נפש באמת כדי לעזור לחבר.

ומסירות נפש הכוונה שאני מוכן להפסיד משלי למען הזולת בין ממון או זמן או כח ואע"פ שלא זכינו לשפלות כזו של משיח ולא לדעת גדולת וחשיבות ישראל אפשר לסמוך על רבנו ולהאמין שכל אחד מישראל חשוב יותר ממני וראוי לי לעזור לו ולוותר לו, ולהרגיש צערו, ולתת לו משלי עד שמסירות נפש, לפחות כמו שאני נוהג כלפי בני וכל מי שאהוב עלי.

וצריך לדעת שזה לא רחוק ממה שהתורה מחייבת אותנו, שהרי מהתורה אנו מחוייבים במצות (ויקרא יט יח) "לא תקום ולא תטור את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ידוד", והכוונה כשפשוטו גם כשחברו מצער ופוגע בי מאד, להבין שלהחזיר לו זה כמו להחזיר לעצמי¹, זה חיוב מהתורה זה לא חסידות. ועיין שבת לא. מה שהלל אמר לגוי שרצה להתגייר על רגל אחת, כל דעלך סני לחברך לא תעביד, זו כל התורה. ובוודאי מדת משיח היא לא רק קיום התורה, אלא להוסיף הרבה לפנים משורת הדין.

עוד עיין בבא מציעא סב. מעשה בשנים המהלכים במדבר וביד אחד מהם קיטון מים דדרש בן פטורא ישתו שניהם שלא יראו אחד במותו של שני ור"ע דרש וחי אחיך עמך, חיך קודמים, ועיין ריטב"א שכן פטורא למד מואהבת לרעך כמוך, ולפ"ז צ"ל שר"ע למד שגם ל"ואהבת לרעך כמוך" יש גבול של "וחי אחיך עמך"² ורמב"ן שם פסוק יז שלמד מר"ע ש"לרעך כמוך" היא הפלגה. אבל כל זה מדינא עיין זוהר ח"ג ק"י:ט מבוואר

¹ ירושלמי נדרים פ"ג הלכה ד' כתיב לא תקום ולא תטור את בני עמך - היך עבידא הוה מקטע קופד ומחת סכינא לדידי תחזור ותמחי לדידיה? עוד עיין בראשית רבה כד ז. ובת"כ בפרשת קדושים ר"ע אומר ואהבת לרעך כמוך כלל גדול בתורה בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם גדול מזה פירש החיד"א חומת אנך דהכי פירושו דריש בן עזאי זה ספר תולדות אדם כל אדם (ואהב) את חברו כאלו הוא תולדה שלו כלומר בנו ורע"ק אומר כל אדם יאהב את חברו כעצמו. בן עזאי סובר אדם אוהב בנו יותר מגופו ורבי עקיבא סובר אוהב את גופו יותר מבנו.

² ועיין החת"ס עה"ת שם שמחלק בין עניני עוה"ז לעניני עוה"ב ודייק בדברי ר"ע זה כלל גדול בתורה דהיינו בלימוד התורה שהיא חיי עולם אזי ואהבת כמוך לכן צריך לבטל מלימוד התורה כדי ללמוד לאחרים אבל בקיטון של מים שזה חיי שעה חיך קודמין ודבריו צ"ע עיין תענית ז. הרבה למדתי מרבותי ומחברי יותר וכו' ומתלמידי יותר מכולם הרי שאדרבה הלימוד לאחרים מועיל יותר מהלימוד לבד ואפילו מרבו. וכן בתמורה טו. שמי שלא מלמד לאחרים נעשה טיפש ועוד בע"ז לה: שהמלמד לאחרים מגליץ לו רזי תורה וכו' עי"ש עוד עיין תנא דבי אליהו רבה פכ"ה וביקרא רבה כב למד ולא מלמד אין לך הבל גדול מזה. נמצא שגם הלימוד לאחרים הוא מאהבת עצמו. עוד עיין ספר מרפסין איגרי עה"ת שם אות יח יט מקשה על החת"ס הנ"ל מקדושין כט: שלימוד תורה שלו קודם אפילו לשל בנו וכן מבוואר בגטין ס: רב שימי בר אשי ביקש מאביו שילמד עימו ואמר לו שאינו יכול כי לומד בעצמו, הרי שגם בלימוד תורה חיך קודמין. למעשה נראה בכלליות שרוב המפרשים למדו שאין הכתוב יוצא מפשוטו לבד מפיקוח נפש. ועיין לקמן הוזהר בהר שם משמע שגם בפקוח נפש יש להקדים את החבר. ושם מדובר בתלמידי רשב"י שהיה תלמיד ר"ע וגם רשב"י בעצמו שיבא אותם מבוואר בהשמטות הוזהר ח"ג סימן ז' דף שא. שאחרי שספרו לו המעשה הנ"ל אמר להם שהצדקה מצילה לא רק ממוות טבעי אלא גם מכל מוות אפילו שע"י אדם וכמאחז"ל בשבת קנז: צדקה תציל ממות ע"ש. וצ"ע.

³ זוהר ח"ג דף קי: - רבי חייא ורבי יוסי הוו אולי בארחא, פגעו בההוא טורא, אשכחו תרי גברי דהוו אולי, אדהכי חמו חד בר נש דהוה אתי, ואמר לון, במטו מנייכו, הבו לי מזונא פתא דנהמא, דהני תרין יומין דתעינא במדברא, ולא אכלנא מידי: אשתמיט חד מאינון תרי גברי, ואפיק מזוניה דאיהו אייתי לאורחא, ויהיב ליה, ואכיל ואשקי ליה, אמר ליה חבריה, מה תעבד מן מזונא, דהא אנא דידי אכלנא, אמר ליה, ומה עלי דידך אנא אויל, יתיב גבי ההוא מסכנא עד דאכל כל מה דהוה גביה, וההוא נהמא דאשתאר, יהב ליה לאורחא, ואול ליה: אמר רבי חייא, לא בעא קודשא בריך הוא דמלה דא יתעביד על ידן, אמר רבי יוסי, דילמא דינא אתגור על ההוא בר נש, ובעא קודשא בריך הוא לזמנא קמיה האי, בגין לשווא ליה: עד דהוו אזלי, לאה ההוא גברא בארחא, אמר ליה חבריה, ולא (דף קיא.) אמינא לך דלא תתן דהמא לארחא, אמר רבי חייא ורבי יוסי, הא מזונא גבן, ניהב ליה למיכל, אמר רבי יוסי, תבעי למיפק מניה זכותא, ניויל ונחמי, דהא ודאי בקפסורי דדא טפסא דמותא אתאחיד, ובעא קודשא בריך הוא לזמנא זכותיה, בגין לשוביה: אדהכי יתיב ההוא בר נש ונאים תחות חד אילנא, וחבריה אתרחיק מניה, ויתיב בדרך ארחא, אמר רבי יוסי לרבי חייא, השתא ניתיב ונחמי, דודאי קודשא בריך הוא בעי למרחש ליה ניסא, קמו ואוריכו: אדהכי חמו חד טיפסא בשלהובי קאים גביה, אמר רבי חייא, ווי על ההוא בר נש דהשתא יימות, אמר רבי יוסי, זכאה ההוא בר נש דקודשא בריך הוא ירחיש ליה ניסא: אדהכי נחת מאילנא חד חויה, ובעא למקטליה, קם ההוא טפסא עליה וקטליה, קסטר ברישיה טפסא ואול ליה: אמר רבי יוסי, ולא אמינא לך דקודשא בריך הוא בעא למרחש ליה ניסא, ולא תפוק

שצדקה תציל ממוות היא גם בצירוף הנ"ל שנמצא במדבר ואם יתן מזונו לחברו שהולך למות לא יהיה לו לעצמו. משמע שם שמדת צדיקים לנהוג כאותו אחד שכשראה את חברו עומד למות נתן לו כל מזונו אע"פ שלעצמו לא נשאר כלום והוא במדבר.

למעשה מצד הדין הפוסקים¹ דנו בזה במקרה של פקוח נפש, עד כמה צריך לסכן עצמו מדין המצווה דלא תעמוד על דם רעך, ואמרו בזה שכל סכנה שאדם מסכן עצמו לצורך עצמו, ראוי לו לסכן עבור חברו. משמע שבפקוח נפש ואהבת לרעך כמוך ממש.

וברור שרבו דורש מאיתנו הרבה יותר מהחייב שמצד הדין, כמבואר כאן שכל אדם צריך שמצדו לא יהיה עיכוב משיח, וזה ע"י שבעצמו יש בו מדת משיח כפי כוחו, ואע"פ שעדיין לא זכה להכיר גדול וחשיבות ישראל, צריך להאמין לצדיקים, ולנהוג כאילו מכיר ויודע גודל חשיבות כל נפש מ"שאל. וכן מבואר בתורה יד שרבו דורש מאיתנו להשתדל לזכות להתכללות בחבר, כמו שיהיה לעתיד לבוא, בימות משיח, שנוכה לשלום הכללי ותבטל המחלוקת, ואזי לא יהיה משא ומתן, שלכאורה אין לזה ביאור, כי איזה מחלוקת יש לשני אנשים שזה רוצה את הפרה וזה רוצה את החמור ומחליפים ברצון ושמחה ביניהם, אלא מוכרח שכיון שכל אחד עושה זאת מחמת אהבת עצמו, זה בחי' מחלוקת, ואפילו אם אוהב את חברו כמוהו, עדיין יש בחי' מחלוקת, כי כל אחד הוא ישות לעצמו, ורק כשכל אחד רק רוצה את טובת חברו, זה ביטול המחלוקת לגמרי. וזה יהיה לעתיד וכמבואר שם בתורה יד שבשיבוא משיח וילמד דעת לישראל אזי תמלא הארץ דעה ואזי כל הבריות ירחמו זה על זה. ורבינו רוצה שנוכה לזה כבר בעוה"ז. וכמבואר בשיחות הר"ן סימן צו שצריך להרגיל עצמו כבר בעוה"ז להיות בעוה"ב, דהיינו בלא תאוות עוה"ז ולזכור התענוגים שבעוה"ב. ועי"ש שאם באמת היה זוכר הטוב ששם כמו שהוא באמת לא היה יכול להרים ראש כלל מרוב שפלות שהיה מרגיש, לכן טוב שיש שחה עי"ש.

ובאמת צריך עיון בזה, שהרי כל אדם בא לעולם הזה לתקן עצמו, והוא כמו שכיר אצל הקב"ה, שהשכירות משתלמת בסוף/א, וכל ימיו חייב לתקן עצמו. א"כ לכאורה תיקון עצמו קודם לעזרה לחבירו, ולפ"ז לא רק חייך קודמין, אלא כל עבודת ה' שלי קודמת לשל חברי. אבל באמת מבואר בירושלמי נדרים (ט' ד') בביאור מצוות לא תקום ולא תטור, שכלל ישראל הם קומה אחת², וצריך להתייחס אל החבר כחלק מהתיקון שלי, דהיינו שעבודת ה' היא לא עבודה פרטית, אלא כל ישראל שותפים בעבודה לתקן את כלל ישראל, אלא שלצורך זה, סודר אופן העבודה שכל אחד קיבל חלקה אחת, שהיא הוא עצמו, שעליה הוא אחראי ביותר, אבל כל ישראל ערבים³ גם על תיקון כל הקומה. ממילא זה פשוט שכל אחד צריך לשמוח מאד בהצלחת

זכותיה מניה, אדהכי אתער ההוא בר נש, וקם ואזיל ליה, אחידו ביה רבי חייא ורבי יוסי, ויהבו ליה למיכל, בתר דאכל, אחויו ליה ניסא דרחיש ליה קודשא בריך הוא:

¹ עד כמה גם בפקוח נפש יש חיוב למסור הנפש היא סוגיא שלמה בביאור הכתוב לא תעמוד על דם רעך. ולמעשה נפסק שאם הוא ספק סכנה למציל אין חיוב להציל ודלא כהגהות מימוניות שפסק עפ"י הירושלמי שגם בספק חייב. והרב יצחק זילברשטיין פסק שהמכניס עצמו לסכנה כדי להציל יהודי אשרי לו. וביאר דברי הרדב"ז שפסק שאם יש יותר צד שינצל המציל חייב להכניס עצמו לספק. שכוונתו שכל מידת סכנה שאדם מוכן ליטול על עצמו ולהסתכן בה לתועלתו הפרטית, או להרווחת ממון, או למען כבודו, משום שהוא מניח כי יישאר בחיים, מחויב להיכנס לסיכון כזה גם למען הצלת חברו. אבל, לחשש שאדם אינו מכניס עצמו, אף עבור הון רב, אין הוא חייב להכניס עצמו כדי להציל את חברו. משום כך, להפליג בים או לעלות ולטפס למקומות גבוהים או לצלול בים להציל אדם, חייב האדם לעשות עבור זולתו, וכן אינו יכול לומר שאינו מוכן לנסוע במכונית מחשש תאונות דרכים שהם סכנה מצויה, משום שאדם מסתכן בהם לתועלתו הפרטית, ומניח שישאר בחיים. לעומת זאת, לקפוץ ממקום גבוה, או לרוץ תחת מטר כדורים, אין הוא חייב לעשות למען הצלת חברו. וכל זה בזמן שלום אבל בזמן מלחמה יש יותר חיוב להסתכן.

² ב"מ סה. וש"ע חו"מ קצב יג. ובזה ראיתי מתרצים הא דבאבות ב' יד ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך, א"כ מדוע הקב"ה לא עובר על בימוי תתן שכרו ותירצו כיון שאנו שכירים לכל החיים ואין השכירות משתלמת אלא לבסוף.

³ עיין אור החיים ויקהל לט לב - עה"פ ויעשו בני ישראל משמע שהכוונה שכל ישראל עשו את המשכן ולתרוץ כיצד יתכן מבאר שם תירוץ אחד מדין ששליחו של אדם כמותו. ובתירוץ שני - עוד נראה כי כאן עשה הכתוב מחברת הכללות בקיום התורה, והראה כי בני ישראל יזכו זה לזה, והתורה נתנה להתקיים בכללות ישראל, כל אחד יעשה היכולת שבידו ויזכו זה לזה: ואולי כי לזה רמז באומרו (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך, פירוש לצד שהוא כמותך, כי בשלומי ייטיב לך, ובאמצעותו אתה משלים שלימותך, ואם כן אינו אחר אלא אתה עצמך וכאחד מחלקיך: ובזה מצאנו נחת רוח כי ה' צוה תרי"ג מצות, ומן הנמנע שימצא אדם אחד שישנו בקיום כולם, וזה לך האות, כהן ולוי וישראל, ונשים, יש מצות עשה בכהנים שאין מציאות לישראל לעשותם, ויש מצות לישראל שאינם בכהנים, וכן בלויים, וכן בנשים, ומה מציאות יש ליחיד לקיימם להשלים תיקון לרמ"ח איבריו וש"ס גידיו, אשר יכוונו להם, אלא ודאי שתתקיים התורה במחברת הכללות ויזכו זה מזה, והוא מה שאמר הכתוב כאן ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה', כינה לכולם יחד מעשה כולם, הגם שמהם הביאו הנדבה, מהם עשו מלאכה, יאמר על כללותם שעשו הכל, וסמך מאמר זה למלאכת הבגדים, אשר עשאו יחידים מישראל, להעריך כי [גם] על פרט זה יאמר שעשאוהו בני ישראל באין הבדל, ומעתה כל אחד מישראל הביא כל ה"ג מינים שבנדבה, ועשה כל המלאכות האמורות: עכ"ל.

⁴ עיין סוטה לו. שכל אחד מישראל כרת מח בריתות עם הקב"ה על החיוב שלו לקיים את התורה, וכל אחד מישראל קביל על עצמו ערבות שכל אחד מישראל יקיים את החיוב הזה. ויש אומרים שלא רק על החיוב הוא ערב אלא גם על הערבות של חברו הוא ערב, שחברו יהיה ערב. עי"ש. ועיין סוכה כט סוף עמוד א' שמדין הערבות יכול אדם להוציא חברו בברכה שכבר יצא בה בעצמו ועי"ש ריטב"א שבשעשו ערבים בהר גריזים נעשו כל ישראל כגוף אחד והרי הוא כערב הפורע חובו של חברו. ועיין עוד בילקוט ביאורים מתיבתא שם.

חבירו, כי זו הצלחתו גם. ועוד יותר גם יש לכל אחד אחריות ממש גם על חבירו. ממילא חלק מעבודת ה' היא גם לדאוג שחבירו יהיה שמח ושיהיה לו טוב ועוד יותר מטובת עצמו, כי לעצמו יכול לסבול (כי מכיר בוחו), אבל אסור לסבול שחבירו יסבול.

משה משיח ומשיח בן דוד

רבנו מדבר בתורה זו על מדת משיח ובחי' משיח ומבאר שמשנה רבנו זכה להתגלות בחי' משיח עד שנקרא בזוהר משה משיח וצ"ע שלא מזכיר את דוד המלך שהרי משיח נקרא בן דוד וזכה למדרגת משיח כדאיתא במדרש (איכה רבה א נא) מלך המשיח אם מהחיים הוא דוד שמו ואם מהמתים הוא דוד שמו. עכ"ל. ולמבואר כאן שמדת משיח היא שרואה מעלת ישראל ושפלות עצמו בוודאי זכה לזה גם דוד המלך כמבואר בזוהר (זוהר ח"ב קא:י"ד) ועיין תפארת ישראל על אבות ד' ד' מאד מאד הוי שפל רוח שמבאר את החילוק בין ענוה לשפלות שהוא החילוק בין משה לדוד, שהענוה יודע מעלתו¹⁰ והשפל אינו יודע, וכן הוה שמשנה גדל כבן מלך בבית המלך ודוד גדל מנודה מאחיו שחשבוהו לממזר (כמבואר בילקוט המכירי תהלים קיח כח הובא באישי התנ"ך) והיה מאוס בעיני אביו כי התנבא בקטנותו שיכניע את הפלישתים ויבנה בית המקדש לכן שלח אותו למדבר לרעות צאנו כמבואר (מדרש הגדול דברים א יז). וכשנעשה מלך הכל היו אומרים עכשיו היה רועה צאן ועכשיו מלך (כי רועי צאן ידועים כגולנים ופחותים) ואמר להם גם אני תמה כמובס. (מדרש שוחר טוב קיח כא) שברוב שפלותו אע"פ שכבר הוא מלך לא הבין באיזה זכות זכה לזה.

בענין החילוק בין ענו לשפל לכאורה צ"ע הרי בתורה זו מדבר ממשנה רבנו ואעפ"כ מזכיר כמעט רק לשון שפלות. רק מוהר"ן בסוף התורה כותב ענו ושפל ענוה ושפלות. אבל נראה כי באמת שרש שפל הוא פועל ולא רק שם תואר כמו ענו, ולכן נזכר כאן בעיקר שפלות שצריך להשפיל עצמו ממדרגתו וכי"ב אבל א"א לומר שיעניו עצמו תחת מדרגתו. וכן מה שאומר שבשבת יכול ראות שפלותו ושבו איש תחתיו דהיינו שפל ממה שהוא, אע"פ שאפשר לומר ענו ממה שהוא, נראה כי הכוונה מצד הפועל ולא מצד השם תאר.

עד כאן ההקדמה

*

תורה עט [טו]

(תהלים לז) בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה.

"בטח בה'" לשון השקט ובטח בחי' תשובה שלימה בחי' שבת. זוכים לזה ע"י "ועשה טוב" דהיינו שנתהפך מרע לטוב גמור ונדחה הרע לגמרי, דהיינו ששב עד שמבטל מעצמו לגמרי את היצה"ר הגשמי וכל ישות וגאוה שבו. ואזי הוא בחי' שכון ארץ" ארץ בחי' נפש, דהיינו שנפשו שוכנת בו במנוחה מיצה"ר. וזהו "ורעה אמונה, בחי' משה משיח הנקרא רעייא מהימניה, דהיינו שזוכה לראות שפלותו כמו משה רבנו, שע"ז מסר נפשו על כל ישראל.

הנה הכלל שצריך כל אדם לראות ללמוד מה היא מדת משיח ולהשתדל שמצידו לא יהי' עיכוב משיחא, דהיינו לעשות תשובה שלימה ולתקן מעשיו ולקמן יתבאר שהכוונה להיות כמשה רבנו שעשה תשובה שלימה עד שביטל ישותו וגאוותו בתכלית וזכה לשפלות¹¹ כזו שהכיר חשיבות וגדולת כל אחד מישראל ועל כן מסר נפשו וחיותו על ישראל.

¹⁰ זוהר משפטים דף קא: פתח ההוא סבא ואמר, (תהלים קלא א) יהו"ה לא גבה לבי ולא רמו עיני וגו', דוד מלכא אמר דא, בגין דהוה מלכא עלאה ושליטא על כל מלכין עלאין ושליטין דאית ממזרח ועד מערב, ולא סליק על לביה לאסטאה מארחא, ותדיר שפיל לביה קמי מאריה, וכד הוה לעי באורייתא הוה מתגבר כאריא, ועינוי תדיר מאיכין בארעא מדחילו דמאריה, וכד הוה אזיל בין עמא לא הוה ביה גסות רוחא כלל. ועל דא כתיב יהו"ה לא גבה לבי וגו', לא גבה לבי, אף על גב דאנא מלכא שליטא על כל שאר מלכין דעלמא, ולא רמו עיני, בזמנא דאנא קיימא קמך לעי באורייתא, ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני, בשעתא דאנא אזיל בין עמא, ואי דוד מלכא אמר הכי, שאר בני עלמא על אחת כמה וכמה, ואנא כמה אנא שפיל לבא ומאיך עינא קמי מלכא קדישא, וחס לי דבמלין קדישין דאורייתא ירום לבאי.

¹¹ נ"ל שרבנו מודה לחילוק הזה ממה שכתב בתורה קמו – ועקר מדת הענוה בשיהיה במדרגה שיוכל לכתב על עצמו כמו משה רבנו, עליו השלום (במדבר י"ב): "והאיש משה ענו מאד", זהו מדרגת הענוה בתכלית, וכמו שמצינו באמוראים שאמר רב יוסף (סוטה מ"ט): "לא תתני ענוה דאיכא אנא":

¹² תורה זו מלשון החברים כנ"ל בסוף תורה קת. לא ידוע היכן ומתי נאמרה. שיהיה השייכות לה עיין חיי מוהר"ן סימן לו וסימן רנה ובספר טובות זכרונות אות ו'

¹³ צ"ע מבואר ברמב"ם כיצד עושה תשובה שמתחרט על העבר ועוזב החטא ומקבל לעתיד ומתוודה אבל לא נזכר ששפלות היא חלק מגדר התשובה. וכעין זה עיין בתורה ו' שעיקר התשובה ידום וישתוק למחפיו גם שם שאלנו כנ"ל.

ובכל צדיק וצדיק מי שהוא צדיק באמת, דהיינו שעשה תשובה שלימה, עד שהרג את יצרו
הגשמי/י^י יש בו התגלות משיח שזוכה לראות מעלת ישראל ושפלות עצמו. **ואעפ"י שאין בו**
התגלות משיח דהיינו שלא זכה לתשובה שלימה עד שנדחה הרע לגמרי ממנו, בחי' שבת מיצה"ר. אבל
זכה להכניע את היצה"ר אע"פ שעדיין הרע קיים, אבל לא נותן לו להתגבר, עד שנמצא רק בבחי' בכח ולא
בפועל, כיון שכבר אין בידו עבירה שהיא ביטוי ליצה"ר הגשמי, אזי אע"פ שאין בו התגלות משיח, אבל

אבל האמת שאמנם זה מעשה התשובה אבל לבטל מהשרש את הרע שגרם לחטא זה רק ע"י ביטול הישות והגאוה שהם שרש כל חטא
עוון ופשע.

^{יח} כפי יתבאר לקמן

יש בו מדה של משיח שהוא בחינות" משה, כמ"ש בזוה"ק (בראשית דף כה ע"ב) משיח
רא משה, כי אע"פ ששני המשיחים הם משיח בן יוסף ומשיח בן דוד אבל לא יתגלו עד שתתלבש בהם נשמת
משה משיח. כמו שאפרש/י לקמן מה היא מדתו של משה משיח וכיצד זוכים לה.
כי משה מסר נפשו בעד ישראל [י]הי, כי ידע/י שפלותו באמת [י] כי ע"י תשובה שלימה ביטל
מעצמו כל ישות וגאוה, עד שידע שפלותו והרגיש שפל אפילו מהמצרע המנוגע בצרעת הקשה ביותר/י,
וידע חשיבות וגדולות ישראל, ו/י דהיינו ע"י שידע שפלותו באמת מחמת זה ידע גדול מעלת קדושת
ישראל/י כמה הם יקרים וגבוהים מאד כי הם נלקחים ממקום עליון ונורא ונשגב (חיי"מ/י) כמו שכתוב
(במדבר יב) ו/י והאיש משה עניו מאד מכל האדם, מכל האדם דייקא, אפילו מהקל ביותר והמנוגע

^א מתרצו - בחי'

^ב זוהר בראשית דף כה: - דבר אחר וכל שית השדה, דא משיח ראשון שהוא משיח בן דוד, טרם יהיה בארעא טרם שנתגלה בעולם, וכל עשב השדה טרם יצמח, דא משיח שני היינו משיח בן יוסף שגם הוא לא נתגלה עדיין, ו/י לא נתגלו הב' משיחין, בגין דלית תמן משה שנשמתו תתלבש בהם, למפלח לשכינתא כדי לתקן את השכינה להכניס ליהוד העליון, דעליה אתמר, ואדם אין לעבוד את האדמה שמה הנקרא אדם עדיין לא היה כדי שיתקן את השכינה הנקראת אדמה, ו/י לא יסור שבט מיהודה, דא משיח בן דוד שיצא מיהודה, ומחוקק מבין רגלי, דא משיח בן יוסף שיצא מיוסף, עד פי יבא שילה דא משה ומפרש כי חשבון דא פרא שילה בגי' משה, ו/י קה"ת עמים, אתון ו/י קה"ת לרמו על תקן לוי וקהת ועמרם הנרמז במלת עמי"ם שיהיה אז על ידי משה, (כמו שכתוב בזכר ח"צ דף יט ע"א, ו"ל מאי טעמא נקרא עמסא שאלא ממנו עס על כל רמיס). (מפרסוס)

^ג כמו שאפרש - לשון כזה לא נמצא בספרי רבנו ונראה שכוין שתורה זו לשון חברים נקט לשון זה מעצמו.

^ד עיין שמות לב מוה"ר נא ועיין תורה פב תנינא

^ה כמבואר בתורה פב שם רבנו מביא ראייה לזה מפסוק זה שמות פרק לב (לא) וישב משה אל ידו ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ויעשו להם אלהי זקב: (לב) ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת:

^ו כי ידע שפלותו צ"ע לכאורה צריך לומר כי הרגיש שפלותו. ואולי כי המרגיש שפלות בלא ידיעה דהיינו בלא חכמה דהיינו שמרגיש שאינו שווה כולו ואילו חשיבות אזי נופל ליאוש ועצלות וכבידות והיא גם ענוה פסולה כמבואר בתורה קצו - דע שלשון הרע של העולם מדיק ופוגם את העניויות שעל ידי לשון הרע שהעולם מדברים, על ידי הפגם הזה, אי אפשר להצדיקים להיות עניים, פי פגם לשון הרע מפריד בין ענוה לחכמה, ועל ידי זה, נפגם הענוה, ואי אפשר להיות ענו, ואפלו אם יהיה ענו הוא בלא חכמה, וזה ידוע שענוה בלא חכמה אינה פלוג, פי בודאי אין זה מעלת הענוה, להראות עצמו בכפיפות ראש בדרך שטות פאלו הוא ענו, פי זה ענוה פסולה, ועקר הענוה פשהיה בחכמה.

^ז עיין חיי מוה"ר אות רעו. ועיין אבות דרבי נתן פ"ט משנה ב' - כי מוכי שחין ונפש משה שפלה מהם, ועיין ספר יצירה אין לטעה מנגע.

^ח אבות דרבי נתן פרק תשיעי סוף משנה ב - (שם) והאיש משה ענו מאד יכול שהיה ענו ולא נאה ומשובח ת"ל (שמות מ) ויפרוש את האהל על המשכן מה משכן י' אמות אף משה י' אמות קומתו. יכול שהיה ענו כמלאכי השרת ת"ל מכל האדם מאדם אמרו ולא ממלאכי השרת יכול שהיה ענו כדורות הראשונים ת"ל על פני האדמה מדורו אמרו ולא מדורות הראשונים. ג' מיני מוכי שחין נבראו בעולם לח יבש בעל פוליפוס והיתה נפשו של משה נמוכה מכולם: (גרסת השם משמואל ויקהל שנה תרעג - כי"ד מוכי שחין היו בירושלים ונפשו של משה היתה שפלה מכולם)

^ט עיין תורה פב תנינא - ועקר התשובה הוא בחדש אלול, כי הם ימי רצון, שעלה משה לקבל לוחות אחרונות ופתח דרך כבושה לילך בה. והדרך שעשה משה הוא כך, שמושה קשר את עצמו אפלו לפחות שבישראל ומסר נפשו עליהם, כמו שכתוב (שמות ל"ב): "ואם אין מחני נא". וזה פרוש (שמות ל"ה): "ויקהל משה" וכו' שמושה היה מאסף ומיוחד ומקשר את עצמו עם כל ישראל, אפלו עם הפחות שבפחותים. וזה פרוש (תהלים נ"ג): "כלו סג יחדו" אפלו בשאני רואה אחר מישראל, שסג מפל וכל מהקדוש ברוך הוא, אף על פי בן צריך אני שנהיה יחדו צריך ליחד ולקשר עמו, כמו שעשה משה: כי יש בחינת אלקות אפלו בדייטא התחתונה, אפלו בעשרה בתרי דמסאבותא, לקים (תהלים ק"ג): "מלכותו בכל משלה". וזה בחינת חיריק, כמו שכתוב (בתקוני זהר תקון י, דף כח): "ויחיריק לאנתחא לה לתתא, להמליך לה על תתאין". נמצא שבפחות מישראל יש בו בודאי איזה אלקות, ועל ידי זה אני יכול להיות יחדו עמו, וזה: "כלו סג יחדו":

^י צ"ע מדוע לא להפך שע"י שידוע מעלת ישראל יודע שפלותו, כי מעלת ישראל היא רק כשמסתכלים בשרשם מצד נשמות ישראל שעלו במחשבה תחילה דהיינו שכל העולם בשבילם נברא, ובשרשם הם טוב גמור ורק בחיצוניות מתלבש עליהם בגדים צואים של מדות ותאוות רעות. ובהסתכלות כזו על ישראל אזי אין לי שום מעלה על שום אחד מישראל ואדרבה יכול להיות שכל ההצלחות שלי יותר מפלוני הם בגלל שקבלתי יותר כוחות אבל יכול להיות שהוא את הכוחות שלו מחזיר להקב"ה יותר ממני, נמצא המעלה שלי היא החיסרון שלי, כי אני יותר בעל חוב ממנו להקב"ה ואדם למעלה נחשב לפי החוב שהחזיר. כמבואר בלק"ה גבית חוב.

אבל באמת שפלות לא מתחילה מתוך דעת, אלא תחילה צריך לבטל את עיקר היצר הרע שהוא ישות וגאוה, (אע"פ שבאמת היא כח חיובי להישרדות, כי אדם שמרגיש עצמו נחות ולא שווה כלום בהכרח שיפול לענוה פסולה ולייאוש), אלא שהישות הזו היא עיקר היצר הרע והסיבה לכל התאוות ומדות רעות, לכן צריך לבטל את הישות ע"י תשובה כמבואר בתורה נב שיתבודד איזה זמן על מדה זו ושוב על מדה אחרת וכך על כל המידות ובסוף נשאר בו איזה ישות גם אותה צריך לבטל. ואזי שפלות עם חכמה היא השפלות הנכונה שעליה מדבר רבנו וזהו שלשון רבנו ידוע שפלותו וא רק מרגיש שפלותו.

^{יא} חיי מוהר"ן אות רעו - (לו) שמעתי בשמו שאמר שהוא מרגיש צרות ישראל רחמנא לצלן קדם מפל הצדיקים, פי הוא יודע הגורה והצרה חס ושלום פשהוא עדין בשרש, ואחר כך מגיע הדבר לשאר הצדיקים. ואמר שזה מחמת שאני יודע שפלותי באמת, ומחמת זה אני יודע גדל מעלת קדשת ישראל כמה הם יקרים וגבוהים מאד, כי הם נמשכים ונלקחים ממקום עליון ונורא ונשגב מאד. על פן אני יודע הכל מקדם כנ"ל, השם יתברך ירחם עלינו בוכותו ויבטל כל הגורות, ויהפך הכל לטובה:

^{יב} במדבר פרק יב (ג) והאיש משה ענו מאד מפל האדם אשר על פני האדמה:

ביותר ומפושעי ישראל, כי ידע שכל אחד מישראל מצד נשמתו הוא חלק אלוך ממעל, להבדיל מהגוי הצדיק ביותר שהוא מג' קליפות טמאות. וכמו שאמר הבעל שם טוב¹ הקדוש ע"ה צדיק קטן אוהב רשע קטן וצדיק גדול אוהב גם רשע גדול ומשיח ילמד זכות גם על רשע גמור. **ומחמת זה מסר נפשו וחיותו בעדם.**

לכן מי שהוא צדיק באמת, שזכה לתשובה שלימה ויודע שפלותו, ויכיר² חשיבות ישראל בכלל ובפרט, הוא יכול למסור את³ נפשו/טו בעדם. ונראה שגם מי שרוצה להיות צדיק ומאמין לצדיק האמת שכל אחד מישראל בשרשו הוא גדול וחשוב מאד, ראוי לו להשפיל עצמו גם מהקל שבישראל ולמסור נפשו על כל אחד מישראל, אע"פ שלא יודע ומרגיש בעצמו שפלותו וחשיבות ישראל כל כך, אלא סומך ומתבטל לדעת הצדיק. דהיינו אע"פ שעדיין לא זכה למדת משיח, טוב שיעשה עצמו כאילו זכה, ועי"ז גם הוא לא יעכב ביאת משיח.

וממה שסוף דבר הוא המסירות נפש, נראה שכל מסירות נפש בשביל יהודי היא מדת משיח. ומסתמא הכוונה מה שמוסיף יותר מהחיוב מצד ואהבת לרעך כמוך, יש לפלפל בזה, מאי כמוך. ועיין בהקדמה אריכות בזה.

עתה יבאר שבשבת קדש יכול אדם לראות שפלותו, כי עד כאן דיבר מידיעת שפלותו אבל בשבת שהיא בחי' ש' בת, הרומז לראייה שכלית, אפשר לראות שפלותו ולא רק לדעת. וצ"ע הביאור בזה למעשה מה רואים, ואולי היא מדרגת צדיקים גדולים. אבל עיין בסוף התורה שרבנו אומר יוצא לנו מזה שע"י תשובה בחי' שבת יכול לראות שפלותו, משמע שזה מסקנת התורה למעשה וצ"ע.

ואימתי יכול לא לדעת אלא גם לראות שפלותו, זה בשבת דהיינו על ידי קדושת שבת⁴ (לק"ע גאון יח) וע"י שמאיר קדושת שבת בששת ימי החול⁵. **כי בשבת נאמר (שמות יו') ראו כי ה' נתן לכם יאת השבת, דהיינו ראייה בעין השכל שהיא א"א לראות את השבת בעין גשמית/כ"א, כי שבת הוא שין בת [כ"ב], שין רומז לתלת גוונין דעינא, ב"ת רומז לבת עין, דהיינו שהמילה שבת רומז לכח הראייה כי שבת הוא זמן מסוגל לראייה בעין השכל, וע"כ בשבת יכול לראות שפלותו.** וזהו המשך הפסוק הנ"ל **שבו איש תחתיו הנאמר בשבת (שם) כ"א, רמז לשפלות היינו שירגיש תחת מדריגתו [כ"ד], שפל ממה שהוא כי שבת הוא זמן מסוגל שאדם יכול להרגיש שאין לו חשיבות יותר**

רש"י (ג) ענו – שפל וסבלן;

אבן עזרא (ג) ענו מאד – במשקל שלו והטעם שלא בקש גדולה על אחיו:

רבנו בחי – ומה שהוסיף "מאד", כי הדרך הישרה שיבור לו האדם בכל שאר המידות הוא המיצוע, אבל במידה זו ראוי שיטה מן המיצוע ושיתרחק אל הקצה האחרון.

¹ **בעש"ט עה"ת בראשית** אות קכא ובבאר מים חיים שם אות ק'. (בשם מדרש פנחס בשם רבי גדליה מליניץ בשם רבו המוכיח (רבי יעקב יוסף מפולנא תלמיד הבעש"ט) שמסתמא שמע זאת ממנו). שאמר צדיק קטן אוהב רשע גדול ומשיח ילמד זכות גם על רשע גמור.

² **ויכיר** – צ"ע לכאורה צ"ל ומכיר

³ בתולד- אה

⁴ **לעיל גבי משה** כתב נפשו וחיותו וכאן גבי שאר צדיקים כתב רק נפשו.

⁵ **עיין ליקוטי תפילות** ח"א תפילה פא (עפ"י תורה עט) ואות תתצבו: – ותעלני מהרה מטמאה לטהרה מחל לקדש מששת ימי החל לקדשת שבת קדש ותוכני לקבל שבת קדש בשמחה גדולה, ובחידוה רבה ועצומה ובכל מיני כבוד וענג שבת, וקדשה וטהרה גדולה כרצונה הטוב באמת ואזכה להכלל בקדשת שבת תמיד לעולם ועד, ולהמשיך הקדשה של שבת לששת ימי החל ואזכה לתשובה של שבת קדש, ולנוח מעתה מכל עניני חל ולהפך פני לגמרי מתאוות עולם הזה והבליי, ולקבע עצמי באמת בתוך הקדשה במנוחה והשקט, במנוחה אהבה ונדבה, מנוחת אמת ואמונה מנוחת שלום ושלווה השקט ובטח, מנוחה שלמה שאתה רוצה בה ולא יהיה ברוחי רמיה כלל, ולא אשוב עוד לכסלה לעולם:

⁶ **עיין ליקוטי תפילות** שם (אות תתצג) – עשה מה שתעשה ברחמי הרבים, באפן שאזכה לתשובה שלמה לפניה באמת, לתשובה של שבת קדש ואזכה לקבע עצמי על התורה ועל העבודה, ולהיות כל ימי בתשובה שלמה בקביעות גדול ולהכלל תמיד גם בששת ימי המעשה בקדשת שבת קדש ואזכה על-ידי קדשת שבת קדש לראות שפלותי באמת.

⁷ **שמות פרק טז** (כט) ראו כי ידוד נתן לכם השבת על פן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי:

רש"י (כט) ראו – בעיניכם כי ה' בכבודו מזהיר אתכם על השבת שהרי נס נעשה בכל ע"ש לתת לכם לחם יומים: שבו איש תחתיו – מכאן שמכו חכמים ד' אמות ליוצא חוץ לתחום ג' לגופו וא' לפישוט ידים ורגלים: אל יצא וגו' – אלו אלפים אמה של תחום שבת ולא במפורש שאין תחומין אלא מדברי סופרים ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נא:

⁸ בתולד- נמתק ויבת את (כלשון הפסוק)

כ"א רש"י פירש שהכוונה לראיית המן שירד להם ביום שיש כמות כפולה. אבל רבנו נראה לי שלמד כפשוטו ראיית השבת. וכן פירש הספורנו ראו – התבוננו כי ה' נתן לכם השבת שהיא לא רק מצוה אלא היא מתנה שלא נתן לשום עם אחר עי"ש.

⁹ תיקון ע' דף קכו:

¹⁰ **שמות פרק טז** כט הנ"ל

¹¹ עיין לעיל תורה יד אות ה'

מהקטנים ממנו. נראה שרמזו כאן למה שביאר בפירוש בתורה יד אות ה' שישבר גאותו מארבע בחינות שפלות. כי צריך האדם להקטין את עצמו לפני גדולים ממנו, ולפני בני אדם כערכו, ולפני קטנים ממנו,¹²⁷ ולפעמים, שהוא בעצמו קטן שבקטנים וצריך להקטין את עצמו כנגד מדרגת עצמו, וידמה בעיניו שהוא למטה ממדרגתו, בבחינת (שמות ט"ז): "שבו איש תחתיו": ולפי המבואר כאן הכוונה שלפעמים האדם זוכה למדרגת משה רבנו להרגיש שהוא הקטן שבקטנים כנ"ל, והוא צריך להקטין עצמו אפילו מהמעט שעדיין מחזיק עצמו לאיזה ישות/¹²⁸. ועכ"פ שיקיים את המשך הפסוק הנ"ל **אל יצא איש ממוקומו** [¹²⁹], היינו שלא יחזיק עצמו למעלה ב"ממדרגתו" /¹³⁰ דהיינו להחשיב עצמו יותר מהשווים לו וכ"ש מגדולים ממנו **כגון עושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפינחס (סוטה כב:)** /¹³¹ בגמרא שם הוא ביטוי שאמר ינאי המלך על הצבועים שמראים עצמם צדיקים ובאמת הם רשעים. ורבנו אומר זאת על מי שמתגאה על הגדולים ממנו, כמבואר בגמרא סוטה ד:/¹³² שהמתגאה כאילו בא על כל העריות והיינו כזמרי שהתיר עריות ובא על גויה כמבואר בסוף פרשת בלק. וזה המתגאה על גדולים ממנו סובר שמגיע לו השכר שלהם, ובפנחס מצינו שכרו של צדיק, בתחילת פרשת פנחס הסמוכה לבלק.

עתה יבאר שבת לאו דווקא מצד הזמן, אלא עיקר הכוונה לתשובה שלימה כל כך עד שיש לו שבת מיצר הרע. וצ"ע בזה האם כוונת רבנו להוציא לגמרי מפשוטו או ששניהם אמת ושבת גם מצד הזמן מסוגלת לתשובה. ואימתי יכול לראות שפלותו בשבת, דהיינו כשעושה תשובה שלימה שהיא שבת. כי תשובה ושבת הן בחי' אחת, שתיהן לשון שביתה כמו שכתוב בתשובה השלימה שתהיה לעתיד לבוא/¹³³ ועל ידה יגאלו ישראל (דברים ל')/¹³⁴ ושבת עד ה' אלקיך, והרמז הוא כי אתוון דדין כאתוון דדין אותיות ושבת כאותיות שבת.

¹²⁷ צ"ע מסוטה דף ה. א"ר חייא בר אשי אמר רב ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית. א"ר הונא בריה דרב יהושע ומעטרא ליה כי סאסא לשבולתא. אמר רבא בשמתא דאית ביה ובשמתא דלית ביה. א"ר נחמן בר יצחק לא מינה ולא מקצתה מי זוטר דכתיב ביה (משלי טו ה) "תועבת ה' כל גבה לב".

ונראה הטעם כדי שלא יזלזלו בו כי הוא זלזול בתורה בבחי' מאן מלכי רבנן ומלך שמחל אין כבודו מחול. אעפ"כ נראה שגם דברי רב נחמן בר יצחק אמת, ומר אמר חדא ומא"ח ולא פליגי, אלא שרב דיבר על החיצוניות, ורבנ"י דיבר על הפנימיות, שבלבו לא יתגאה אפילו מעט, אעפ"כ כלפי חוץ לא יתן שיוזלו בו.

¹²⁸ עיין תורה נב שעיקר ההתבודדות היא לבקש לזכות שיתבטל ממנו כל רצון שאינו רצון ה' וכשזוכה לזה עדיין יש בו איזה משהו ישות גם את זה צריך לבטל ורק אז נכלל נפשו בשרשו. עי"ש.

¹²⁹ סוף פסוק הנ"ל ראו כי ה' וכו' שבו איש וכו'

¹³⁰ מותרו - ממודרגתו

¹³¹ עיין לשון מוהר"ן בלקוטי תפלות פא עפ"י עט אות תתצד - ולא אטעה חס ושלוש בעצמי ואהיה מכיר את מקומי השפל ונמוך מאד, בלי שעור וערך ומספר ולא יהיה בלבי גאווה טמונה חס ושלוש.

¹³² סוטה דף כב: אמר לה ינאי מלכא לדביתהא אל תתיראי מן הפרושין ולא ממי שאינן פרושין אלא מן הצבועין שדומין לפרושין שמעשיהן כמעשה זמרי ומבקשין שכר כפנחס:

רש"י - אל תתיראי מן הפרושין - שהפרושין היו שונאין אותו לפי שהרג מן החכמים הרבה ונהפך להיות צדוקי כדאמר בקידושין (דף סו) ובשמת היתה אשתו יראה מהן שלא יעבירו המלוכה מבניה והיתה אומרת לו לבקש מלפניהם עליה ואמר לה אל תתיראי מן הפרושין שצדיקים הן ולא יגמלוך רעה ולא לבניך שלא חטאו להם: ולא ממי שאינן פרושין - שהם אוהבי: אלא מן הצבועים - כלומר שאין מראיתם כתולדותם אלא צבועין מבחוץ ואין תוכן בברם: שמעשיהם כמעשה זמרי - שהן רשעים ומבקשים שכר כפנחס אומרים לבריות לכבדן כפנחס. ואיכא דמפרש לה לענין צניעותא:

¹³³ סוטה דף ד: ומאי (משלי ו-כ) ואשת איש נפש יקרה תצוד אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן כל אדם שיש בו גסות הרוח לבסוף נכשל באשת איש שנא' ואשת איש נפש יקרה תצוד אמר רבא האי נפש יקרה נפש גבוהה מיבעי ליה ועוד היא תצוד מיבעי ליה..... אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד עבודת כוכבים כתי' הכא (משלי טו ה) "תועבת ה' כל גבה לב" וכתוב התם (דברים ז כו) "ולא תביא תועבה אל ביתך". ורבי יוחנן דידיה אמר כאילו כפר בעיקר שנאמר (דברים ח יד) "ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך וגו'". ר' חמא בר חנינא אמר כאילו בא על כל העריות כתי' הכא (משלי טו ה) "תועבת ה' כל גבה לב" וכתוב התם (ויקרא יח כו) כי את כל התועבות האלו וגו' (ובין שעריות נקראו תועבות, לומדים שגסות דרוח שנקרא תועבה מביאה לידי עריות הנקראות תועבות). עולא אמר כאילו בנה במה שנאמר (ישעיה ב כב) חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא אל תיקרי במה אלא במה.

¹³⁴ רמב"ן על דברים פרק ל' פסוק א' והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה כבר הזכרתי (ויקרא כו טז) כי הפרשה הזאת עתידה, כי כל עניניה לא היו ולא נבראו, אבל הם עתידין להיות:

¹³⁵ דברים פרק ל' (ב) וְשָׁבַת עַד יְדוּד אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל פְּכַל אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּךָ הַיּוֹם וּבְנִיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ:

שפתי כהן - ושבת עד ה' אלהיך. קודם אמר והשבות אל לבבך בכל הגוים וגו'. שהיא תשובה מחמת דוחק, ומזה תבוא לעשות תשובה גמורה, וזהו עד ה' אלהיך, שמגעת עד כסא הכבוד, בא ליטהר מסייעין אותו, ואמר ה' אלהיך, לומר עיקר התשובה היא כשחל הדין עליך לא בזמן השלוה אלא אפילו שיהפך מדת רחמים לדין:

ולחבין מה היא תשובה שהיא בחי' שבת, מבאר רבנו **כי יש שנילד תשובות. אחת, יש בני אדם שעושים משא ומתן**¹⁷ ורדיפה אחר הפרנסה¹⁸, ולאסוף ממון והולכין בהבלי עוה"ז לקנות מותרות ולמלא תאוותיהם הרעות. רוצה לומר שקודם התשובה האדם נמצא בעולם העשיה שרובו רע עליו ממונה מלאך סנדלפון¹⁹. ובאמצעות נופל לו הרהורי²⁰ תשובה, וע"י הרהור תשובה עולה לעולם היצירה²¹ שחציו טוב חציו רע עליו ממונה מטט', ואח"כ חוזר למקומו הראשון למו"מ ורדיפה אחר תאוותיו שבעולם העשיה, וזהו בחינות החיות רצוא ושוב, (יחזקאל א) שאין לו נייחא, כי פעם הוא טמא ופעם הוא טהור, כשר ופסול אסור ומותר, דהיינו שש בחינות, של רצוא ושוב, שפעם הוא רץ אל הקב"ה ופעם הוא שב לאחור ופונה ממנו לתאוותיו, וזהו בחינות ששת ימי חול שהיא תשובה שאינה שלימה כי האדם עדיין במלחמה עם יצרו הרע, והוא פעם מנצח בחי' טהור כשר ומותר ופעם הוא מנוצח בחי' טמא פסול ואסור. אבל תשובה שלימה הוא בחינות שבת, שיש לו נייחא מיצר הרע הגשמי²². כי בא שבת בא מנוחה²³ [מא], שיש לו מנוחה מכל וכל, ונרחה הרע לגמרי בחי' (תהלים נא) לבי חלל בקרבי שאמר דוד המלך על עצמו.

ועיין תורה ו' שבדרך אל התשובה שהיא שבת, יש בחי' רצוא ושוב שאינו תלוי באדם עצמו, אלא משמים פעם עוזרים לו ופעם דוחפים אותו, וצריך לזה בקיאות גדולה שלא להתגאות ברצוא ולא להתיימש בשוב, אלא תמיד להישאר אם רצון אמיתי חזק לשוב בתשובה שלימה, ורק עי"ז יזכה לה. וצריך לזה הרבה סבלנות, וכמשל המובא שם הבא לקנות אפרסמון אומרים לו המתן עד שנסייע לך. דהיינו בשכר שממתין ברצון חזק, אזי לבסוף יקבל סיעתא דשמיא לצאת מכל הקליפות האוחזות בו ולהפשיט כל הבגדים הצואים, עד שיזכה לכוף את יצרו הרע בקבע, אזי חוזר ומאיר לו שם אהי-ה בקבע, ועולה לעולם הבריאה, ואזי מתקיים בו דום לה' והתחולל לו שהקב"ה מפיל לו חללים חללים, ונרחה ממנו הרע לגמרי בחי' לבי חלל בקרבי, דהיינו תשובה שלימה בחי' עולם האצילות, בחי' שבת המבואר כאן.

עתה יביא ראייה שתשובה שלימה היא בחי' שבת ממדרש שאדם הראשון כשעשה תשובה אמר מזמור ליום השבת. וצ"ע לכאורה כבר ביאר הדמיון של תשובה שלימה לשבת, ומה הוסיף כאן, עד שמקדים תדע נאמנה, דהיינו יותר ממה שידעת מהמבואר לעיל? ואולי כונת רבנו להביא מעשה רב ללמוד ממנו למעשה. ותדע נאמנה/מב' שתשובה שלימה הוא²⁴ בחינות שבת, כי אי' במ"ר כתוב במדרש רבה (בראשי' פ' כב)/מ"ד כשפגע דהיינו כשפגש אדה"ר אדם הראשון לקין דהיינו את קין בנו ושאל לו

ספורנו עה"ת (ב) ושבת עד ה' אלהיך. תהיה תשובתך כדי לעשות רצון קונך בלבד. וזו היא התשובה שאמרו ז"ל (יומא פרק יום הכפורים) שמנעת עד כסא הכבוד: ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום. לא מצות אנשים מלומדה כמו שעשית קודם לכן:

דברים פרק ד (ל) בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ידך אלהיך ושמעת בקולו:

¹⁷ בתולד-שתי

זה צ"ע מדוע הדוגמא לזה שעושה מו"מ ובאמצעות נופל לו הרהור תשובה, דמשמע שבתשובה של שבת זה לא כך, אלא שהוא כל הזמן בתשובה, ולא עוסק במו"מ ועיין תורה לה שאדרבה זה טוב כדי לחדש המוחין. וצריך לחלק כי כשתשובתו שלימה אזי המו"מ הוא טוב לו כשעושה בשביל נייחא למוחין אבל כשתשובתו ברצוא ושוב אזי כל זמן השוב המו"מ הא בנייתוק מהקב"ה ואינו כלימוד תורה המבואר שם. והוא כמתעסק בהבלי עה"ז.

לו משמע שהדגש כאן על תאוות ממון דייקא וצ"ע מדוע.

לו כמבואר במגלה עמוקות אופן קיא. ואולי מה שהממונה על עולם העשיה שרובו רע הוא דייקא "סדלפון" יש בזה רמז לדור אחרון עקבתא דמשיחא בחי' העקב שעליו מתלבש ה"סנדל" ועיקר הרע המתגבר הוא ה"פון" דהיינו הניסיון של האי"פון.

זה צ"ע מדוע נקט הרהורי ולא הרהור.

ט"א ע"פ שעולם התשובה הוא בינה שהיא כנגד עולם הבריאה שרובו טוב, נראה שלזה זוכה רק כששב בתשובה שלימה כמבואר בתורה ו' שכשמתעורר לשוב אזי תחילה מאיר לו שם אהי-ה מבינה באור גדול, ומיד מסתלק ומכח הרשימו שלו אדם מתחזק לעמוד בכל הניסיונות ובזמן הזה של הכנת הכלים הוא עולה ויורד בבחי' רצוא ושוב, ונראה לבאר שהרצוא הוא עולם היצירה והשוב הוא עולם העשיה. וכשזכה לתשובה שלימה שכבר הכניע את יצרו הרע בקבע, אבל הוא עדיין נמצא בבחי' בכח ולא בפועל, אזי הוא בעולם הבריאה, ואזי כיון שעשה כל שביכולתו אזי הקב"ה הורג את יצרו כמבואר בתורה ו' אות ב' שמי שמקיים דום לה' אזי מתקיים המשך הפסוק והתחולל לו שהקב"ה מפיל לו חללים חללים בחי' לבי חל בקרבי, ונרחה הרע לגמרי דהיינו שעולה לעולם האצילות.

מ עיין תורה עב שעיקר היצה"ר הוא יצר הרע מעכירות הדמים יצה"ר גשמי, וצדיקים שזוכים להרגו עדיין יש להם יצה"ר רוחני מלאך קדוש שהוא בחי' המתקת הדינים עי"ש.

²² * פרסי"י בראשית ב' ב.

מב תדע נאמנה - נ"ל הפירוש כמו תדע באמונה, דהיינו הנה לך ראייה חזקה שממנה תדע להאמין לי.

לא מצאתי לשון כזה בספרי רבנו ומוהר"ן, ואולי כיון הוא לשון החברים נכתב בלשון זה על ידם. נראה שנלקח מספרי חסידות אחרים, כגון אור המאיר לזאב וולף הלוי מושימרי (נדפס בתקנה). ואגב עי"ש פרשת תלדות שמדבר משתי התשובות המבואר כאן, זה לשונו- וכל הבארות אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם, והיינו שהראה (יצחק) לבאי עולם ענין העבודה, איך לקשור החכמה והמדע אל כל העבודות לעשות בהתקשרות הבורא ברוך הוא, סתמום פלשתים, ויקרא שם הבאר עשק, ירצה כי הנה כל זמן שהאדם בחסרון דעת, ואין

מה נעשה בדיןך על הריגת הבל, והשיב לו קין שעשה תשובה, אמר אדם הראשון **מהאם כן תקיף חילא דתשובה**, אם כל כך גדולה כח התשובה, שכיפרה לו על רצח, אפשר שגם לי תועיל תשובה, ואז פתח ואמר **מזמור שיר ליום השבת** [מ"ז] [מ"ח] טוב להודות לה, והיינו וידוי כמבואר בפרקי דרבי אליעזר פרק יט/מ"ט, וכן מסתבר שהרי זמן רב/ו כבר עשה תשובה כמבואר בערוכין יח:כ"א שישב בתענית ופרש מאשתו וסיגף עצמו בחגורות תאנה/כ"ב, וא"כ מה חידש לו קין? אלא חידש לו שבלא וידוי אין שלימות לתשובה.

ולכאורה מה ענין שבת אצל תשובה. היה לו לומר רק טוב להודות לה, ומדוע הקדים לזה מזמור שיר ליום השבת? אבל לפי דברינו **מכוון היטב**, שאדם הראשון פתח את דברי הוידוי שלו במזמור שיר ליום השבת, לרמוז **כי כשעושה תשובה שלימה ונרחה הרע לגמרי ויש לו נייחא**, דהיינו שרמוז שלפי גודל חטאו יוכרח כדי לתקן עצמו/כ"ב מיצר הרע שנכנס בו להרבה שנים של סגופים עד שיזכה לבחי' נייחא

לו התפשטות השכל, להכניס הדעת אל פרטי עובדותיו אפילו מצרכי הגוף, תדע נאמנה שאין עבודתו עולה כהוגן, ואם תעיין עליו הטיב, תראה ותבין אפילו עוסקו בתורה יומם ולילה, עם כל זה אחר כך בבואו להשתמש בצורכי הגוף שמוכרח בהם, כגון אכילה ושתיה שבלתי אפשרי זולתם, אזי הנחש הוא יצר הרע מצוי לשם לשטנו, ואין תבונה בו ליתן עצות לנפשו, כי אם בעשות גדרים וסייגים ומשמרת למשמרת, וכולי האי ואולי, כי לפעמים הנחש מצוי בין הגדרים וסייגים (ויק"ר כו, ב). **אכן מו שעייני שכל לו**, ויש לו התפשטות השכל, לדעת מאוס ברע ולבחור בטוב שבכל המדריגות, ליקח לעצמו רמיזא דחכמתא, לחבר חכמה תתאה לחכמה עילאה כמדובר, איש כזה נקרא יעקב שלם, עם בחינת היו"ד, והיינו שחבר החכמה אל העקב, המורים מדריגות תחתונים, וכמבואר לנו במקום אחר (להלן קיד, ב) פירוש התיקונים (תיקון יג כט, א), ובהיות כן מעשי, נאמר (במדבר כג, כג) כי לא נחש ביעקב, שאין ליצר הרע הוא הנחש, שום אחיזה בעקבו, וכיון שמחבר לשם את היו"ד המורה לחכמה, לעשות הכל בהתקשרות.

²⁰ בתולד- היא

²¹ **בראשית רבה** פרשה כב פסקה יג – ויצא קין מלפני ה' מהיכן יצא רבי יודן בשם ר' איבו אמר הפשיל דברים לאחוריו ויצא כגונב דעת העליונה רבי ברכיה בשם רבי אלעזר ברבי שמעון אמר יצא כמפריס וכמרמה בבוראו רבי חמא בשם רבי חנינא בר רבי יצחק אמר יצא שמח היך מה דאת אמר (שמות ד) הנה הוא יוצא לקראתך וגו' פגע בו אדם הראשון א"ל מה נעשה בדיןך א"ל עשיתי תשובה ונתפשרתי התחיל אדה"ר מטפח על פניו אמר כך היא כחה של תשובה ואני לא הייתי יודע מיד עמד אדה"ר ואמר (תהלים צב) מזמור שיר ליום השבת וגו' א"ר לוי המזמור הזה אדה"ר אמרו ונשתכח מדורו ובא משה וחדשו על שמו מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' וגו':

²² בתולד- נפסס תיבת אם, וכלה"ת שם תוקן

²³ בחקפא- מומור, ועיין בלוח סעויות של תקפא בסוף ח"א שצ"ין שם סעות זו.

²⁴ תהלים צב א'

²⁵ **תהלים פרק צב** (א) מזמור שיר ליום השבת: (ב) טוב להודות ליהוה ולזמור לשמך עליו: (ג) להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות: **מצודות דוד** (ב) טוב להודות לה' – טוב וישר לנו להודות לה' ולזמור לשמך העליון על כל:

המפרשים פרשו להודות לשון הודאה אבל **במדרש פרד"א** פירש להודות לשון וידוי עיין בהערה הסמוכה.

²⁶ **פרקי דרבי אליעזר** פרק יט – בשבע שעות ביום בערב שבת נכנס אדם הראשון בגן עדן, והיו מלאכי השרת מקלסין אותו ומכניסין אותו לגן עדן, ובין השמשות בערב שבת גרש ויצא, והיו מלאכי השרת קוראין עליו ואומרים אדם ביקר בל גלין נמשל כבהמות נדמו ותהלים מט, יג. כבהמה נדמה אין כתיב, אלא כבהמות נדמו, שניהם. בא יום השבת ונעשה סגור לאדם הראשון, אמר לפניו רבון כל העולמים, בששת ימי המעשה לא נהרג הרג בעולם, וכי אתה מתחיל, זו היא קדשתו וזו היא ברכתו, שנאמר ובראשית ב, ג ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו. ובכיות יום השבת נצל אדם מדינה של גיהנם. וראה אדם פחה של שבת, אמר לא לחנם ברוך הקדוש ברוך הוא את השבת וקדש אותה. **התחיל משורר ומזמור ליום השבת, שנאמר ותהלים צב, או מזמור שיר ליום השבת.** רבי ישמעאל אומר, המזמור הזה אדם הראשון אמרו ונשפח בכל הדורות, עד שבא משה וחדשו, שנאמר מזמור שיר ליום השבת, ליום שכלו שבת ומנוחה לחיי העולם הבא: **טוב להודות לה' ושם בו, אדם הראשון אמר, בי ילמדו כל הדורות, שכל מי שיוהר פשעו ועווב, נצול מדינה של גיהנם, שנאמר ושם ג' טוב להודות לה'.** להגיד בבקר חסדך, לכל באי העולם הבא שהוא דומה לבקר. ואמונתך בלילות ושם, לכל באי העולם הזה שהוא דומה ללילה, גידו ויאמרו אמונתו וחסדו של הקדוש ברוך הוא שעשה עמי והצילני מדינה של גיהנם:

²⁷ **נחלקו בזה** בני כמה שנים היו קין והבל בזמן שהרגו קין להבל, בתו"ש (ברשית ד' ג) הערה כו בשם קומץ המנחה היו בני לב ימים, ובבראשית רבה כב ד היו בני חמישים יום. הרד"ק וחוקני (בראשית ד ג) כתבו שהיו בני שנה. בתנחומא בראשית ט' שהיו בני ארבעים שנה. בתו"ש בשם המר"א בשם יוסיפון שהיו בני מאה שנה.

²⁸ **עירובין דף יח:** היה רבי מאיר אומר אדם הראשון חסיד גדול היה כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית מאה ושלשים שנה ופירש מן האשה מאה ושלשים שנה והעלה זרזי תאנים על בשרו מאה ושלשים שנה.

²⁹ **תורת חיים** על עירובין דף יח: מדקא חשיב הכא בתוך התשובה שהעלה זרזי תאנים על בשרו נראה לומר דהא דכתיב ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגורות לא לכסות בשר ערותם בלבד נתכוונו אלא כוונתם היתה ג"כ לעשות תשובה ולכך העלו על בשרם זרזי תאנה לסבול צער ועינוי על חטאם והיינו דקאמר בדבר שקלקלו בו ניתקנו כי בו דבבר עשו תשובה ותקנה על חטאם: ע"כ. וכעין זה כתב גם הבן יהוידע שם.

³⁰ **המפרשים הקשו** כיון שתשובה מתקן למפרע מדוע לא חזר העולם לתיקונו ומדוע לא חזר אדם לחיות לעולם? (ראה מנחת אהרן (בראשית ד' טו אות ב) וחבצלת השרון (ב) (ב) קובץ הערות לאלחנן וסרמן באגרות ג' ז' והגר"א אדרת אליהו בראשית ב' ז' ונפש החיים א' ו'). והשל"ה מסכת ר"ה. (ועוד) וביארו עפ"י דרשות הר"ן (ררוש א ד"ה והנה הניח) שאבילת העץ גרמה לחיזוק הגוף על הנפש ממילא יתחייב שיפסד הגוף ותפרד ממנו הנפש, מצד הטבע ולא כעונש, והתשובה רק החזירה שלא ימות ביומו אלא ביומו של הקב"ה. ועיין חבצלת השרון הנ"ל שביאר עפ"י קובץ הערות אגרות אות ג' הנ"ל החילוק בין מעשה המרד שבעבירה, לפגם בעולמות, שתשובה מעילה מצד הדין של תודה על הראשונות רק לכפר על המרד, אבל הפגם בעולמות לא מתכפר מצד הדין אלא הוא חסד ה' כמבואר במסילת ישרים

מיצר הרע דהיינו לתשובה שלימה **זוהו בחינות שבת, ובחי' שדי**, כי בשבת אמר לעולמו די **ובחי' מט"ט** (ד) כי בשבת אומר די להנהגה של מט"ט, שהיא הנהגת ימי החול, ואזי מט"ט נכלל בקדושת שבת. בחי' תשובה שלימה הנ"ל שנדחה הרע לגמרי. וכפי שיבאר לקמן שבשבת נכלל בחי' מט"ט בשבת ואזי הוא בחי' שבת, ואזי שדי של חול נכלל בשדי של שבת **כי מה הוא שדי של שבת**, דהיינו מדוע הקב"ה נקרא בשם זה, על שם **שאמר לעולמו די** כמבואר בגמרא ובמדרש **{חגיגה יב.י.} ב"ר פ' מו [יג/יג]**. **ובחינות שבת ג"כ כך, כמו שכתוב (בראשית ב) וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו, ואמר די.**

ובחינות מט"ט הוא ג"כ בחינות שדי כנודע [ט] אבל הוא שדי של חול, שמצמצם עצמו ועושה די וגבול בין כל מלאכה ומלאכה (כמבואר בתורה יא אות ה) (ו) ובשבת שנכלל מט"ט בשבת אזי גם שדי של חול נכלל בשדי של שבת, ואזי הוא עושה די לכל המלאכות.

לקמן יתבאר שמט"ט הוא בחי' שדי של חול. ומה שאומר כאן שהוא בחי' שבת הכוונה כשהוא נכלל בבחי' שבת כמבואר שם. ויבאר שתשובה של רצוא ושוב הנ"ל היא בחי' מט"ט ששולט בימי החול, בחי' טהור טמא כשר ופסול אסור ומותר, וכמו שמט"ט כשמגיע שבת הוא נכלל בשדי של שבת דהיינו בקדושת השבת, כך גם אדם שנולד עם יצה"ר ויצ"ט ויש לו ירידות ועליות, יכול לזכות לתשובה שלימה, כזו שמתבטל ממנו יצה"ר הגשמי ונדחה הרע וזוכה לתשובה שהיא בחי' שבת. ואז מטה הבחירה בידו דהיינו בחי' מט"ט הנ"ל טמא וטהור הנ"ל בידו, דהיינו שבידו לבחור בטהרה והמותר והכשר, כי כבר אין לו נסיון ליפול ביד יצה"ר הגשמי.

עתה יבאר כיצד כל הנ"ל רמוז בזהר

וזוהו שכתוב ס"א בזה"ק בזהר הקדוש (בראשית דף כז.) (כ) על אדם הראשון אחרי שנבראה חוה ולפני שחטא, **על פסוק [סג] ויקח את האדם ויניחהו בגן עדן וכו'** שואל הוזהר מה פרוש ויקח דהיינו

פ"ד. ותחדש במתן תורה לעם ישראל, אבל אדם הראשון כיון שהיה קודם מתן תורה לא נתחדש בו חסד התשובה, לכן נתכפר לו רק עונש המרד ולא הפגם בעולמות. עי"ש באריכות נפלאה.

די מט"ט הוא קיצור של שם המלאך, השר על כל המלאכים, ששמו מטטרון, והוא בחי' שם שד-י, והוא גמט' שדי, דהיינו כי שם שד-י של הקב"ה בקרבו, כי כשהקב"ה מתלבש בבחי' הנהגה של חול אזי הוא מתלבש במלאך הזה.

חנוך בן ירד קבר את אדם וחוה כשהיה בן קמ"ט שנים וחי עוד נ"ז שנים סה"כ ר"א"ה שנים (אישי התנ"ך) וכיון שהיה פעמים צדיק ופעמים רשע לקח אותו האלקים בעודו צדיק (ב"ר כה א') ונהפך בשרו ללפיד אש (הוזהר חדש תיקונים קטז). ועלה לרקיע בדבר ה' ונקרא מטטרון ספרא רבות. ... והלך עם המלאכים שלש מאות שנה בג"ע ולמד מהם חכמות רבות (מדרש אגדה בראשית ה יח) והוא שר על עולם היצירה שחציו טוב חציו רע (כידוע). להט חרב המתהפכת, סוד קליפת נוגה המלבשת מטטרון, לפעמים נכללת בטומאה ולפעמים מתהפכת ונכללת בקדושה, כפי מעשה התחתונים, והוא סוד מטה אשר נהפך לנחש ומנחש למטה. ויתואר גם זה הפסוק על מטטרון שנקרא מטה, והוא הזן לשרי עולם שתחתיו, (עמק המלך יד קלד)

י"ה חגיגה דף יב. - אמר רב זוטרא בר טוביא אמר רב בעשרה דברים נברא העולם בחכמה ובתבונה ובודעת ובכח ובגבורה ובצדק ובמשפט בחסד ורחמים. בחכמה ובתבונה דכתיב (משלי ג-יט) "ה' בחכמה יסד ארץ כוונן שמים". בתבונה בדעת דכתיב (משלי ג-כ) "בדעתו תהומות נבקעו". בכח וגבורה דכתיב (תהילים סה-ז) "מכין הרים בכחו נאזר בגבורה". בגערה דכתיב (איוב כו-יא) "עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערותו". בצדק ומשפט דכתיב (תהילים פט-טו) "צדק ומשפט מכון כסאך". בחסד ורחמים דכתיב (תהילים כה-ו) "זכר רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה". ואמר רב יהודה אמר רב בשעה שברא הקב"ה את העולם היה מרחיב והולך כשתי פקעיות של שתי עד שגער בו הקב"ה והעמידו שנאמר (איוב כו) "עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערותו". והיינו דאמר ר"ל מאי דכתיב (בראשית לה-יא) "אני אל שדי" א"י הוא שאמרתי לעולם די". אמר ר"ל בשעה שברא הקב"ה את הים היה מרחיב והולך עד שגער בו הקב"ה ויבשו שנאמר (נחום א-ד) "גוער בים ויבשהו וכל הנהרות החריבו".

ס"א פסקא ג'

י"ב **בראשית רבה** פרשה מו פסקא ג - אמר לו הקדוש ב"ה לאברהם דיין אני ואתה בעולם ואם אין את מקבל עליך לימול דיי לעולמי עד כאן ודייה לערלה עד כאן ודייה למילה שתהא עגומה עד כאן אמר עד שלא מלתי היו באים ומזדווגים לי תאמר משמלתי הן באין ומזדווגים לי אמר לו הקב"ה אברהם דיין שאני אלוהך דיין שאני פטרונוך ולא לך לעצמך אלא דיי לעולמי שאני אלוהך דיו לעולמי שאני פטרונו. רבי נתן ורבי אחא ורבי ברכיה בשם רבי יצחק **אני אל שדי אני הוא שאמרתי לעולמי ולשמים דיי לארץ דיי שאלולי שאמרתי להם דיי עד עכשיו היו נמתחים והולכים.** תני משום רבי אלעזר בן יעקב אני הוא שאין העולם ומלואו כדי לאלהותי תרגום עקילוס אבסיוס ואנקוס:

י"ג **בראשית פרק ב (ב) ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מפל מלאכתו אשר עשה:**

ס"ב עיין לעיל תורה יא אות ה; ועיין ספר אם לבנה לרבי משה זכות אות א ס"ק י; ועיין ספר הפליאה (לרבי אביגדור בן יצחק קרא) ד"ה וחי אדם שלשים ומאת שנה - מט"ט גמט' שד-י, עי"ש.

ס"ג **תורה יא אות ה' - וזה בחינת שדי של שבת, שאמר לעולמו די (בראשית רבה מו, חגיגה יב), שצמצם את עצמו מפל המלאכות, וזה בחינת יחודא עלאה. ויש בחינת שדי של חל, שגם בחל יש צמצומים ממלאכה לחברתה, וזה בחינת מט"ט, ששלטנותה ששת ימי החל, בחינת ששה סדרים משנה (כמובא בזהר הקדוש (י) ובכתבי האר"ן ל), ששמו בשם רבו, כמו שכתוב (שמות כ"ג): "כי שמי בקרבנו" (כמובא בפירש"י שם); וזה בחינת יחודא תתאה, הינו שהקדוש ברוך הוא מלביש את עצמו במט"ט בששת ימי החל ומנהיג העולם על ידו:**

ס"ד בדפוס - שכתוב, (ונראה שתוקן ביד אחי"כ עי"ש דף קל: צילום 136 סוף סדר א') בתולד ומתולד - שכתוב

ס"ה **וזהר בראשית דף כז. - פתח רבי שמעון קרא אבתריה לפרש את הפסוק שכתוב אחר כך, (וי נמי אבתריה רבה לומר אחי דניני הסבל), ויקח יהו"ה אלהים את האדם ויניחהו בגן עדן וגומר ומפרש ויקח, מאן נטיל ליה מהיכן לקח הקב"ה את האדם, ואמר אלא נטיל ליה מד' יסודין לקח והוציא**

מאן נטל לי' מזהיכן לקח אותו, ומשיב הזוהר **אלא נטל ליה מארבע יסודין דילי'** [סד' וכו', [סח] דהיינו שתחילה בראו בגוף מד' יסודות, אמנם ד' רוחניים ולא מגושמים כמו אחרי החטא, אבל כדי להכניסו לגן עדן פשט ממנו את גופו, ונכנס בנפשו ורוחו ונשמתו, וכל זה קודם החטא. וכן כל אדם **בזמנא דתב בתיובתא ומתעסיק באורייתא, קוב"ה נטל לי' מתמן** מתאוות גופו הגשמי. ועליו ועליו על הזוכה לתשובה שלימה בחי' שבת ועוסק בתורה, נאמר מזה שממשיך שם הזוהר לבאר על אדם הראשון **אתמר [ס"ו/י"ז] הפסוק ומשם יפרד**, הפסוק בתורה המדבר מד' נהרות שנפרדו מנהר אחד היוצא מעדן, רומז לכך שהד' יסודות, שמהם נשתלשלו התאוות רעות/ס"ו] הן רק מחוץ לגן עדן, כי בגן עדן **אפריש נפשיה מתאוה דילהון וכו' [ס"ט]** וכך גם הזוכה לתשובה שלימה זוכה לצאת מניסיון התאוה הגשמית/ס"ז. ומה שכתוב ויקח ה' אלקים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמה הפירוש **לעבדה בפיקודין דעשה, ולשמרה בפיקודין דל"ת וכו'**, דהיינו לשמור ולעשות את מצוות התורה. ואי עבר על אורייתא אבל אם חס

אותו מגופו שנברא מד' יסודות אש רוח מים עפר, **דאתמר בהון** ועל זה נאמר **ומשם יפרד** פירוש מגופו נפרדה נפשו, ויהיה **לארבעה ראשים** שהיה מד' יסודות, ומפרש **אפריש ליה מנהון** הפריש את האדם מהיסודות של עולם הזה, ויש לי **בגנתא דעדן** והניחו בגן עדן לעבדה ולשמרה. **פגוונא דא יעבד קדשא בריה הוא לבר נש דאתברי מד' יסודין** כן יעשה הקב"ה לבני אדם שנבראו מד' יסודות, **בזמנא דתב בתיובתא ומתעסק באורייתא** כשארם שב בתשובה ועוסק בתורה בימי חייו, אז אחר שישלים שנותיו בעולם הזה **קדשא בריה הוא נטיל ליה מתמן** הקב"ה לוקחו מהד' יסודות של גופו, ועלייהו **אתמר ומשם יפרד** ומפרש **אפריש נפשיה מתאוה דילהון** הקב"ה יפריש נפשו מתאוות הנולדות מהד' יסודות, ויש לי **בגנתא דילהון דאיהי שכנינתא** וישם אותו בגן עדן שהוא סוד השכינה, ועתה מפרש עבודת האדם בעולם הזה לתיקון השכינה, שהוא **לעבדה בפיקודין דעשה** היינו לעבד להקב"ה בקיום מצות עשה, ועל ידי זה מעלין מ"ן לתקן את השכינה, **ולשמרה בפיקודין דלא תעשה** ועל ידי שמירת הלאוין שומרים את השכינה מאחיות החיצוניים, **אי זכה לנטרא לה** אם זכה לשמור את השכינה על ידי שתמיד היה נוהר מלעבור על מצות לא תעשה, אז איהו **יהא רישא על ד' יסודין** הוא ישלוט על ד' יסודות שבגופו שלא יתאוו עוד לשום תאוה גשמית, אי נמי הוא ישלוט על ד' חיות של הכסא כדלקמן, **ואתעביד נהר דאתשקיין על ידיה** והוא נעשה כנהר שעל ידי יושקו ויקבלו שפע שאר הנבראים, **ולא על ידא אחרא** ולא שהוא יקבל שפע על ידי אחרים, **ואשתמודעין ביה דאיהו רבון ושליט עלייהו** וכל הנבראים יכירו בו שהוא האדון והשולט עליהם. (מפ"ט)

ואי עבר על אורייתא ואם עבר על מצות התורה, אז **אתשקיין ממרידו דאילנא דרע דאיהו יצר הרע** אז כל אבריו שנבראו מד' יסודות יושקו ממרידות עץ הרע שהוא היצר הרע דהיינו מהסטרטא אחרא, **וכל אברין דאנון מד' יסודין אתמר בהון וימרו את חיייהם וגומר** ומפרש **וימרו, במרידו דמרה** היינו שיתמרמר על ידי הנוקבא של הסטרטא אחרא הממרת את חיי האדם, **ולגבי אברין קדישין דגופא דאנון מסטרטא דטוב** וכלפי אברים קדושים שהם מצד הטוב, דהיינו אם לא פגם את אבריו, אז **עלייהו אתמר ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה וגומר** פירוש שלא היו יכולים לקבל שפע מהסטרטא אחרא. (מק"מ ומפ"ט)

פגוונא דא אמרו מארי מתניתין וימרו את חיייהם בעבודה קשה ומפרש בעבודה קשה היינו **בקושיא** שיתעוררו קושיות בהכנת התורה, **פחומר, בקל וחומר** שגם בלמוד קל וחומר יתעורר קושי, **ובלבנים, בלבון הלכתא** שיהיה קשה לבורר איזו הלכה, **ובכל עבודה בשדה, דא ברייתא** שיהיה קשה להבין דברי הברייתא, **את כל עבודתם וגומר, דא משנה** שתהיה עבודת פרך להבין את המשנה, וכל זה לפי שבעונות נאחו הסטרטא אחרא בהורה הק', בבחינת לא זכה נעשית לו סם המות.

אבל **אם תייבין בתיובתא** אם עושים תשובה על שעברו על התורה, **אתמר בהון ויורוהו יהו"ה עץ** ומפרש **נדא עץ חיים** הוא התורה, **וביה וימתקו המים** ועל ידי זה יוכלו ללמוד במתיקות התורה, כמו שכתוב ומתוקים מדבש ונופת צופים, והיא סם חיים למיימינים בה. ומפרש עוד את ענין עץ החיים, ואמר **נדא משה** משה הוא מבחינת התפארת סוד התורה שבכתב הנקראת עץ חיים, **משיח** רצה לומר שנשמתו תתגלה כביאת המשיח שאז יתגלה העץ חיים פירוש הארת התפארת, **דאתמר ביה** שנאמר במשה בהיותו במדבר, **ומטה האלהים בידו** ומפרש הפסוק **מטה דא מטטרו"ן** השולט בעת הגלות, **מטטריה חיים ומטטריה מיתה** מצדו נמשך חיים להראוים לחיים, וגם המות להחייבים מיתה, כי עולמו של מט"ט כלול מ טוב ורע ומחיים וממות, **כד אתהפך למטה** כשזה המלאך מתהפך למטה על ידי זכיות ישראל, **איהו עזר מסטרטא דטוב** הוא עזר למשה בגלות מצד הטוב שבו, **כד אתהפך לחויה** וכשמתהפך לנחש מצד עונות ישראל, **איהו פנגדו** הוא עומד כנגד משה בגלות, **מיד וינס משה מפניו** שלא יגרמו העונות שיהיה להנחש איזה אחיהו בו. (מפ"ט)

²² בראשית ב' טו' ועיין לעיל תורה לו אות ב'

²³ כי גם קודם החטא לא נכנס בגופו לג"ע

²⁴ ההמשך מדבר בכל אדם וז"ל – כגונא דא יעבד קב"ה לברנש דאתברי מד' יסודין בוזנא דתב בתיובתא וכו' הפשט מנכר לחי פטיתו ממזל ממפ"ט

²⁵ בראשית ב' י'

¹⁰ **בראשית פרק ב' (י) ונהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים:**

¹¹ **כמו שמבואר בתורה ד' אות ח' על פי משנת חסידים (מסכת עשה גופנית פ"א מ"א) ושערי קדושה למהר"ו (ח"א שער ב').** שמיסוד העפר משתלשל העצלות ועצבות ומהמים התאוה לתענוגים ומהרוח דברים בטלים ומהאש גאוה.

²² עיין לעיל תורה ח' אות ה' מדות רעות הן הרע שבד' יסודות והצדיק מברין עד שזוכה להיות בבחי' לא יאונה לצדיק כל און

¹² **ע עיין תורה ח' אות ה' – והענין כי יש ארבעה יסודות: אש, רוח, מים, עפר; ולמעלה בשרשם הם ארבע אותיות הוי"ו (ה), ולמטה הם מערבים טוב ורע. והצדיק גמור שהבדיל והפריש הרע מן הטוב לגמרי, עד שלא נשאר לו שום רע מאחד מארבעה יסודות הנ"ל, שהם כלל המדות פדוע, וכשהוא בבחינה זו מתר להתגרות ברשעים: וזהו (תהלים קמ"ז): מ'שפיל ר'שעים ע'די א'רץ ראשי תבות: א'ש, ר'וח, מ'ים, ע'פר, שהם כל הארבעה יסודות, שהם כלל כל המדות, שצריכין לבררם בברור גמור, עד שלא יהיה בו שום א'חיה משום רע שבושם מדה מהארבעה יסודות הנ"ל, וא'י הוא צדיק גמור פנ"ל. וא'ן ד'יקא, כ'שמבדיל הרע מארבעה יסודות אש, רוח, מים, עפר א'י הוא מ'שפיל ר'שעים ע'די א'רץ פנ"ל. מדה שאין בו צדיק שאינו גמור, אף שאין לו שום עברה, אף על פי כן עדין לא הבדיל הרע לגמרי והרע עדין בבחי' ועל פן אסור לו להתגרות ברשעים, פי יש מקום להרע לאחוז בו, ויוכל להזיק לו, חס ושלום, האריכות רוח של הרשע, שהוא גדול בשעתו בבחינת רוח סערה פנ"ל:**

ושלום ביטל ולא שמר את מצוות התורה **אתשקיי' ממרירו**עא **דאילנא רע, דאיהו יצה"ר**, אז כל אבריו שנבראו מד' יסודות יושקו ממרירות עץ הרע שהוא היצר הרע דהיינו מהסטרא אחרא. **ואם תייבין בתיובתא**, ואם חוזרים בתשובה **אתמר בהון** עליהם נאמר מה שכתוב על משה רבנו במרה ויורהו ה' עץ, ופרשו בזהר **דא עץ החיים, ובי' וימתקו המים** [צ"ל]. **ודא** עץ החיים זה **משה משיח** שנשמתו תתגלה בביאת המשיח שאז יתגלה עץ החיים **דאתמר ביה** שנאמר במשה רבנו בהיותו במדבר [ע"ג/ע"ד] **ומטה האלקים בידי**. והפירוש כי **מטה דא מלאך מט"ט**, ששליטתו בגלות **מסטרי' חיים ומסטרי' מיתה** מצדו נמשך חיים לראויים לחיים, וגם המוות לחייבים מיתה, כי עולמו של מט"ט כלול מטוב ורע ומחיים וממות, ומלאך מט"ט הוא מטה אלקים, כי על ידו מנהיג הקב"ה את העולם, והוא היה בידו של משה לשלוט בו, בבחי' "ויהי ידיו אמונה" פרוסות בתפלה/ע"ה להנהיג את העולם רק בצד החיים. **עכ"ל** עד כאן לשונו של הזוהר.

וזה כמו שפירשנו, היינו כשעושה האדם תשובה שלימה, עד שידחה הרע יצר הרע הגשמי/ע"ו לגמרי ונעשה האדם כולו טוב, דהיינו בשליטת היצר הטוב **זהו בחינות משה משיח, דאיתמר בי'** שנאמר בו **ומטה האלקים בידי**, היינו שעל ידי תשובה שלימה היה מטה הבחירה בידו/ע"ו, לבחור תמיד רק בטוב, **היינו שהיה בידו ע"להפוך** עצמו מרע לטוב, דהיינו להרוג/ע"ו את היצה"ר הגשמי ועי"ז להפוך

⁸⁷ בתולד- מסתירן

⁸⁸ שמות טו כה

⁸⁹ שמות יז ט'

^{ע"ד} שמות פרק יז (ט) ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלקים בידי:

פנים יפות (לרבי פנחס הורוביץ הלוי) – ומטה אלהים בידו שענין המטה היה להפוך מדת הדין לרחמים, ויש להבין כי משה נקרא איש אלהים כדכתיב (תהילים ח, ו) ותחסריהו מעט מאלהים, וכמ"ש לעיל בפ' שמות ע"ש כי הוא נרמו בשמו, ושם אלהים מורה על דין, והוא נמתק באלף שהוא רחמים, וע"ז אמר הכתוב (משלי טז, כח) ונרגן מפריד אלוף, ומעורר עליו דין בלי מיתוק, והרמוז על זה כי הגבעה היא מספר פ"ה וראש הגבעה הוא האל"ף שבשם הממתיק, והיינו דכתיב אנכי נצב על ראש הגבעה להמתיק הדין בשרשו, ובוה יש לפרש משאחז"ל בר"ה [יט]. שהפגינו והלא בני אם אחד נחנו וכו' שיעקר כוונתם להמתיק הדינים בשרשם, ובוה ביטלו הגזירה דהיינו אב ואם אחד בני יצחק ורבקה שנמתקים שם הדינים הנאחזים שם:

^{ע"ה} **ונראה לבאר** שעל כן נקט פסוק "ומטה האלקים בידי" הכתוב במלחמת עמלק כי עיין אבן עזרא שנדחק למה היה למשה מטה כיון שלא עשה בו כלום. ולפי רבנו מבואר נפלא שהכוונה למטה הבחירה שעל ידו מטה התפלה לשלוט במט"ט ולהנהיג את העולם כרצונו בבחי' צדיק גזור וכו'.

^{ע"ו} **עיין תורה עב** – כי יש כמה בחינות ביצר הרע. כי יש בני אדם נמוכים מגשמיים, שהיצר הרע שלהם הוא גם כן יצר הרע נמוך ומגשם. והרב, היצר הרע שלהם הם הדימים בעצמם, הינו הדים שבחלל השמאלי, שהוא בתקפו. ועקר בלבולים שלהם, מעכירת ומבלבול הדימים. ובקאמת מי שיש לו דעת צח כל שהוא, היצר הרע הזה, הוא אצלו שטות גדול ושגועון, ואין צריף שום התגברות לנצח אותו. ואפלו מה שנחשב בעיני ההמוז לנסיזן גדול, כגון הנסיזן של תאות נאוף, הוא אצלו שטות, ולא נחשב לו לשום נסיזן כלל (עיין שבחי הר"ן ט). כי מי שיש לו שום דעת, ויודע מעט מגדלת אדוננו הבורא יתברך שמו, כמה שכתוב (תהילים קל"ה): "כי אני ידעתי כי גדול ה' ואדנינו מכל אלהים". ואי אפשר להסביר זה, לא בכתב ולא בעל פה (ב). כי גדלת השם יתברך הוא רק לכל חד לפיו מה דמשער בלבה, כמו שכתוב בזהר הקדוש (וירא ק"ג) "נודע בשערים בעלה", לכלל חד לפיו מה דמשער בלבה. ומי שזוכה לשער בלבו את גדלת השם יתברך, בודאי אצל זה אינו נחשב שום דבר לנסיזן, ואין צריף שום התגברות על זה: רק שיש בחינת יצר הרע, שהוא מלאך הקדוש, ואף על פי כן הוא יצר הרע, וצריף להתגבר ולהמלט מאד ממנו. הינו בחינות גבורות, בחינות דינים. וזה הבר דעת, יש לו זה היצר הרע הנ"ל, הינו גבורות ודינים. וצריף להתגבר עליו, ולהמתיק הדינים, שיהיה רק כלו טוב. כי מי שנכלל במקום שצריף להכלל, הינו באין סוף, שם כלו טוב, ואין שם דין, חס ושלום. על כן צריף להיות כלו טוב, ולהמתיק כל הגבורות והדינים, שהם היצר הרע שלמעלה:

^{ע"ו} **עיין חיי מוהר"ן אות לו** – ספר לי איש אחד מאנשי שלומנו בשאמר רבנו זכרוננו לברכה התורה בטח בה' בסימן ע"ט פאותה העת היה הולך בביתו אנה ואנה פדרכו ופחו משה בידו, ואמר ומטה אלקים בידי. ודחק ומשך תבת בידי, כלומר שבידו המטה אלקים להטות כרצונו. כי מרמוז שם בהתורה הנ"ל שמשא אלקים מרמוז על הבחירה שהיא בחינת מט"ט מסטרה חיים ומסטרה מות וכו' כמבאר במאמר התקונים המבאר שם בהתורה הנ"ל וקצת מרמוז ומוכן מדבריו הקדושים הנ"ל שהתפאר שזכה לכבש הבחירה בידו והמטה בידו להטותו כרצונו אשרי הזוכה לזה אשרי לו: עין בהתורה הנ"ל מה שמבאר שם על פסוק זה ומטה אלקים בידי, שזה בחינת שפבר זכה לכבש הבחירה, ויש לו ניהא בחינת שבת, ובידו להפך מרע לטוב כי בכך יש לו ניהא ושבתה מן הרע שנתבטל לגמרי אצל הצדיק הזה הזוכה למדרגה הזאת:

⁸⁸ בתשכט – להפוך (מרע לטוב)

^{ע"ט} **בתורה ו' משמע** שע"י תשובה שלימה שמכניע את היצה"ר, אזי הקב"ה משלים והורג את היצר הרע. כמחז"ל מפיל חללים חללים דהיינו שנעשה לבו חלל בקרבנו. זה נאמר בדוד המלך. ואמרו בירושלמי שאברהם אבינו זכה יותר דהיינו להפוך את היצה"ר לטוב. עיין ירושלמי ברכות פרק ט הלכה ה – שבעה פרושין הם וכו'... אין לך חביב מכולם אלא פרוש אהבה כאברהם. אברהם אבינו עשה יצר הרע טוב דכתיב (נחמיה ט) ומצאת את לבבו נאמן לפניך. אמר רבי אחא והפסיד אלא (שם) וכרות עמו הברית והחסד וגומר. אבל דוד לא היה יכול לעמוד בו והרגו בלבבו. מאי טעמא (תהילים קט) ולבי חלל בקרבי.

אבל עיין מושך חכמה על דברים פרק לד פסוק ח שביאר הטעם כיון שיצרו של אברהם היה אפיקורסי אפשר להשלים עמו, אבל של דוד תאוני לא מועיל נגדו אלא להרגו.

ומה אסור ומה כשר ומה פסול וכו', דהיינו בחי' תשובה שהיא בחי' רצוא ושוב, **שהם בחינות ששה סדרי משנה שכלולים מששה בחי' כשר ופסול טמא וטהור אסור ומותר** ¹⁹/דהיינו פעם כשר ופעם פסול פעם טמא ופעם טהור וכו' **כנודע** [פ"ח] ²⁰.

וע"כ אלו בני אדם שאינם קבועים עדיין בעבודת הבורא ית' ואין תשובתם שלימה עדיין, רק לפעמים נופל לו הרהור תשובה ומתחיל קצת בעבודתו ית' ואח"כ נופל מזה וחוזר למקומו, ואח"כ הוא חוזר ונתעורר וחוזר ונופל, וכן משתנה בכל פעם מטוב לרע ומרע לטוב. זאת התשובה היא בחינות ששת ימי החול שהם בחינות כשר ופסול וכו' כנ"ל, כי הוא ג"כ פעם כשר ופעם פסול פעם טמא ופעם טהור וכו' כי אין לו נייחא. אבל כשעושה תשובה שלימה, זהו בחינות שבת, כמו שפירשנו.

וזוהו בחי' משה משיח, שהיה בידו דהיינו בכוחו להפוך את עצמו מרע לטוב, דהיינו שמשנה רבנו נולד עם מדות רעות/ ²¹ וזיכר עצמו עד שנהפך מרע לטוב/ ²², ונדחה הרע לגמרי/ ²³, וזוהו בחינות

שית קלין שמתפשט עד ששה קולות שהם ב"ק דז"א, ואיהו שביעא לון באימא וקול השביעי הוא במלכות הנקראת אימא תתאה, והינו עטרת היסוד דז"א ולא מלכות שהיא נוקבא לילה. (ז"מ ובל"י)

תיקון יח דף לד. – הָדָא הוּא דְכַתִּיב זֶהוּ שְׁכֻמוֹת פֶּה אָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים שֶׁעַר הַחֲצַר הַפְּנִימִית הַפְּנֵה קְדִים הוּא שְׁעַר שֶׁל הַיֵּל הַפְּנִימִי שֶׁל הַיֵּסוֹד לְמַלְכוּת, יְהִיָּה סְגוּר שְׁשֵׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה, וּמִפְרָשׁ הַטֵּעַס וְאֲמַאי לְמַה שְׁעַר הַזֶּה סְגוּר וְאִין יָחוּד גְּמוּר דִּימוּת הַחֹל, וְאוּמַר בְּגִין דְּמִטְטְרוּן שְׁלִיטָה עֲלֵיהּ לְפִי שְׁמַלְחָה מִטְטְרָה שְׁהוּא שֶׁר הַיֵּלִירָה שׁוֹלֵט עֲלֵיהֶם, כִּי זִוּין לְאֵילוּת מִתְלַבְּסִים בּוֹ, לְכֵן הוּא מְמוּנָה עַל הַגְּאוּת הַעוֹלָם דִּימוּת הַחֹל, וְאִין הַתְּפִלוֹת נִכְסוּת לְפָנֵי וּלְפָנִים, וְלְכֵן אִין יָחוּד גְּמוּר, אֲבָל וְבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִית בְּעֵלְהָ, יִפְתַּח בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִית כְּשֶׁבֶל צַעֲלָה שְׁהוּא ז"א לְהַתִּיחַ עִם הַמַּלְכוּת עַל יְדֵי הַתְּפִלוֹת צַעֲלָה הַאֵילוּת, אִזּוּ נִפְתַּח הַשְּׁעַר שֶׁל הַיֵּסוֹד לְמַלְכוּת, וְכֵן בְּיוֹם הַחֲדָשׁ יִפְתַּח כִּי גַם אִזּוּ יֵשׁ יָחוּד הַעֲלוּן כְּפִי עֵרַךְ הַזְּמַן. (כ"ל"ר ומפרשים)

¹⁹ צ"ע הרי גם המקרא יש בו שש בחי' אלה של טמא וטהור כשר ופסול אסור ומותר. אבל הכוונה שבמקרא ברור מה כשר ומה פסול מה טמא ומה טהור שזה בחי' שבת, אבל במשנה נחלקו התנאים מה כשר ומה פסול וכו' שזה בחי' ימי החול שיש מחלוקת של יצה"ר ויצר הטוב.

²⁰ ועיין הקדמת המורה"ן לשער ההקדמות. ועיין גם זוהר הנ"ל בראשית כו.

²¹ עץ חיים – הקדמת מורה"ן זיע"א על שער ההקדמות – ואמנם כל האיש שהוא קל לעיון מחויב לתת חלק שעה או ב' שעות ביום בעיון ההלכה ולכוין ולתרוץ הקו' הנופלת בפשט ההלכה ויכון כי אין הקליפה הרעה מצד הנפש סמאל עבד רע נאחות אלא בקלי' הטובה היא משנה מטטרון עולם היצירה הנקרא עבד ושפחה דמטרוניתא אבל לא במטרוניתא שהיא המוח הפנימי חכמת האמת ונקרא עץ החיים ועליו אתמר אני ה' הוא שמי בסוד כל התורה היא שמותיו של הקב"ה. וכבודי לאחר לא אתן דלא יכיל לאתערבא עמה קליפה אלא בעץ הדעת טוב ורע משנה טמא וטהור אסור ומותר כשר ופסול. ויכון בעיונו להסיר הקליפה הרעה שהיא הגורמת קושיות שלא יבין האדם תרוצים ויסלקנה מע"ג עץ הדעת טוב ורע היא המשנה שפחה דמטרוניתא ואח"כ יכוין לקשט המטרוניתא עצמה שהיא חכמת הקבלה ודי בזה כי אין מקום ביאורו של ענין זה:

²² מה שאמרו שמשנה רבנו נולד בטבע רע ותיקן עצמו רבים מקשים על זה ובראשם רבי חיים יצחק אהרן רפופרט המגיד מוולקומיר בהתיחסות לאגדה המובאת להלן (עיין כמוצא שלל רב שמות ב' ב' ושם שגם הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים האדר"ת הסכים לזה). שיצא חוצץ נגד יחוס מדות רעות למשה רבנו, וחבר קונטרס מיוחד בשם כליל תכלת ובו מאריך להוכיח שמעשה הזה לא יכול להתרחש בפועל והוא מוזיף. ועיקר הראייה היא מהפסוק שמות ב' ב' 'ותלד בן ותרא אותו כי טוב הוא' ופרש"י שם מקורו במגילה יד. בסוטה יב. חכמים אומרים כשנולד משה נתמלא הבית כולו אור, ורבי נחמיה אמר שהוא הגון לנביאות, אחרים אומרים שנולד מהול. וגם הקשה שהרי כמה פעמים בחז"ל הוא משה ואהרן הוא אהרן ומשה ששקולים היו, ללמד שהיו טוב מתחילתם ועד סופם, כמבואר בפרש"י פרשת וארא ו (כז) ע"ש עפ"י מגילה יא. הם בשליחותם ובצדקתם מתחילה ועד סוף.

ועיין דברים רבה יא ט' אמר לו (הס"מ למשה רבנו) לטל נשמתי באתי, אמר לו מי שגרה, אמר לו מי שבקרא את כל הבריות. אמר לו, אין אתה נוטל נשמתי. אמר לו כל באי העולם נשמתי מסורין לידי, אמר לו, יש בי פח מפל באי העולם. אמר לו, מה פחך, אמר לו אני פן עמרם שביצאתי ממעי אמי מהול, ולא נצרכתי למהלני, ובו ביום שנולדתי מצאתי פתחון פה, והלכתי ברגלי, ודברתי עם אבי ואמי, ואפלו חלב לא ינקתי, וכשהייתי פן שלשה חדשים התנבאתי ואמרתי שעתיד אני לקבל תורה מתוך להבי אש. וכשהייתי מהלך בחוץ נבנסתי לפלטרין של מלך ונטלתי כתר מעל ראשו. עכ"ל.

וכן בזה"ר ח"א דף קב: מיום שנולד לא נסתלקה ממנו השכינה. ובאדרא רבה סוטה קלח. משה משה לא פסיק טעמא דמיומא דאתיליד שלים הוה, דכתיב 'ותרא אותו כי טוב הוא'.

גם המלבי"ם מוכיח שמשנה רבנו מתחילתו היה כולו טוב עיין במדבר יב א' עה"פ הרק אך במשה, – שביאר שמרים אמרה לאהרן שלנבואה באספקלריא הבלתי מאירה כנבואת יתר הנביאים היה משה מוכן בטבע שנולד ממעי אמו שלם בכל המעלות השכליות והמדודות ושלמות כח המדמה עד שהיה מוכן לנבואה בטבע בלא שום הכנה, כי לא סכך החומר ורגשותיו בעדו מראות מראית אלהית ומהתנבאות בכל עת שרצה מבלי שום הכנה, והמופת לזה הוא מה שהיה הוא הצנור שהריק שפע הנבואה לכל הנביאים שברורו ובדורות הבאים שזה לא יצויר רק אם היתה הנבואה לו מורשה כטבע מבלי שום הכנה, שאם נבואתו לא היתה רק ע"י הכנה לא היה אפשר שיריק הנבואה וישפיע לזולתו אחר שהוא עצמו לא ישיגנה רק אם יכון עצמו אליה ודי שיפקיע א"ע בעת שיכין א"ע לא שישפיע גם לזולתו, ומזה הוכיחו מרים ואהרן שמשנה א"צ הכנה ולפרוש א"ע מן האשה אחר שהנבואה קנויה לו בטבע והוא מוכן אליה תמיד שנפשו תתפשט מגופו בכל עת ולא יעצרנה הגשם במה שהוא בלתי מוכן ומופרש מן האשה, וז"ש הרק ר"ל וכי רק מעלה זו יש לו למשה, מה שאך במשה דבר ה', ולא יקבל נבואה אך ליצורך עצמו הלא יש לו עוד מעלה יתירה על כל הנביאים מה שגם בנו דבר, שע"י שידבר ה' עם משה נעשה הוא הצנור המשפיע לכל הנביאים, ועי"ז גם בנו דבר, ואנו שואבים הנבואה מצנורו של משה, ומזה מבואר

שהנבואה היא לו בטבע מבלי הכנה, שאל"כ אי אפשר שישפיע נבואה לזולתו, וא"כ א"צ לו להכנה ולפרוש מן האשה, וישמע ה' וה' שמע והבין דבריהם שהגם שדברו תלונה נגד משה בכ"ז לא היה זה מפני שרצו להשפיל כבודו כי נהפוך הוא שהיה קדושתו גדולה בעיניהם עד שחשבו שיוכל להשאיר בקדושתו גם אם ישוב לאהלו ולא יופרש מן האשה, וע"כ בא ה' להראותם שטעו בזה, כי יש מדרגה למשה שבו נעלה הוא מכל הנביאים שאל מדרגה זו צריך הוא להכנה ולפרוש מן האשה כמו שיתבאר: עכ"ל. וכאמור מבואר שהבעש"ט לא סבר כך ונראה שגם רבנו.

^{אז} כך מבואר גם בשם הבעש"ט עיין בעש"ט על התורה פרשת קרח אות א' בשם הרגל מחנה אפרים פרשת נשא (ד"ה וראו) – וישמע משה ויפול על פניו. ואמרו חז"ל (סנהדרין ק"י א) מה שמועה שמע, אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שחשדוהו מאשת איש, שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה, על הא דאמר (בכורות ה' א) משה רבכם קביוסטוס היה או גונב נפשות, להבין זה גם להבין ענין והביטו אחרי משה (שמות ל"ג, ח') עיין שם במדרש תנחומא (תשא כ"ז) למאן דדרש לגנאי ובפרט שיחשדו אותו באשת איש, ופירש הוא ז"ל, כי משה רבינו ע"ה נולד שיהיה רשע גמור ויהיה לו כל המדות הרעות, אך שהוא היפך ושיבר כל המדות רעות, והשתדל רק להכניס עצמו במדות טובות, עד כאן, ויש לפרש דבריו הקדושים, כי ידוע בכוננת הקטורת כי מזה"ש במילואו הוא מספר מות, ונמתק ונעשה האמת עיין שם, ולכך משה היה כלול בו שתי בחינות, טוב, שהוא האמת, ורע גמור שהוא מות, ולכך הם לא הבינו ולא הסתכלו אל האמת, וראו רק הבחינה הרע שהיה בו, והיינו הצירוף של מות המרומז בשמו, ולכך והביטו אחרי משה, היינו שלא הסתכלו רק בחינת אחריים של משה וחשדוהו גם באשת איש כנ"ל, שהיה נולד בבחינת כל המדות רעות:

וכך מבואר בילקוט שמעוני עה"ת רמז תשלט עה"פ והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה ומקשה שם שאמר לבני גד תרבות אנשים חטאים ותיריך שהיה לו טבע קשה אלא ששלט ביצרו.

וכן מבואר בספר אור פני משה ריש פרשת חוקת וזה לשונו, שמעתי אומרים דאיתא בספרים מעשה, מלך אחד שמע מכל אשר עשה משה איש האלהים נפלאות ותעצומות, והמלך הזה היה מכיר בצורת הפרצוף, והסכים בדעתו ושלח צייר אומן המדברה אל משה לצייר דמות תבניתו, ויהי כאשר בא אל המלך, ויפן כה וכה וירא כי אין איש בעולם רע מהתואר צורת הפרצוף הזה, שהיה מראה סימני מדות רעות ומגונות, להיות נואף ורוצח וכל מדות רעות שבעולם, ויצו המלך להרוג את הצייר הזה, באומרו שמעל בשליחות המלך, ויקח המלך בדברים את הצייר השני ויאמר לו כזה וכזה, ויהי כאשר בא הצייר השני אל משה וירא את תואר פניו, והנה הוא כתבנית אשר הביא אתו הצייר הראשון, ותסמר שערות בשרו באומרו כי למייתה ילך גם הוא בבואו אל המלך, וערב את לבו ויגש אל משה ויאמר לו כך וכך, והנה בקשתי שתאמר לי מדוע פניך רעים, ואתה אינך דומה לשום בן אדם אשר על פני האדמה, ויען משה רבינו ע"ה ויאמר, אתה בן אדם קרוץ מחומר אשר טח עיניך מראות, ולכך צפנת משכל, הטוב טוב יאמר למי אשר פניו מורים ומוכיחים להיותו טוב, הלא זה הוא כבהמה שלפי טבעו הוא טוב, וזה הדבר הטוב, מי אשר פניו רעים עד מאוד, והוא גובר על החומריות ומהפכו לטוב, זה הוא בעצם אשר לו משפט הטוב לקרוא לו טוב, כי הוא על ידי בחירתו טוב וכו' עד כאן לשונו: (המעשה הזה הובא גם בתפארת ישראל סוף קדושין אות עז ובמהרש"ם ח"ז סימן מה) והקשה האור פני משה והרי כתוב על משה רבנו בלידתו "ותרא אותו כי טוב הוא" משמע שהיה טוב מיד בלידתו. ומתריך: דאדרבה מכאן יש הוכחה למעשה הנ"ל, דיש לדקדק בפסוק דלמה כפלה התורה כפל לשון בפסוק ותרא "אותו" כי טוב "הוא" דהויא ליה למימר או ותרא אותו כי טוב ולא לכתוב הוא, או דהויא ליה למימר ותרא כי טוב הוא, ולא לכתוב אותו, אלא דכוונת הפסוק לומר ותרא בנבואה אותו כי טוב מה שיהיה טוב יהא מצד עצמו שישבר את החומריות שלו ויזהיר כוונה הרקיע.

המהרי"ל דיסקין (קונטרס כליל תפארת) דחה אגדה זו עפ"י הוזהר ואתה תחזה אנשי חיל בחכמת הפרצוף דמוכח שתווי הפנים משתנים עם תיקון המדות ולא כתפי"ה הנ"ל שהתווים נשארים אע"פ שתיקן מדותיו, ועוד הקשה איך נכנס (גוי) ישמעאל למחנה ישראל הרי אסור לגוי להיכנס לשם וכן זמן מועט אחר מתן תורה כבר היו פני משה מכוסות במסוה.

עוד הקשו הרי מחנה ישראל היה מוקף ענני כבוד ושום גוי לא יכול היה להכנס.

מה שהקשה שע"י תיקון המדות משנה תוי הפנים, נ"ל לדחות מדברי הבעש"ט לעיל שם מבואר שאעפ"כ מי שמסתכל רק בבחי' האחרים רואה את הרע, שעל כן היו כאלה שהסתכלו על משה עין רעה עי"ש. גם ממה שמעשה כזה על חכם אחד מובא בשיטה מקובצת נדרים לב: בשם הרא"מ משמע שיתכן לראות בחכמת הפרצוף את מדותיו הרעות גם אחרי שתיקן.

עוד הקשה שמעון גבירין אם לא שהיה לו טבע טוב מתחילתו לא היה עומד בניסיון הנוראה הזה לגדול בבית פרעה ולהשאיר ירא שמים. ונ"ל לדחות דמצינו צדיקים שהיו בטבע רע רק מצד גודל נשמתם התגברו על יצרם הרע ואדרבה ככל שהאדם גדול כך יצרו גדול, כי היצה"ר מתגבר דייקא במקום שיש קדושה גדולה וידוע כמובא בספר הגלגולים שדוד המלך נולד בטבע רע אלא שע"י גדול נשמתו התגבר, ואדרבה עי"ז זכה שמישיח נקרא בן דוד. וכן ר"ע נולד בטבע רע כי היה בן גרים רק ע"י נשמתו הגדולה התגבר, וכן אברהם אבינו נולד בטומאה נוראה והתגבר עליה.

וראיתי ביאור נפלא של הרב מורגנשטיין בגליון ממעינות החיים תרומה תשפב מדור מעינות הצדיקים – שמשו רבנו נולד לשבעה חדשים (מגילה ג) כיון שאורות נשמתו שנחצבה ממקום גבוה מאד דחקו וגרמו ללידה מוקדמת, וזהו שהבית נתמלא אור בלידתו, אבל כיון שנולד מוקדם לא הספיק גופו להודרך ובוהא מבאר את המעשה הנ"ל. עי"ש שמאריך.

ועיין פרדס יוסף על התורה בראשית (ו ג) סוף אות קל בשם חוט המשלש בהקדמה – שאומר שמי שסובר שמשו מעיקרו טוב ועל כן זכה למדרגתו הגבוהה, זו דעת הגויים הסוברים שיש נבואה שהוא חצי אלוקי, אבל באמת עבד והתאמץ הרבה להגיע למדרגתו, וזהו שאמרו משה מן התורה מנין, דהיינו שבכח התורה זכה לעלות ולהגיע למדרגתו. עוד הביא את המעשה הנ"ל המובא בתפארת ישראל סוף קדושין לראיה. וגם ציין לספר סדרי טהרות על מסכת אהלות מהגאון מראדזין ז"ל ופרק ב' ל"ז. ד"ה והיו: עוד עיין רמז לזה באור החיים דברים לג א' ובשפע חיים פרשת מטות.

עוד דנו במעשה הנ"ל בקובץ מנחיים חלק טו מאמר של הרב מרדכי הכהן, ובספר נחלי אגד מהדורא ט'. ובגליון אספקלריא הביא מספר כיום יאיר מאמר של הרב נח גדליה קוצקוב שדן במעשה הזה עד כמה יכול אדם לשנות טבעו ממזלו שנולד בו עיין שבת קנו. ד"ה האי מאן דבצדק וכו'.

צב עיין פתח עינים להחיד"א על פסחים דף קיג: ת"ר שלשה חיים אינם הרחמנים והרתחנין ואניני הדעת ואמר רב יוסף כלהו איתנהו בי. הפשוט בזה דרב יוסף היה מצטער דמלבד דהיה מאור עינים דחשוב כמת עוד לו שלשה המה דכל א' חיינו אינם חיים. אמנם אפשר במ"ש הרב משכנות יעקב דף קע"ח דמערכת תולדות האדם ושרטוטיו יורו על מדות רעות כניאוף וגול וכיוצא אבל יש כח לבעל שכל להתגבר על יצרו ולעשות הפך מערכ' תולדתו והביא מעשה שהיה בשני פלוסופים ופירש משם הראשונים בזה פ' הכרת פניהם ענתה במ חטאתם כסודם, הגידו לא כחדו הכונה הכרת פניהם שרטוטיהם וצורתם היו מעידים על חטאתם כסודם, וכי תימא דהיו

שדי, בחי' שאומר די ליצר הרע ויש לו נייחא מכל וכל. וזה החילוק העצום בין משה למטט' כי מטט' הוא המלאך הגדול השולט על כל המלאכים והוא נקרא שר העולם שהוא מטה ביד הקב"ה להנהיג את העולם בימי החול, במדה כנגד מדה בבחי' שמטה את הדין לפי מעשי בני אדם, אבל כיון שהוא מלאך בלא יצה"ר ובלא בחירה, אין לא שליטה בצדיק אמיתי שזכה לתשובה שלימה דייקא ע"י שהכניע את הרע, שמכח זה זכה לבחי' שבת שאז מטט' נכלל בו ויש לו כח לשלוט במטט' ולהנהיג את העולם כרצונו¹².

לכן נראה פשוט שכונת רבנו שרק באופן זה שהיה רע והפך עצמו לטוב, בזה מתקן בחי' משיח, ולא מי שנולד כולו טוב, והראייה משאול ורוד ששאול נולד צדיק/צ"ח אבל כשהפילו אותו לעבירה לא עמד בניסיון ולא הצליח להודות בחטאו/צ"ח, לעומתו דוד המלך נולד עם יצר הרע גדול כמבואר בשער הגלגולים/צ"ח ואע"פ שנפל כמה פעמים/צ"ח מיד הודה על חטאו וכל חייו היו בתשובה גדולה וקבל על עצמו ייסורים נוראים עד

מתגברים על יצרם לז"א לא כחדו לצורת' רק עשו כמו שמורה צורתם עש"ב. והיינו דאתא רב יוסף ללמד דעת דהגם דהאדם טבעו לא' מהם וכיוצא יש בידו להתגבר על יצרו ולעשות הפך טבעו, ולז"א כלהו איתנהו בי, ואם בא' חייו אינם חיים ק"ו לג', אמנם יש בי כח לעשות הפך טבעי. א"נ אפשר דהקפידא היא באחת מהן, אבל אם יהיו בו שלשתן מבטלות זו את זו ולהכי אמר רב יוסף כלהו איתנהו בי ודין הניין במעמד שלשתן ודוק:

²² עיין שבחי הר"ן סימן טז שרבנו לא נולד קדוש וטהור בלי תאוות אלא אדרבה היו לו נסיונות קשים עד שהיה בסכנה גדולה מאד מאד, ועמל ויגע לזכך עצמו ולבטל התאוות אחת לאחת עד שזכה שלא ישאר מהם אפילו ריח כמבואר בחיי מוהר"ן אות רלד (ה) לענין שבירת התאוות ומדות רעות לגמרי בתכלית הבטול שהתפאר את עצמו שזכה לזה, אמר רבנו זכרונו לברכה שיש צדיקים ששברו התאוות, אף הוא כמו עור שמעבדין אותו ואף על פי שמעבד העור אף נשאר בו קצת ריח שאינו טוב. כמו כן הנמשל שיש ששברו התאוות אבל עדין נשאר קצת שמץ מהם ועדין התאוות כרוכים אחריהם במקצת: גם אמר כבר שצריכין לנקות הגוף מתאוות כמו שמעבדין העור ומהפכין אותו. כך צריך שיהיה הגוף נקי ומעבד לגמרי מתאוות עד שממש יהיו יכולין להפכו ולראות שהוא נקי לגמרי מכל התאוות והמדות רעות, ולא נמצא בו שום שמץ וריח כלל משום תאוה ומדה רעה שבעולם. ורבנו זכרונו לברכה היה מפשט לגמרי מכל התאוות והמדות רעות ולא נשאר בו שום שמץ כלל משום מדה רעה ושום תאוה בעולם: וכל זה זכה בילדותו קדם שהתחיל לילך בהשגות גבוהות, והרבה זמן קדם שנסע לארץ ישראל. אף אחר כך זכה לעלות ממעלה למעלה וממדרגה למדרגה עד שעלה למקום שעלה, וזכה למה שזכה למדרגה עליונה שאי אפשר לדבר מזה כלל:

שם אות רלג (ד) אמר (רבנו) אם לא נמצא מפרש בדברי רבותינו זכרונו לברכה בפרוש שאסור לומר גי'א בעינה דשטנא וחץ בעיני השטן הייתי אומר גי'א בעינה דשטנא. ואיני מבין כלל המעשיות שנגמציאם בדברי רבותינו זכרונו לברכה מתנאים ואמוראים שהיה קשה וקבד בעיניהם מאד תאוה זו. כמוכא במה מעשיות בנגמרא פי אצלי אינו כלום, כלל כלל לא, ואינו נחשב אצלי לנסיון כלל ובודאי יש סוד במה שנגמציא בתורה שתאוה זו היא נסיון, כי באמת אינו נסיון כלל. ומי שידע מעט מגדלת הבואר יתברך כמו שכתוב (תהלים קל"ח): "כי אני ידעתי כי גדול ה'", אני ידעתי דיקא, אינו נחשב לנסיון כלל. ואין חילוק אצלי בין זכר לנקבה, אני רואה התאוה כמו שאני רואה אותך. היו לי נסיונות אין מספר, אף אינו נסיון כלל, אף בעת שהיה נסיון, היה לו גם כן במה נסיונות:

²³ וכן"ל שתשובה שלימה היא בחי' שפלות כי בוודאי לא יתן הקב"ה מטה ההנהגה למי שמתערב יותר מדאי בהנהגת העולם, שהרי הקב"ה בוודאי מנהיג את העולם הטוב ביותר ומה יש לצדיק לתקן. אבל הכוונה כמו שכתוב במקום אחר שהצדיק ערב לישראל ומקבל על עצמו ייסורים וממתיק הדין מישראל עיין תורה סג, ועיין תורה קיח – ואמרו חכמינו, זכרונו לברכה (סנהדרין צח ופרש"י שם זוהר ויקהל ריב). כי משיח סבל מרעין עבור כל ישראל, כמו שכתוב (ישעיה נ"ג): "והוא מחלל מפשעינו". בכך כל צדיק הדור הוא גם כן סובל יסורין בשביל כלל ישראל, להקל מעליהם, כי הוא בבחינת משיח כנ"ל. וכתוב בזהר (תצא ר"פ): "והוא מחלל מפשעינו" דאחזקבד חל בגי'יהו'. וזהו דסבל מרעין.

²⁴ **יומא דף כב:** "בן שנה שאול במלכו", אמר רב הונא כבן שנה שלא טעם טעם חטא, מתקיף לה רב נחמן בר יצחק ואימא כבן שנה שמלוכלך בטיט ובצואה, אחויוא ליה לרב נחמן סיוטא בחלמיה, אמר נעניתי לכם עצמות שאול בן קיש מלך ישראל. אמר רב יהודה אמר שמואל מפני מה לא נמשכה מלכות בית שאול מפני שלא היה בו שום דופי דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק אין מעמידין פרנס על הציבור אלא אם כן קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו שאם תזוח דעתו עליו אומרין לו חזור לאחורין אמר רב יהודה אמר רב מפני מה נענש שאול מפני שמחל על כבודו.

²⁵ **מובא בר'** צדוק שבני רחל הם בחי' צדיק ביחס לבני לאה שהם בחי' בעל תשובה. וזהו דאיתא ששאול היה כבן שנה לחטא במלכו. ובכל הדורות דווקא זרע בני רחל הם שנלחמו בזרע עמלק כגון יהושע שאול ומרדכי ואסתר, כי הם בחי' נצח, שמנצחים בכח צדקותם שהיא מתחילה ועד סוף, להבדיל מיהודה שהוא מבני לאה והוא בחי' הוד, דהיינו בחי' תשובה והודאה. ומידת ההודאה היא דייקא כשלא כ"כ מצליחים לנצח את היצה"ר, שאז צריכים להודות בטעות. ודייקא מי שצדיק תמיד קשה לו יותר להודות בטעות וכגון שאול שלא הודה כשלא קיים מצוות שמואל למחות את כל עמלק ולהמתין לו בהקרבת קרבן.

²⁶ **שער הגלגולים** הקדמה ז' – ובוה תבין מה היתה יראת דוד המלך ע"ה, באמרו רבים אומרים לנפשי אין ישועתה לו באלהים סלה. כי דבר זה מתמיה, שיאמרו גנות באיש הזה גדול כדוד המלך. ולהבין זה נדייק משה, אין ישועתה לו, והל"ל אין ישועתה לה, ויחזור למלת נפשי הנוכרת בתחלה, אבל יובן עם הנוכר והוא זה, דע, כי דוד המלך ע"ה, היתה נפשו גבוהה עד מאד, אמנם ע"י חטאו של אדה"ר הקדום, מאז ירדה אל עמקי הקליפות בסטרא דנוקבא של הקליפה, וכאשר נולד דוד, היה פעם א' שיצא מן הקליפות, ולכן לא התחיל תקונו אלא מבחי' העשייה הנקראת נפש ובלבד לסבת היותו מגולגל ממדרגה השלישית כנו"ל. וז"ס הנוכר בסבא משפטים דף ק"ג ע"א, וגם בכמה מאמרים אחרים, כי דוד היה מסטרא דנוקבא ולא מדכורא, אלא בעולם המיתה הנקראת נוקבא, והבן זה:

²⁷ **יומא דף כב:** אמר רב הונא כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה שיעייה שאול באחת ועלתה לו דוד בשתים ולא עלתה לו (פרש"י כמה סמוך ומובטח, ואין צריך לחלות ולדאג מכל רעה, מי שהקדוש ברוך הוא בעורו, שהרי מצינו שאול נכשל באחת ועלתה לו לרעה לקונסו מיתה, לבטל מלכותו, ורוד נכשל בשתים ולא עלתה לו לרעה) שאול באחת מאי היא? מעשה דאגג, והא איכא מעשה דנוב עיר הכהנים? אמעשה דאגג כתיב "נחמתי" כי המלכותי את שאול למלך". דוד בשתים מאי גי'הו? דאורייה ודהסתה, והא איכא נמי מעשה דבת טבע? התם אפרעו מיניה דכתיב "ואת הכבשה שלם ארבעתים" ילד, אמנון, תמר, ואבשלום, התם (בשאל) נמי אפרעו מיניה דכתיב "ויתן ה' דבר (בעם מן הבקר) ובישראל מהבקר) ועד

שהרג את יצרו ולא שלט בו כלל (ב"ב יז). ותיקן ספירת המלכות כמו שתיקנו האבות כל אחד מידתו/צט, וזכה להיות רגל רביעית במרכבה עליונה (זוהר בלק רי): ולכן דייקא דוד זכה שמישח נקרא בן דוד ולא שאול. ובחי' מט"ט הוא ג"כ בחינות שדי, כי אע"פ שאמרנו שבחינות מט"ט הוא משנה, בחי' של פעם טהור ופעם טמא זהו בששת ימי החול. אבל כשבא שבת בא מנוחה, וישבות מכל מלאכתו [קיא], וזהו בחי' שדי של שבת שאמר לעולמו די. קינאזי נכלל מט"ט בבחי' שדי [י] בחינת מי שזה לתשובה שלימה אזי האסור ומותר כשר ופסול טמא וטהור נכלל בבחי' שבת דהיינו שהכל ברור האסור אסור והמותר מותר.

היוצא לנו מזה, קיכשעושה אדם תשובה שלימה שהוא בחי' שבת כמו שאמרנו, עי"ז יכול לראות שפלותו/קיד כנ"ל שעל ידי תשובה שלימה זוכה לראות מעלת וחשיבות ישראל ועי"ז את שפלותו, וזו מדת משיח, כמבואר בתחילת התורה שכל אחד צריך לראות שמצדו לא יהיה עיכוב משיח, ובכל צדיק יש התגלות משיח אל עכ"פ מדת משיח וע"י תשובה נעשה צדיק ואזי מתקן מדת משיח ויכול לזכות להתגלות משיח:

עתה חזור לבאר כיצד כל המבואר לעיל רמוז בפסוק בתהלים לז שבו פתח רבנו את התורה בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה.

וזה הוא בטח בה' [קיד], לשון השקט ובטח, שיש לו מנוחה מכל וכל. דהיינו תשובה שלימה הנ"ל שהיא בחי' שבת, וזה ע"י הרמוז בהמשך הפסוק ועשה טוב, היינו שנתהפך מרע לטוב גמור. תשובה שלימה שנדחה הרע לגמרי (אבל היה בו שליטת רע ונתהפך להשליט בו רק את הטוב) ע"י שהרג את היצה"ר בחי' לבי חלל בקרבי שכן ארץ היינו בחינות נפש ששוכנת בו במנוחה מיצה"ר, כי ארץ היא בחי' נפש כד"א כדאמרן, כמו שאמר דוד המלך בתהלים [קי/קיד] נפשי כארץ וכו', וזהו שכוון ארץ היינו שהנפש יש לו נייחא מיצר הרע, מחמת שעשה תשובה שלימה כנ"ל. וכשעושה תשובה שלימה הוא בחינות שבת, ויכול לראות שפלותו, וחשיבות וגדולות קי ישראל. ואזי ע"י שידוע שפלותו רואה חשיבות וגדולת כל אחד מישראל וזוכה לבחי' משה משיח. וזהו [קט] ורעה אמונה, היינו שיכול להיות כמו רעיה מהימנא [קי] דהיינו כמו משה רבנו המכונה בזוהר הרועה הנאמן, שיכול למסור את נפשו בעד ישראל כי רק מי שמרגיש שפל מכל אחד מישראל יכול למסור נפשו על ישראל באמת וזה עיקר בחי' משיח: קיא

עת מועד". התם לא אפרעו מגופיה. התם (בדוד) נמי לא אפרעו מגופיה, לאיי אפרעו מגופיה, דאמר רב יהודה אמר רב ששה חדשים נצטרע דוד ופרשו הימנו סנהדרין ונסתלקה הימנו שכינה דכתיב "ישו בו לי יראיך וידעי עדותיך וכתבי השיבה לי ששון ישעך".

ט עיני שם משמואל – פרשת לך לך – שנת תרפ"א – אמרו ז"ל בגמרא (מועד קטן טז): ראש השלישים זה דוד שהוא ראש לשלשת אבות. והטעם י"ל דלאבות היתה לכל אחד מדה פרטית, לאברהם חסד, ליצחק גבורה, ליעקב תפארת, אבל דוד לא היתה לו מדה פרטית, וכהדין סיהרא דלית לה מגרמא כלום, אלא שהי' מרכבה למלכות שמים שכל המאורות כלולים בה ומקבלת מכולם, ע"כ היא גדולה מכולם, והוא בסוד אשת חיל עטרת בעלה וזה ידוע בזוה"ק. וזהו שאמרו שדוד הוא ראש לשלשת האבות: והנה ידוע שכולם נתמרקו ונצטרפו כל אחד לפי מדתו. אברהם שמדתו קו ימין חסד, נצרך במצרים שמדתם קו ימין דחיצונית יצרא דג"ע. יצחק שמדתו קו שמאל הגבורות הקדושות ופחד יצחק, נצרך בפלשתים שמדתם ליצנות כבמדרש (פ' מ"א) ובמושב לצים לא ישב זה אבימלך שנא' הנה ארצי לפניך, כי ליצנות הוא היפוך מדת היראה והפחד. יעקב שהוא כלול בתרין הי' נתמרק ונצרך בכפלים מלבן מימין ומעשו משמאל: והנה דהמע"ה באשר כל המאורות כלולים בו והוא מקבל את כולם הי' נצרך מירוק וצירוף כנגד כולם, וממילא מובן אשר גם נשמתו בעודו בשב"י בין החיצונים מחטא אדה"ר דוגמתו היא, והיתה נמי בשב"י בכחות רעים שכנגד כולם:

⁹ מתוצו - אעפ"י

¹⁰ בראשית ב' ב' הנ"ל

¹¹ ביאור מוהר"ת בתקפא

¹² מתוצו - שכשעושה

קד כי עיקר התשובה היא לשוב ולהמליך רק את הקב"ה ולא את עצמו ישותו ותאוות לבו, נמצא עיקר התשובה היא לבטל את הישות וגאווה וממילא רואה שפלות עצמו.

¹³ תהלים לו הנ"ל בתחילת התורה

¹⁴ תהלים קמג

קד תהלים פרק קמג (ה) וְכִרְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם הִגִּיתִי בְּכָל פְּעֻלָּךְ בְּמַעֲשֵׂה יְדֶיךָ אֲשׁוּחָה: (ו) פְּרִשְׁתִּי יְדֵי אֱלֹהֵי נַפְשִׁי כְּאַרְץ עֲיַפָּה לִּי סֵלָה: (ז) מִהָרַע עֲנֵנִי יְדוּד כְּלֵתָה רוּחִי אֶל תִּסְתֵּר פְּנֵיךָ מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם יְרֵדֵי בּוֹר:

מצודות דוד (ו) פרשתי – אז אפרוש ידי בתפלה, כי נפשי תתאוה לפעלך לעולם מבלי הפסק, כארץ העיפה וצמאה המתאוה למים, ור"ל כמו שהיה מאז כן מתאוות שיהיה לעולם:

¹⁵ בפרוי- וגזול' בתולד- וגזולת

שייך לעיל. לענין שפלות, שהוא בחינות שבו איש תחתיו, דהיינו שמחזיק עצמו שפל למטה תחת מקומו ומדריגתו.

שוב שמעתי משמו ז"ל, בענין זה רוצה לומר כי עד כאן הוא לשון החברים, הנדפס בדפוס ראשון, וכאן מוסיף מוהרנ"ת מה ששמע מתלמיד ששמע מרבנו בענין זה. **שעי"ז שזוכין לראות שפלותו באמת, עי"ז אין שום אדם יכול להוציאו ולדחותו ממקומו, דהיינו לקפח פרנסתו ח"ו. כי מאחר שהוא עניו ושפל באמת הוא בבחי' אין, ואינו תחת המקום כלל [ק"ב/ק"ג], ע"כ בוודאי אין יכולין לדחותו ממקומו. וזהו שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו, היינו ע"י שזוכין לשפלות שזהו בחינות שבו איש תחתיו, שמחזיק עצמו תמיד בשפלות למטה תחת מקומו ומדריגתו כנ"ל, עי"ז אל יצא איש ממקומו. כי שום אדם לא יוכל להוציאו ממקומו דהיינו לדחותו מפרנסתו ח"ו כנ"ל. הכוונה ליורד לאמנות חברו, דהיינו אדם העוסק במשא ומתן כנ"ל, כגון שקונה סחורה ומוכרה, וחברו בא ומוכר אותה סחורה סמוך לו, עפ"י הטבע בוודאי יפחתו הקונים אצלו, ויהיה מוכרח לעבור למקום אחר, וזהו שאמרו בגמרא/ק"ד שהיורד לאומנותו נקרא עושה לרעהו רעה. ואומר רבנו שזה נכון רק אצל מי שלא עשה תשובה שלימה אלא רק בבחי' רצוא ושוב, אבל העושה תשובה שלימה א"א לגרום לו לדחותו ממקומו כי ע"י שפלות הוא בחי' אין, ועי"ז הוא בחי' מעל המקום, כי אינו תופס מקום. ואולי אפ"ל עוד טעם כי תשובה שלימה היא תשובה תמידית ולא רק ברצוא ושוב כנ"ל, וכתב בספר המדות שביום שאדם עושה תשובה הוא מעל הזמן והמקום.**

נמצא שע"י בחי' משיח זוכים לשפלות כזו עד שנעשה בבחי' מעל המקום ועיין תורה סא שמישיח ישיג בחי' מעל הזמן מרוב דעתו הגדולה שעל כן יאמר לו הקב"ה בסוף האלף השישי אני היום ילדתיך (לק"ה תפלין ה' טז) ומעל הזמן ומעל המקום הן בחי' אחת בידוע.

וזה שאמרנו שע"י תשובה שהיא בחי' שבת, דהיינו שרואה שפלותו, אזי הוא אין ממש, בחי' מעל המקום, ואי אפשר לדחותו ממקומו, זה רמוז במאמר **שארז"ל (סנהדרין פא/קט"ו) כל היורד לאומנותו חבירו כאלו בא על אשת איש/קט"ו וכו'/ק"ז**, פשט המאמר הוא שהמקפח פרנסת חבירו, ע"י שמתעסק באומנותו בשכנותו, ועי"ז פוחתים הקונים ממנו, דרשו שם בגמרא שהוא דומה כאילו לקח את אשתו, כי פרנסת האדם

^{ק"ד} סוף הפסוק הנ"ל בטח בה'

^{ק"ה} כנוי למטה רבינו בוהר ופירושו רועה נאמן

ק"א עד כאן בדפוס וההמשך הוסיף מוהרנ"ת בתקפא

^{ק"ב} עיין לקמן תורה קסב בשם המגיד ובמורה נח תנינא

ק"ג תורה קסב - ... ואמר המגיד, וזכרוננו לברכה. שאלו שניהם אי אפשר שיהיו במקום אחד, היינו תורה וגדלה, כי הרצפה להחכים ידריים להעשיר יצפין (בבא בתרא כה:). נמצא בשרוצה להחכים עומד לדרום. על פן אי אפשר לו להעשיר, כי בשהוא בדרום אי איננו בצפון ועשירות בצפון, וכן להפך. כי אם, אם הוא בתכלית העניויות שהוא אין ממש, אי אינו עומד בשום צד כי אי אפשר לומר עליו שהוא בצפון או בדרום מאחר שהוא אין ואפס ממש, על פן אפשר שיהיה תורה וגדלה במקום אחד, כגון משה רבנו, עליו השלום, ורבנו הקדוש:

ק"ד **מכות דף כד.** לא עשה לרעהו רעה (תהלים טו) שלא ירד לאומנות חבירו.

קטו סנהדרין דף פא. דרש רב אחא ברבי חנינא: מאי דכתיב אל ההרים לא אכל - שלא אכל בזכות אבותיו. ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל - שלא הלך בקומה זקופה. **ואת אשת רעהו לא טמא** - שלא ירד לאומנות חבירו. ואל אשה נדה לא קירב /יקרב/ שלא נהנה מקופה של צדקה, וכתיב צדיק הוא חיה יחיה. כשהיה רבן גמליאל מגיע למקרא הזה היה בוכה, ואמר מאן דעביד לכולהו - הוא דחיי, בחדא מינייהו - לא. אמר ליה רבי עקיבא: אלא מעתה אל תטמאו בכל אלה הכי נמי, בכולהו אין, בחדא מינייהו לא? אלא: באחת מכל אלה, הכי נמי: באחת מכל אלה.

מהרש"א (חדושי אגדות) - ודרש "אשת רעהו לא טמא" שלא ירד לאומנות חברו, כי דימה בכל מקום מחייתו של אדם לאשה, כמ"ש "ראה חיים עם אשה" כי בה תלה מחייתו, כמ"ש פרק הבא על יבמתו "עזר כנגדו" במה עוזרתו אדם מביא חיטין חיטין כוסס כו'.

אע"פ שיש אופנים שירד לאמנות חברו אסור מעיקר הדין, כמבואר בש"ע חו"מ קנו, אבל כאן בגמרא זו מדובר באופן שאסור מצד חסידות אע"פ שיותר מצד הדין (שוטנשטיין סנהדרין פא. (הערה 20) כמו שאר הדרשות הסמוכות שהן מדת חסידות, והוא דבר הלמד מענינו. וצ"ע כיצד אפשר לומר על דבר שחז"ל דימו אותו לעבירה שחייבים מיתת ב"ד בחנק, שהיא רק מדת חסידות? ומסתמא תלוי בכל ענין לגופו כמבואר אריכות בזה בשו"ת בית אפרים חו"מ כו. אבל אולי אפ"ל אפילו במקרה שהוא מדת חסידות אע"פ שמדינא א"א למנוע ממנו ואע"פ שכוונתו רק לצורך מחייתו שתהיה סמוך לביתו, אין זה מפחית ממדת הצער ופסיקת חיותו של חבירו, וכמו המצער חבירו נענש גם כשהוא צודק כמבואר בספרים (שיחות מוסר תשל"א תשל"ה לרבי שמואלביץ בסוף מאמר עד (זכירת מעשה מרים) הכי נמי בזה ואולי על כן נחשב בא על אשתו גם כשהוא צודק, שהרי למעשה גרם צער ופסיקת חיות, ומיעוט הפרנסה המכונה אשה.

קטו צ"ע מדוע נקט רבנו לשון כאילו בא על אשת איש, ולא פשוט כאילו בא על אשתו.

ק"ז צ"ע מדוע כתב וכו', הרי לכאורה ההמשך שם בגמרא לא שייך לכאן.

דומה לאשתו. ומבאר רבנו על פי הנ"ל שמי שתשובתו שלימה כנ"ל אי אפשר לדחותו ממקומו כי הוא בחי' אין ומעל המקום, נמצא שהיורד לאמנותו שע"ז מכריח אותו לחפש פרנסתו במקום אחר, הפירוש שפוגם בשפלותו כדי שלא יהיה אין, וע"ז יוכל לדחותו ממקומו. **כי מאחר שיוורד לאומנות חבירו, ורוצה לדחות חבירו ממקומו ומפרנסתו, וזה אי אפשר רק למי שאין לו שפלות שלימה**
דף צג:

נמצא שהוא רוצה לפגום בחי' שפלות הנ"ל של חברו/ק"ח, דהיינו בבחי' שבו איש תחתיו וכו' של חברו כנ"ל, וע"כ הוא כאלו בא על אשת איש. כי אשת ר"ת שבו איש תחתיו, היינו שפוגם בבחי' ענוה ושפלות שהוא בחי' שבו איש תחתיו כנ"ל, שע"ז ק"ח דהיינו שעל ידי זה מתקיים בו אל יצא איש ממקומו כנ"ל ואותו איש ע"י שירד לאמנות חברו, גרם לו לצאת ממקומו לחפש פרנסתו, נמצא שפגם בבחי' השפלות והאין שלו, דאי לאו הכי לא היה יכול להוציא ממקומו :
צ"ע נראה שרבנו מעמיד את כל המאמר דווקא ביורד לאמנות של צדיק אמיתי שזכה לשפלות שהיא בחי' אין, ואילו חז"ל דברו בכל אדם.

וגם צ"ע איך יכול לפגום בשפלות של חברו, בפרט איך יכול לעשות זאת ע"י שיוורד לאמנותו.

גם צ"ע כי חז"ל אמרו סתם היורד לאמנות חברו דהיינו מקפח פרנסתו, ואפילו אם לא דוחה אותו ממקומו, נחשב בא על אשת איש, אבל לפי רבנו הכוונה שיוורד כדי לדחותו ממקומו.

וצ"ע בפשטות כוונת רבנו שעצם הירידה לאמנות חבירו היא גורמת פגם בשפלות חבירו, וצ"ע כיצד.

ואולי בדוחק גדול מאד מדובר בצדיק אמיתי שזכה לשפלות בחי' שבת וזכה לבחי' אין, שא"א לדחותו ממקומו, וזה שירד לאמנותו ידע שהוא צדיק כזה גדול שזה לבחי' אין, וידע שרק אם יפגע בשפלותו יצליח לדחותו ממקומו, וידע תורה קצו/ק"ח שלשון הרע שיש בעולם מפריד את הענוה מהחכמה, וידע שע"י שירד לאמנות חברו ידברו עליו לשון הרע הרבה, ועל ידי זה נפרד החכמה מהשפלות אצל אותו צדיק אמיתי ונעשית ענוה פסולה ואזי יוכל לדחותו ממקומו, וכמבואר שם בתורה, שזו היתה מעלה מיוחדת במשה רבנו שאע"פ שדברו לשון הרע לא נפגם הענוה שלו, משמע שכל צדיק אחר כן אפשר לפגום בענותותו כנ"ל.

וכאמור אוקימתא דחוקה וצ"ע, ובפרט לפי כללי הלימוד שהדרש צריך להתיישב עם פשט המאמר.

כמבואר בקיצור י"ח הכללים של רבי אברהם בן נחמן זצ"ל, כלל יג – בפרושיו וביאורו להכתובים ומאחז"ל ע"פ השגותיו הק' אינו מוציא את הכתובים ומאחז"ל מידי פשוטם, ואדרבה מיוחדים ומקושרים הם, פירושו עם פירוש הפשט, ומשלים ומבאר אחד את חברו.

עד כאן ביאור חברותא לתורה עט

ק"ח צ"ע איך אפשר לפגום בשפלות של חבירו. אמנם עיין תורה קצו שע"י לשון הרע אפשר אבל לכאורה זה לא שייך לכאן.

כ"ב בתקפ"א - שני ז, בתרלד ומתולד - שני"ז (צ"ע אולי כוונת מוהר"ת שעל זה נאמר שבו וכו')

ק"ב עיין תורה קצו - דע שלשון הרע של העולם מוזיק ופוגם את העניויות שעל ידי לשון הרע שהעולם מדברים, על ידי הפגם הזה, אי אפשר להצדיקים להיות ענוים, כי פגם לשון הרע מפריד בין ענוה לחכמה, ועל ידי זה, נפגם הענוה, ואי אפשר להיות ענו, ואפילו אם יהיה ענו הוא בלא חכמה, וזה ידוע שענוה בלא חכמה אינה כלום, כי בודאי אין זה מעלת הענוה, להראות עצמו בכפיפת ראש בדרך שטות באלו הוא ענו, כי זה ענוה פסולה, ועקר הענוה כשהיא בחכמה, ועל ידי פגם לשון הרע, נעשה פרוד בין ענוה לחכמה ועל ידי זה אי אפשר להיות ענו, וזה היה מעלת משה רבנו, עליו השלום, ששפחה התורה אותו, שהיה כל כך גדול במעלת הענוה, עד שאפילו לשון הרע לא הזיק לענותותו, וזה שכתוב (במדבר י"ב): "ותדבר בו במשה" כו'. נמצא שהיה פגם לשון הרע בעולם, אף על פי כן, "והאיש משה ענו מאד", כי היה במעלה גדולה כל כך בענוה, שאפילו פגם לשון הרע, לא הזיק לו לענוה שלו: